Domnitori
și voievozi

19

MARIN MATEI POPESCU
ADRIAN N. BELDEANU

MIHNEA AL III-LEA

DOMNITORI
ŞI VOIEVOZI

MARIN MATEI POPESCU
ADRIAN N. BELDEANU

MIHNEA AL III-LEA
(1658—1659)

EDITURA MILITARĂ
BUCUREȘTI — 1982

Coperta: STIHI BOGDAN

În șirul domnitorilor care au cîrmuit Țara Românească în pătratul de veac scurs de la trecerea din viață a lui Matei Basarab (aprilie 1654) pînă la urcarea în scaun a lui Șerban Vodă Cantacuzino (noiembrie 1678), Mihnea al III-lea ocupă un loc de seamă. Întocmai multor domnitori care l-au precedat sau i-au urmat, voievodul român s-a arătat doritor de fapte mari. Și, în pofida neprielnicei conjuncturi în care s-a aflat la domnie, s-a dovedit a fi fost în stare, măcar în parte, să le împlinească.

La preluarea domniei a găsit ținuturi întregi pustiite de necruțătoare expediții de jaf tătare și otomane, cu locuitori ascunși de frica morții și robiei în adîncuri de pădure ori pribegiți, cu orașe și sate transformate în ruine. Mihnea s-a ocupat, întîi de toate, de refacerea economică a țării, a încurajat meșteșugurile și dezvoltarea schimburilor comerciale. Ca urmare satele și orașele s-au repopulat, țara a renăscut.

Numele lui Mihnea, domnitor de seamă al Țării Românești, a rămas în istorie și pentru faptul că s-a ridicat împotriva dominației otomane care apăsa tot mai greu asupra poporului. Prin curajul său și acțiunile desfășurate, el și-a înscris efortul alături de marii bărbați ai evului mijlociu al istoriei poporului român care au luptat pentru înlăturarea suzeranității otomane și au văzut în unitatea țărilor române realizarea imperativului neatîrnării și libertății.

Istoria, cu spiritul ei de dreptate, a consemnat faptul că poporul român, încă de la începuturile lui, a trebuit să ducă grele lupte de apărare, să facă față unor mari și grave primejdii. „Condițiile în care și-a dus existența și s-a dezvoltat poporul nostru în această parte a lumii — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi semicentenarului unirii Transilvaniei cu România — *au fost deosebit de vitrege. El a trebuit să reziste de-a lungul secolelor în fața a nenumărate furtuni, să țină piept popoarelor migratoare, să înfrunte atacurile*

marilor imperii vecine care rîvneau la bogăţiile sale şi urmăreau să-l îngenuncheze. Dar, în pofida împrejurărilor neînchipuit de grele în care a trăit, a tuturor vicisitudinilor istoriei, poporul român a rămas neclintit, păstrîndu-şi fiinţa naţională, muncind cu dîrzenie pentru dezvoltarea sa economică, socială, culturală, pentru progres şi civilizaţie".

Domnia lui Mihnea s-a desfăşurat într-o epocă de noi primejdii pentru Ţara Românească. Este edificator din acest punct de vedere faptul că un diplomat veneţian la curtea imperială a Habsburgilor relata, în anul 1658, că Înalta Poartă intenţionează să „ocupe Transilvania... să stabilească un paşă şi să supună complet toate provinciile vecine". Expansiunii Istanbulului în spaţiul de la nord de Dunăre i s-a opus cu îndrăzneală, laolaltă cu alţi bărbaţi ai timpului, Mihnea Vodă. Ca atare, s-a preocupat cu stăruinţă de întărirea puterii armate a statului, a înmulţit oastea, i-a asigurat arme de foc, „au pus gîndu să se hăinească pre turci"; acesta din urmă a fost actul de înalt merit al voievodului, făcînd ca numele lui să

fie înscris alături de numele unor domnitori iluștri care s-au identificat cu interesele poporului în lupta pentru libertate și dreptul de a fi stăpîn în vatra sa strămoșească.

Autorii

I. EXCURS BIBLIOGRAFIC

Personalitatea lui Mihnea al III-lea, domn al Țării Românești între anii 1658—1659, a suscitat aprecieri dintre cele mai complexe. O parte din acestea au avut ca punct de plecare imaginea falsă creată de unii cronicari exponenți ai marii boierimi intrate în opoziție cu domnitorul. Bunăoară cronicarul Radu Popescu a trecut toate relele care se abătuseră în această vreme asupra Țării Românești pe seama domnitorului. „Mihnea Vodă acesta, pren carele turcii l-au ales de l-au făcut domn Țărăi Rumânești — scria el —... luo și el domniia ; carele viind în țară cu turci, cu tătari, multe reale au făcut". La rîndul său, trăitor în același veac, Dosoftei, patriarh de Ierusalim, îl prezintă pe domnul român ca fiind înzestrat de o soartă rea cu „stupiditate și trufie", subliniind că acesta „socotia să învingă pe otomani și să nimicească, el, nebunul, împărăția lor și să fie el împărat".

Influențați de cronici și de unele scrieri ale vremii, mulți istorici ai veacului al XIX-lea au privit pe Mihnea ca pe un personaj a cărui domnie a fost păgubitoare pentru Țara Românească.

Cum însă judecățile strîmbe nu pot ține pe vecie locul adevărului, la fel nici faptele

și numele lui Mihnea nu au rămas pentru mereu încărcate de acuze nedrepte, de reproșuri.

În „Conferința domnului D. Sturdza asupra numismaticii române" publicată în anul 1878 sînt arătate „simțămintele energice ale acestui principe, care, în timpuri dificile, pe cînd Europa întreagă tremura de turci, concepuse ideea independenței". Nicolae Iorga, istoricul de mare prestigiu al secolului nostru care a valorificat multe dintre izvoarele arhivistice străine, a intuit în Mihnea „un om ambițios care dorește să joace rolul lui Mihai Viteazul" (N. Iorga *Istoria armatei românești*). „Politica lui Mihnea — scria tot el în lucrarea *Noi acte românești la Sibiiu* — are deci o perfectă unitate. Felul stîngaciu cum a fost urmărită și catastrofa cu care s-a terminat, nu trebuie să ne înșele". Pe aceeași linie un amplu studiu monografic aparținînd cercetătorului Al. Ciorănescu, studiu bazat pe cercetări amănunțite de arhive, a pus în adevărata lumină personalitatea lui Mihnea al III-lea *.

Istoricii zilelor noastre acordă cu toții domnitorului neînțeles multă vreme de urmași me-

---

* Al. Ciorănescu, *Domnia lui Mihnea III (Mihail Radu) 1658—1659*, în „Buletinul Comisiei Istorice a României", XIV (1935), București, 1936. Monografia este precedată de o altă lucrare dedicată de autor aceluiași personaj : *Documente privitoare la Domnia lui Mihail Radu (Mihnea III)*, în „Buletinul Comisiei Istorice a României", XIII (1934). Cele două scrieri constituie principala sursă de informații în problemă, fiind folosite ca atare și de autorii acestor rînduri.

ritele pe care le-a avut. Volumul — al treilea — din *Istoria României,* tipărit în 1964 sub egida Academiei, încheie paragraful consacrat voievodului cu afirmația : „Acțiunea militară de sub conducerea lui Mihnea al III-lea trebuie considerată ca un moment aparte al luptei antiotomane : o încercare de ridicare în plină epocă a regimului nobiliar, a forțelor populare pentru eliberarea țării de sub jugul turcesc". O altă lucrare de sinteză — *Istoria poporului român* publicată sub redacția acad. A. Oțetea —, enumeră pe de o parte principalele acțiuni de politică internă ale domnitorului care au premers pornirea războiului împotriva puterii sultanului, pe de altă parte sacrificiile „pline de eroism" pe care le-a cerut politica lui, precum și cauzele care au condus la sfîrșitul timpuriu al acestuia. „După o lună și jumătate de eforturi pline de eroism, dar lipsite de o bază militară suficientă și de împrejurări prielnice, acțiunea antiotomană condusă de Mihnea al III-lea se încheie în Țara Românească". *Istoria României. Compendiu,* elaborată de un colectiv de specialiști în frunte cu Miron Constantinescu, Constantin Daicoviciu, Ștefan Pascu, apreciază că domnia lui Mihnea a reînviat timpurile eroice din vremea lui Mihai Viteazul. În fine, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi,* datorată istoricilor Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, afirmă : „Mihnea al III-lea, urmașul lui Constantin Șerban Basarab, e una din figurile cele mai curioase și mai interesante ale istoriei noastre... Are însușiri : e poet, erudit, ca-

ligraf, cunoaşte turca, araba, persana, greaca, latina şi româna. Îşi ia ca model pe Mihai Viteazul şi îşi schimbă, spre a-i semăna, numele, zicîndu-şi Io Mihail Radu voievod".

Din acest scurt periplu în bibliografia consacrată voievodului rezultă că meritele lui Mihnea au răzbit în final prin vremuri, că el, soldat în oastea de eroi a luptei nobile pentru neatîrnare, are drept meritat de şedere în panteonul bărbaţilor de seamă ai Ţării Româneşti.

II. RIDICAREA ÎN DOMNIE

„...iar din inimă gîndea, deaca va apuca domniia, să se scoale cu armă asupra turcilor"

(Letopiseţul cantacuzinesc)

Domnitorul cu o guvernare scurtă, dar bogată în evenimente, a lăsat posterităţii puţine date privind propria persoană. O parte din cronicarii şi istoricii care au scris despre el au imaginat felurite ipoteze referitoare la obîrşia acestuia. Înşelaţi de buna cunoaştere a limbii greceşti şi de îndelungata lui şedere în ţinuturile Bosforului, unii l-au crezut a fi grec sau de origine grecească. „Mihnea acesta au fost de neamul lui grec cămătar — afirmă *Letopiseţul cantacuzinesc*. Tat-său l-au chemat Iane Surdul, iar pre dînsul l-au chemat din botez Franţi". Cronicarul sas Johann Filstich îi atribuie aceeaşi origine şi, parcă pentru a i-o întări, îl crede practicînd o profesie neobişnuită pentru un fiu de domnitor român. „Era acest Mihnea vodă — scrie Filstich — grec de neam şi lăcătuş de meserie..." Alţii considerau că ar fi turc, turcit, sau măcar născut într-un oraş din cuprinsul Imperiului otoman. Între aceştia şi Dosoftei al Ierusali-

mului care, cîteva decenii după domnia lui Mihnea, scria despre el că ar fi fost „fiul unui om sărac din Ianina“ *.

Mihnea era însă român, descendent din Basarabi, „numindu-se el pe sine — cum spune cronicarul Radu Popescu — că iaste fecior Radului-vodă Mihnea“ (tatăl, Radu Mihnea, a fost domn în trei rînduri al Țării Românești : 1601—1602 ; 1611—1616 ; 1620—1623 și în două rînduri al Moldovei : 1616—1619 ; 1623—1626). În documentele emise de cancelaria sa, Mihnea vorbește, spre pildă, de mai vechi hrisoave ale „răposatului Domn părintele Domniei mele, Io Radu voevod leat 7123“ (1615). Ori, în altele, îl numește pe Alexandru Coconul, fiul lui Radu Mihnea (domn în Țara Românească între anii 1623—1627 și în Moldova între 1629—1630) „răposatul fratele Domniei mele, Io Alexandru Radul Voevod“.

În problema stabilirii naționalității și familiei lui Mihnea, ne situăm hotărît de partea celor care îl cred român și fiu de voievod. Aceasta pentru că în afara celor ce spunea voievodul despre sine și scriau documentele cancelariei sale despre propria origine — dar care, tocmai din această cauză ar putea fi considerate de cei mai neîncrezători istorici ca părtinitoare — sînt în acest sens și

---

* Greșita, se pare, transformare a numelui Iani din letopiseț în toponimicul Ianina la Dosoftei, arată că îndată ce informația privind originea străină a domnitorului român s-a răspîndit, ea a fost preluată, tale quale, de mulți din cei ce s-au ocupat de personaj, de epocă.

alte mărturii și informații de epocă. Contemporanii lui Mihnea de la Istanbul îl știu fecior de voievod român și îl consideră ca atare. Rapoartele consulare constantinopolitane sînt, toate cîte le cunoaștem, în consens în a confirma originea sa domnească. Capuchehaiele din capitala Imperiului otoman ale principelui Transilvaniei Gheorghe Rákóczy al II-lea (1648 — cu întreruperi 1659) spun despre Mihnea că este „fiul lui Radu Vodă". Mulți din cărturarii vremii apreciați ca obiectivi în scrisul lor : vestitul călător Paul din Alep, cunoscutul cronicar sighișorean Georg Krauss, memorialistul brașovean Karl Albrich, secretarul dietei ardelene Andreas Frank nu pun la îndoială faptul că Mihnea este român. Vorbind despre Mihnea și înscăunarea lui, cronicarul turc Silahdar Fîndîklîlî Mehmed aga (1658—1723) notează în scrierea sa *Silahdar Farîh :* „În timpul acesta, voievodatele Țării Românești și Moldovei au fost încredințate ghiaurilor care se aflau la Poarta fericirii și care erau în stare să guverneze. Astfel voievodatul Țării Românești a fost acordat și dăruit supusului creștin numit Mihnea, *fiul legitim al fostului voievod al Țării Românești, numit Radu*, care se bucurase de mare prietenie din partea Înaltei Porți ; iar el (Mihnea) se bucura încă din anii copilăriei de toate binefacerile sultanului" (sublinierea noastră).

Alături de argumentele pe care le furnizează cronicile și de informațiile documentare de epocă în favoarea obîrșiei românești și princiare a lui Mihnea succint menționate

mai sus, se înscriu, de asemenea, pe aceeași linie, unele constatări ce țin direct de el, de calitățile sale personale. Mihnea era poliglot și avea o îngrijită instrucție. Paul din Alep scria admirativ că domnitorul „cunoștea limba română, *limba lui de baștină* și putea să vorbească pe deasupra în limbile greacă, turcă și persană" (sublinierea noastră). Unul din cei mai cunoscuți scriitori otomani, care a trăit în a doua jumătate a veacului XVII — primul deceniu și jumătate al celui următor, Mustafa Naima confirmă faptul că Mihnea „citea și scria din cărți în limbile arabă și persană și turcă". Principele român avea conversație plăcută, aleasă. Iubea poezia și făcea poezii. Admira artele, practicînd el însuși pe aceea a scrisului frumos (calități de iscusit caligraf se observă și în măiestria cu care așternea la finele scrisorilor sau pe hrisoave domnești somptuoasa lui semnătură). Un călător turc, Evlia Celebi — care în scrierile lui a manifestat o neascunsă antipatie față de domnitorul ce s-a ridicat împotriva oștilor sultanului —, nu a putut totuși să nu-i recunoască învățătura, afirmînd că „îi mersese vestea de cunoscător al limbilor persană și elină, de caligraf, poet, de om distins și instruit...". Este de menționat că și Radu Mihnea, tatăl său, a fost unul din domnitorii cu multă învățătură, știutor al mai multor limbi. Este sigur deci că tînărul Mihnea a moștenit dragostea de cunoaștere, de învățătură de la eruditul său părinte, pe care îl va fi avut de pildă. O educație atît de aleasă ca cea de care

s-a bucurat Mihnea nu putea să fi fost atunci la îndemîna unei familii obscure din care, dușmanii lui Mihnea pretindeau, pentru a-l discredita, că se trage. Ea se constituie, în mod direct, deci, în argument care arată descendența princiară a domnitorului muntean.

Altă dovadă privind originea românească a lui Mihnea este oferită de complotul — nereușit — din 1656, organizat împotriva domnitorilor Țării Românești — Constantin Șerban (1654—1658) și Moldovei — Gheorghe Ștefan (1653—1658). În iarna acestui an, 1656, în mare taină, se adunaseră în casele din Constantinopol ale unui oarecare Dumitrache mai mulți dintre cei interesați de soarta țărilor române, de schimbarea voievozilor aflați atunci în scaun. Printre ei se afla și Mihnea. Cînd s-a pus problema succesorului lui Constantin Șerban, complotiștii au propus pe Radu Leon întrucît „dacă ar fi domn fiul lui Radu Vodă, care nu iubește pe greci, aceia n-ar putea să se împace cu dînsul". Dacă Mihnea ar fi fost grec, cum afirmă *Letopisețul cantacuzinesc,* nu ar fi posibil de explicat inamiciția — după cum se vede larg cunoscută — față de oamenii de același neam cu el.

Mihnea al III-lea a fost un domnitor cu mare aplecare spre lux, spre rafinament, un domnitor care întreținea o viață aulică strălucitoare (se spune că la curtea sa pînă și boierii de ranguri inferioare trebuiau să poarte haine scumpe, bogat împodobite, căci, altfel, erau amenințați cu pedepse grele). Izvoarele istorice notează somptuozitatea curții lui Mih-

nea, strălucirea unor ceremonii asemănătoare cu acelea întîlnite doar la diferite curți imperiale. În pofida situației grele prin care trecuse nu de mult țara, domnitorul a organizat, spre pildă, sărbătoarea Floriilor — scrie Paul din Alep — într-un mod neobișnuit „întocmai ca țarul Moscovei". Într-o amplă desfășurare de fast s-a produs și a fost sărbătorită, de asemenea, încoronarea lui. Ceremonialul practicat la curtea lui Mihnea, asemănător celui bizantin, se explică nu doar prin dorința obișnuită ori obligația ce revine personalităților aflate în importante funcții politice de a trăi într-un cadru, într-o ambianță deosebite, cît — se pare — și prin reluarea unei mai vechi idei politice strălucit purtate la începutul secolului al XVI-lea de Neagoe Basarab. Ea trebuia să arate lumii că, în sud-estul Europei, Țara Românească este moștenitoarea marelui Bizanț, iar în calitate de continuatoare a politicii lui este centrul de polarizare al tuturor eforturilor legate de înfruntarea puterilor agresoare ale Imperiului sultanului. Cultivarea acestei forme subtile de mobilizare a forțelor antiotomane din Balcani, preluată de Mihnea cu tact, cu inteligență, din arsenalul politic al mai vechilor voievozi nu putea fi accesibilă unui voievod străin prin origine de țară, de tradițiile ei politice. Deci, încă un argument ce se poate aduce în favoarea demonstrării originii domnești a voievodului.

În fine, pe aceeași linie de idei este de evocat însuși marele scop al guvernării lui : scoaterea Țării Românești de sub suzeranitate stră-

ină. Dacă Mihnea nu ar fi fost român, și încă bun român — istoria oferă suficiente exemple în acest sens —, nu ar fi avut simțămintele unui popor care la Rovine sau Podul Înalt s-a ridicat la luptă împotriva cotropitorului. Ci, ca alții — există suficiente exemple în acest sens —, s-ar fi bucurat doar de avantajele guvernării unor ținuturi de care îl legau numai interesele materiale ale unei funcții pe care și-ar fi dorit-o prelungită prin supunere și nu primejduită prin acțiuni de îndrăzneață răzvrătire. Identificarea lui Mihnea cu visul și speranța și voia de secole a locuitorilor de dincoace sau de dincolo de Carpați și de Milcov constituie dovada cea mai puternică a originii sale românești.

Data nașterii domnului român nu este cunoscută cu exactitate. Oricum ea poate fi plasată cel tîrziu la mijlocul celui de-al treilea deceniu al veacului, cînd s-a produs moartea lui Radu Mihnea. Deși tatăl său a fost domnitor și în Moldova, Mihnea s-a născut în Țara Românească, la Tîrgoviște și nu dintr-o legătură nestatornică, ci în familia bună a acestuia.

Primii ani din viață îi va fi trecut în ambianța curții domnești de la Tîrgoviște și de la Iași. De copil, împrejurări necunoscute l-au dus la Constantinopol. Părăsirea pămîntului natal s-a produs între aprilie 1630 — anul cînd fratele lui Alexandru Coconul a încetat să mai fie domn al Moldovei — și 26 iunie 1632, data

morții acestuia petrecută în Constantinopol (Alexandru Vodă rămîne cap de familie după moartea tatălui său; îi va fi luat cu el la Istanbul pe toți membrii ei). Mihnea să fi avut atunci cel puțin 4—5 ani.

În marele centru de cultură care a fost Constantinopolul, păstrător încă al amintirilor din vremea cînd era „capitala" europeană a artelor și literaturii, din timpul cînd era „cetatea" multora din renumiții învățați ai Europei, a crescut și s-a format fiul fostului domnitor al Țării Românești și al Moldovei, Radu Mihnea. Aici va fi sorbit din izvoarele învățăturii vechi și noi, aici va fi pătruns înțelepciunea Orientului și își va fi îmbogățit sufletul cu luminile care ajungeau pînă pe malurile Bosforului din marile școli ale Europei apusene. Aici, în mijlocul oamenilor cu inimă și limbă străine lui, va fi visat, mereu, mai cu dor, la plaiurile românești mărginite de o parte de apele cînd repezi cînd molcome ale Dunării, în alta de frunțile verzi ale Carpaților, la locurile de drag unde a văzut întîia oară strălucirea soarelui. Aici, în anii tinereții, s-a născut dorința de a dobîndi scaunul muntean la care, prin naștere, avea drept. Tot aici și, se pare, tot pe atunci va fi apărut în sufletul său dorința de a înfrunta, de a învinge dușmanii țării sale, de a lupta pentru neatîrnarea ei.

Sub semnul acestui din urmă gînd i s-a desfășurat apoi întreaga viață. De la el nu s-a abătut niciodată, Mihnea constituind unul din frumoasele exemple de tenacitate pe care le

cunoaşte istoria noastră. Mihnea a fost deci unul dintre bărbaţii care şi-au închinat viaţa unui singur, nobil, mare ideal. Ideal care s-a numit independenţa Ţării Româneşti.

Odată descifrat ~~crezul~~ său politic, odată aflată, cunoscută dorinţa spre care mereu a năzuit, evenimentele pe care le-a provocat sau la care a participat nu apar rod al hazardului, al unor hotărîri pripite, al unei firi nestatornice — de care voievodul a fost învinuit, ci toate se înlănţuie într-o logică firească, clară. Mihnea a fost un domnitor brav, înzestrat cu dîrzenie, cu hotărîre, ştiutor al drumului său politic din prima pînă în ultima zi de guvernare.

În realizarea ţelului propus, Mihnea s-a arătat a fi un personaj practic, dotat cu calităţi de adaptare rapidă la situaţii deosebite, prompt în luarea hotărîrilor şi, deseori, cu fantezie în alegerea căilor de urmat. Avea, de asemenea, un curaj deosebit care l-a ajutat de multe ori să iasă din împrejurări ce păreau altora a fi fără soluţii.

O importantă trăsătură a caracterului său a fost şi aceea că s-a dovedit a fi liber de prejudecăţi, de dogme, de principiile închistate ale epocii. Mihnea, întocmai unui prinţ renascentist, a folosit, în înţelesul bun al expresiei, orice mijloc pentru atingerea scopului propus. Dovadă este atitudinea sa faţă de biserică. Mihnea ştia că, în veacul său, ea juca încă un rol politic mare. Că, pentru a ajunge acolo unde şi-a dorit : ridicarea în scaunul Ţării Româneşti, pe urmă obţinerea indepen-

denței ei, avea nevoie de sprijinul pe care aceasta i-l poate oferi. Și — așa cum se va vedea — i l-a cerut, indiferent că biserica reprezenta religia musulmană, reprezenta religia creștină ortodoxă sau creștină catolică.

Nu este completă încercarea noastră de a reliefa, fie și sumar, principalele calități ale domnitorului numai din cele mai sus enunțate. Trebuie neîndoielnic notată și marea lui putere de muncă. Apoi capacitatea de a guverna, dovedită — cu prisosință — în perioada cît timp i-a fost dat să domnească.

*

În ctitoria mitropolitului Ștefan I, înălțată în timpul lui Mihnea la Bălănești (așezare inclusă astăzi în orașul Horezu), se află o foarte frumoasă catapeteasmă de epocă, pe care este pictat portretul voievodului nostru. Personajul poartă un caftan căptușit cu blană de samur, iar pe cap are coroana de tip occidental. Chipul acestuia prezintă reale asemănări cu cel al lui Mihai Viteazul de la Călui.

Lui Mihnea i se atribuie, prin tradiție, și un portret care îl reprezintă bust, într-un medalion oval. Gravura de epocă despre care este vorba, executată de un artist pe nume Widemmann, înfățișează pe domnitor la vîrsta maturității. O statură dreaptă, chipeșă, figură energică, aer impunător. Sub căciula de blană cu fundul de postav — fruntea înaltă, frumos conturată. Privirile agere, iscoditoare, sprîn-

cenele întrebător arcuite marchează trăsăturile unui personaj purtător de taine cu grijă ascunse, dar și ale unuia dornic de permanentă cunoaștere, de continuu dialog cu viața, cu oamenii. Nasul acvilin, bărbia puternică, mustața subțire, întinsă, barba neagră, tunsă scurt, dau figurii o notă de hotărîre, de fermitate.

Înfățișarea, fără îndoială frumoasă a domnitorului, este confirmată și de mărturii scrise (cronicarul cantacuzinesc recunoaște că era om „frumușel") și de plăcerea cu care — se știe — prezența lui era primită în înalta societate a Constantinopolului. Jos, în medalion, este scrisă deviza „Fide et Constantia". Dacă portretul sus-menționat suportă discuții privind identificarea personajului cu Mihnea, cele două cuvinte care-l însoțesc se potrivesc în totul cu firea voievodului care „prin loialitate și prin hotărîre" a înfăptuit sau a căutat să înfăptuiască nobilele sale proiecte.

*

În cursul anilor, Mihnea a făcut în mai multe rînduri încercarea de a dobîndi tronul Țării Românești. Prima dată într-o vreme cînd era foarte tînăr, în timpul sultanului Murad al IV-lea (1623—1640). „Pe vremea răposatului Murad han gaziul — scria Mustafa Naima — el se străduise pentru a obține eialetul Țării Românești". Lui Matei vodă Basarab aflat atunci în prima jumătate a domniei sale nu i-a fost însă greu să spulbere gîndurile de mărire ale copilandrului pretendent.

Învățăturile dobîndite din această încercare și, pesemne, și din altele care au urmat, precum și cunoașterea mereu mai bună a obiceiurilor curții de la Istanbul i-au fost de mare folos. Și-a dat, spre pildă, seama că fără sprijin și sprijinitori puternici nu poate să determine pe mai marii otomanilor să-i recunoască dreptul la moștenirea domnească a părintelui său. Drept care, cu osîrdie, a început să caute printre musulmani și creștini, printre diplomați și mari dregători, printre capuchehaie și prinți, aliați influenți.

A zăbovit mult timp pe lîngă Kenan pașa, poreclit Sarî — „cel galben". Aici, pentru mai multă trecere, lăsase să umble zvonul că ar trece la credinta mahomedană. „Ghiaurul zis domn al Țării Românesti — avea să povestească cronicarul turc Mehmed Halifa — stătuse mai mult de douăzeci de ani în seraiul lui Koga Gürgü Kenan pașa, cuceritorul Ahsakului (localitate în Anatolia). Umblînd îmbrăcat ca un bei și pașă în haine frumoase de musulman și citind cărți islamice, spunea că va deveni musulman. Cînd sărmanul de mine eram pag (paj) pe lîngă Koga Kenan Pașa, el era un băiat tînăr și, fiind printre pagi, scria și citea".

Alesele daruri ale firii sale i-au adus și prețuirea frumoasei prințese Atiké-Sultan, soția pașalei, ea însăși fiică de sultan (tatăl său a fost Ibrahim I care a domnit între anii 1640—1648). Ea l-a sprijinit în diferite împrejurări prin îndemnuri, prin sfaturi, uneori chiar cu

bani, așa cum a fost atunci cînd a preluat domnia.

Tînărului Mihnea nu i-a fost străină, de asemenea, nici bunăvoința unui alt personaj de rang înalt și anume aceea a sultanei-mame. La fel — și această relatare a călătorului turc Evlia Celebi este de importanță în explicarea evoluției politice a viitorului domn al Țării Românești — „se bucura de vază și trecere la demnitarii divanului".

O altă învățătură de care a ținut seama Mihnea pe cînd încerca să-și asigure domnia, învățătură cunoscută de mult și folosită de mulți, era că favorurile Înaltei Porți — iar printre favoruri se afla, în primul rînd, scaunul uneia sau alteia din țările române — se dobîndesc cu bani mulți și grei. În fine, pretendentul și-a dat seama că nu-și poate împlini visul răsturnînd voievozi cu fapte mari. Că trebuie să aștepte vremuri cînd asupra domniilor din țările române se adună, ca norii de furtună, nemulțumirile pașalelor, ale vizirului și — cu atît mai rău pentru cei aflați sub această amenințare — ale marelui padișah.

O astfel de vreme a venit în timpul urmașului lui Matei Basarab, Constantin vodă Șerban.

Fiu natural al lui Radu Șerban (1602 — cu întreruperi 1611) și al Elenei, Constantin din Dobreni sau după numele tatălui său Constantin Șerban fusese mai înainte boier cu diverse slujbe în divanul Țării Românești : postelnic, clucer, mare serdar. În urma unui conflict cu vel spătarul Diicu Buicescu, rudă

îndrăgită de Matei Basarab — desemnat, dealtfel, de acesta să-i fie succesor — i s-a crestat nasul, primind după această vătămătură porecla de Cîrnul. Pînă a ajunge în mărirea domniei, a participat la mai multe campanii militare. Ca voievod, Constantin Șerban a fost, cum scrie Nicolae Iorga, „cu cerbicea mlădioasă și cu firea... slabă".

În timpul domniei lui Constantin Șerban în Țara Românească vecinul și contemporanul său de dincolo de munți, principele Gheorghe Rákóczi al II-lea a avut o guvernare marcantă. Om politic de prestigiu și militar cu faimă în epocă, Rákóczi era unul din promotorii luptelor împotriva otomanilor, pe care îi cunoscuse bine la ei acasă și îi simțea că au intrat într-o epocă de declin. „Mai înainte... scrie cronicarul Mustafa Naima, murind principele Transilvaniei (Gheorghe Rákóczi I) în locul lui domnia Transilvaniei se acordase unui nedemn cu numele Rákóczi-oglu Gheorghe (Gheorghe Rákóczi al II-lea), care era închis la Yedi-Kulé. Cînd acesta s-a așezat la reședința sa de guvernare,... a dezvăluit cu amănunte cetelor de ghiauri veștile întîmplate în timpul cît a fost închis, precum și tulburările intervenite în orînduială și le-a spus: «Eu cunosc starea oștii și situația vistieriei Dinastiei otomane. Le lipsește, în mod sigur, puterea de rezistență, iar situația lor este tristă datorită neînțelegerilor și dușmăniilor existente între ostași și demnitari. În timp ce ei se luptă

în partea mării cu veneţienii *, noi să-i atacăm de pe uscat. Pînă la Istanbul nu există oaste care să vină în faţa noastră şi să ni se opună». Spunînd astfel, el s-a înţeles şi a încheiat alianţă cu ghiaurii din jur".

Prin continuarea mai vechii politici de constituire a unui front comun de interese a celor trei ţări române şi, atunci cînd a fost nevoie, şi prin ajutoare importante, Rákóczi a îndatorat şi şi-a apropiat pe domnitorii de la sud şi est de Carpaţi. Pe Constantin Şerban vodă, spre pildă, l-a sprijinit cu un puternic corp de oaste în timpul zilelor grele pentru el, cînd Ţara Românească era cuprinsă de marea mişcare socială cunoscută sub numele de răscoala seimenilor. Soldaţii lui au obţinut în ziua de 26 iunie 1655, la Şoplea, o mare victorie, răsculaţii fiind aici înfrînţi definitiv. Trupele transilvănene i-au dat ajutor lui Gheorghe Ştefan al Moldovei să se ridice în tron, contribuind la înfrîngerea rezistenţei armate organizată de voievodul dinaintea sa, Vasile vodă Lupu (1634—1653).

Constituirea „triumviratului" Gheorghe Rákóczi, Constantin Şerban, Gheorghe Ştefan a însemnat însă o ameninţare vădită la adresa autorităţii otomane din regiunile nord-dunărene ; este lesne de înţeles că dominaţia politică a Înaltei Porţi în zonă era mai uşor de menţinut dacă ţările române şi conducătorii lor nu ar fi fost uniţi, ci s-ar fi duşmănit.

* Imperiul otoman se afla de mai multă vreme în război cu Republica de pe Lagune.

„Alleanța aceasta făcu pe turci să se teamă de mai mare beleao (necazul)", cu atît mai mult cu cît ea începuse să devină tradițională : „Matheu Vodă (Matei Basarab) mai înainte de moartea sa... au lăsat cu limbă de moarte următoriului său ca pururea se țină alleanță cu Racoți și cu prințul Moldovei Ștefan Gheorghiță" (Gh. Șincai, *Hronica românilor*).

Grijile provocate otomanilor de politica unitară a țărilor române au crescut încă și mai mult din cauza și în timpul evenimentelor din anul 1657. Principele transilvănean a pornit atunci o expediție în Polonia, expediție menită să-i aducă coroana acestei țări și, prin ea, o lărgire a bazei militare și politice necesară planurilor de înlăturare a suzeranității exercitate de sultan. Profitînd, scrie cronicarul Hasan Vegihi, de pacea încheiată cu hanul Mehmed Gherai al IV-lea (1654—1665), „principele Transilvaniei, afurisitul, numit Rákóczi, a semănat tulburare și dezordine în țările de mai sus. Considerînd că este cu putință să ocupe împrejurimile sale (Polonia) *pentru a fi independent,* a cerut ajutor de la regele Suediei, *apoi a încheiat înțelegere și s-a unit cu voievozii Țării Românești și Moldovei*" (sublinierile noastre). Cronicarul Silahdar Fîndîklîlî Mehmed aga reia spusa lui Hasan Vegihi, scriind că lupta pentru cucerirea Poloniei era o etapă în planurile principelui de emancipare de sub tutela exercitată de Înalta Poartă : „...Rákóczi, craiul Transilvaniei, fiind cuprins de dorința de a deveni rege al Poloniei, făcea mereu pregătiri ca să su-

pună această țară. Mai sus-numitul afurisit, socotind că aceste țări (Polonia) sînt într-o stare de tulburare și de răzvrătire și socotind că pot fi supuse numaidecît, în urma unei simple expediții, a cerut ajutor de la regele suedez (Carol al X-lea Gustav), precum și *de la ceilalți de același neam cu el, cu scopul de a deveni stăpînitor independent*" (sublinierea noastră).

Acțiunea militară din Polonia, la care au participat detașamente de oaste și munteană și moldovenească, era, deci, un atentat la interesele politice ale Sublimei Porți — formarea unui mare stat condus de Rákóczi, cel știut de turci ca dușman al lor, sprijinit din părți de două țări prietene, însemnînd, repetăm, un pericol real pentru menținerea autorității exercitate în ținuturile carpato-dunărene. De aceea, imediat după pornirea campaniei, vizirul a chemat în grabă capuchehaiele de la Constantinopol ale domnitorilor români și, comunicîndu-le supărarea lui adîncă, le-a certat pentru participarea țărilor române la expediția lui Rákóczi și le-a cerut să transmită stăpînilor lor mustrări pentru fapta lor de necredință.

Resentimentele mai marilor Stanbulului față de domnitorii români au sporit cînd s-a mai aflat și de înțelegerea lui Constantin Șerban și a lui Gheorghe Ștefan cu țarul Moscovei, care se profila ca un factor politic interesat încă de pe atunci de evenimentele politice de la Dunărea de Jos, precum și cu patriarhul Constantinopolului (la 31 martie 1657 patri-

arhul Constantinopolului a fost, pentru această vină, spînzurat în văzul mulțimii).

De ceea ce otomanii aveau să le ofere în viitor, după asemenea fapte, domnii români erau știutori și, ca atare, au început să caute loc de refugiu în afara hotarelor. După încercări nereușite în Polonia, Gheorghe Ștefan s-a decis ca în cazul mazilirii să se stabilească lîngă aliatul său puternic din Transilvania. Tot dincolo de Carpați s-a hotărît să se îndrepte — în cazul aceluiași destin nepriincios — și Constantin vodă Șerban (la 1 iulie 1657 o delegație formată din vistierul Bunea Vîlcu Grădișteanu și marele comis Radu Mihalcea Cîndescu cerea sfatului orașului Brașov să dea, atunci cînd ar fi fost nevoie, liberă trecere în Transilvania stăpînului lor și boierilor însoțitori).

Nici domnitorul Moldovei și nici cel al Țării Românești nu se gîndiră însă să-și părăsească de bună voie țara. „Mai bine să ne mănînce cîinii pămîntului nostru — scria Gheorghe Ștefan lui Constantin Șerban — decît pre alte locuri străine să izidim". Principii români erau decișI să se împotrivească. „Dar fiind hotărîți pentru gîlceavă — scrie cronicarul turc Mustafa Naima — ei (domnitorii țărilor române, obligați să vină cu oaste alături de turci în războiul cu Veneția și, prin tradiție, să i se înfățișeze sultanului cu daruri cînd acesta se afla la Adrianopol * — cum se afla atunci)

* Sosirea sultanului la Adrianopol marca, de obicei, începutul campaniilor militare otomane.

au pornit din nou pe calea scuzelor și motivărilor și nu au venit. *Mai mult, voievodul Țării Românești, ghiaur fricos, căruia i se spunea Constantin, s-a agitat nebunește aruncînd cuvinte ca: «Dacă mă duc, mă duc cu sabia mea!»*" (sublinierea noastră).

Schimbarea din tron a lui Constantin Șerban și a lui Gheorghe Ștefan devenise, în această situație, iminentă. „Cînd vizirul cel prevăzător (Kőprűlű Mehmed pașa) — scrie cronicarul Silahdar Fîndîklîlî —... a raportat... (nesupunerea domnitorilor români) la Pragul împărătesc, sultanul și-a pierdut răbdarea și focul mîniei sale s-a aprins din nou, ca razele soarelui ce luminează universul. Depunînd sforțări pentru nimicirea acelor rătăciți și răufăcători, sultanul a pornit cu putere și cu măreție și cu noroc și fericire de la reședința stăpînirii sale și a onorat cu prezența sa tronul de la Adrianopol. Dar, afurisiții aceia (voievozii) ...era necesar ca de acum încolo ei să fie înlăturați și schimbați, iar locurile lor să fie încredințate altora de către Poarta cea ocrotitoare a lumii".

Pentru rezolvarea problemei țărilor române, din punctul de vedere al Înaltei Porți, mai trebuiau stabiliți doar succesorii voievozilor căzuți în dizgrație. Pentru tronul Țării Românești a candidat atunci, din nou, Mihnea. Era de-acum un pretendent cu șanse mari, cunoscut și iubit în cercurile politice din capitala Imperiului otoman. Îl știau reprezentanții marilor puteri creștine la Istanbul — Simon Reniger, rezidentul împăratului de la Viena,

Giovanni Ballarino, secretarul legației Republicii venețiene, ambasadorii Spaniei și Franței. Îl admira capuchehaia principelui Transilvaniei — în 1654, acesta, cucerit de purtarea îndatoritoare a pretendentului, îi scria stăpînului său : „Feciorul lui Radu Vodă e cu adevărat un desăvîrșit voitor de bine al Măriei tale ; nu așteaptă nimic, vrea numai să ajungă în cunoștința Măriei tale. El așa spune că își cunoaște ceasul său". Se bucura de o bună reputație în cercurile înalte ale capitalei Imperiului otoman — zvonul pe care îl răspîndise că va trece la mahomedanism îșI dădea roadele — și îl sprijineau două personalități importante din anturajul padișahului : sultana-mamă și Kenan pașa. Numirea lui Mihnea ca înlocuitor al căzutului în dizgrație, Constantin Șerban, era iminentă. „Atunci — scrie călătorul turc Evlia Celebi rememorînd evenimentul —, s-a pus problema : «cui să-i fie acordată domnia Țării Românești ?» și, în urma sfatului ținut și cu consimțămîntul tuturor, vizirul Köprülü Mehmed pașa a hotărît ca ea să fie acordată lui Mihnea Celebi, vestit sub numele de Djivan Celebi". Cu oarecare stăruință, Mihnea a găsit și banii trebuitori în astfel de situații. Soția lui Kenan pașa, prințesa Atiké, i-a împrumutat fără dobîndă 100 de pungi, adică 50 000 taleri ; 30 de pungi i-au fost date de cămătarii Muceaciu și Ibraim-Celebi, oameni de încredere ai sultanei-validé, cărora le-a promis în schimbul ajutorului acordat veniturile ocnelor Țării Românești.

Restul de galbeni îl va fi avut el însuși sau l-a împrumutat de la persoane al căror nume nu se mai știe. Este cunoscut doar că toate cheltuielile legate de obținerea domniei s-au ridicat, cum afirmă istoricul Al. Ciorănescu, la 400 000 de taleri, 30 000 din ei valorînd numai bijuteriile, pietrele scumpe, catifelele și mătăsurile oferite marelui padișah.

Împreună cu bani și odoare, Mihnea a răspîndit încă — dar mult mai ușor — numeroase făgăduieli. Între ele era și promisiunea — foarte plăcută la Poartă — că de va avea răgazul să domnească mai multă vreme, va introduce islamismul și-l va răspîndi în cel mult trei ani pe tot cuprinsul țării. Dar, cum afirmă istoricul sas Johann Filstich : „Ci altceva ținea închis în pieptul său Mihnea, că el cugeta să lucreze împotrivă, adică să scuture de pe țara sa jugul turcesc."

*

La 29 ianuarie 1658 Mihnea a intrat la sultan în audiență de confirmare. Cu prilejul complicatului ceremonial cerut la astfel de solemnități, Mihnea a primit însemnele înaltei funcții în care a fost învestit *.

* Cronicarul turc Mustafa Naima scrie că atît Mihnea cît și Gheorghe Ghica — nou-numitul domn al Moldovei — au fost, după datina din trecut, „îmbrăcați la Divanul împărătesc cu hilate (caftane) și cu üskűfuri (tichii ce se acordau voievozilor)". Drept însoțitor și reprezentant al sultanului la încoronare a fost desemnat Ismail aga ceaușbași.

Poate din teama de a nu se ghici ceea ce — cum spune *Letopisețul cantacuzinesc* — „din inimă gîndia", proaspătul domnitor s-a străduit să părăsească în mare iuțeală locurile dintotdeauna primejdioase ale cetății de scaun a Împărăției otomane, nelăsînd însoțitorilor aproape nici timpul trebuitor să-și potcovească caii. Dar, pentru a înlătura suspiciunile pe care o precipitată plecare le-ar fi stîrnit otomanilor mereu bănuitori, Mihnea și-a făcut o ieșire triumfală din oraș, potrivită unui mîndru principe român. În fruntea alaiului strălucitor care se îndrepta de grabă spre Dunăre, Mihnea se simțea în acele zile aproape, mai aproape ca niciodată pînă atunci, de marile îndrăzneli pe care numai visele de taină i le cunoșteau.

*

Înscăunarea lui Mihnea nu a fost nici ușoară, nici liniștită. A doua zi chiar după plecarea din Adrianopol, scria Al. Ciorănescu, a sosit în capitala Imperiului otoman o delegație de boieri munteni să ceară vizirului să le lase pe vechiul voievod, deoarece Mihnea — spuneau ei cu îndreptățită teamă — ar putea să supună țara la cazne noi și pentru plata datoriilor și pentru agonisire de averi (experiența dobîndită din desele schimbări de voievozi le dădea dreptate). Opoziția unor boieri față de domnia lui Mihnea se explică, de asemenea, prin faptul că acesta, stînd foarte multă vreme la Istanbul, fusese uitat de mulți din conaționalii săi.

În fine, se explică și prin răspîndirea vorbei că se află în mare credință la turci, ceea ce va fi apărut, celor de atunci, o grea pedeapsă, aducătoare de obligații mari, de neîndurat, față de Poartă. Marea boierime a fost deci de la început ostilă lui Mihnea.

Atitudinea ei a dat parcă mai mult curaj lui Constantin Șerban, care porunci să se împlinească cuvenitele pregătiri de război împotriva noului domn și a otomanilor care îl însoțeau : sangeacul de Silistra și Nicopole — Fazîl (Fasli) pașa — și cîțiva beglerbei, fiecare cu oamenii lor.

În scopul cîștigării timpului necesar unei mai bune pregătiri a armatei sale și pentru a se asigura că ajutoarele promise de Gheorghe Rákóczi al II-lea vor avea destulă vreme să sosească în tabăra lui, Constantin Șerban a dăruit sangeacului de Silistra, mare iubitor de bani, suma de 20 000 ducați, pentru ca acesta să tărăgănească, cît o putea mai mult, marșul trupelor sale. „Povestitorii spun — scrie cronica lui Mustafa Naima — că (Fazîl pașa) nu s-a dus asupra taberei (voievodului muntean) și nu s-a luptat cu ea deoarece ar fi primit din mîna ghiaurului care era tîlmaci între ei cei 20 000 de galbeni promiși pe ascuns...". Fazîl pașa nu s-a bucurat însă de banii primiți pentru că, aflîndu-i-se fapta, a fost chemat la Poartă, în fața marelui padișah, să dea socoteală asupra celor întîmplate. „La începutul lunii ramazan (luna iunie), chiar în ziua cînd (Fazîl pașa) a sosit la Adrianopol — menționează cronica lui Mustafa Naima —,

a fost dus în fața împăratului care l-a dojenit astfel : «Eu te-am numit serdar (comandant de expediție militară) împotriva Țării Românești. De ce nu ai pus mîna pe ghiaurul Constantin ? Un drum de două conacuri parcurgîndu-l în 17 zile, ai împiedicat oastea de la luptă și ai necăjit-o cu greutățile iernii aspre... Eu te credeam om, tu însă ai fost laș !»" După mustrare a urmat osînda, vinovatul pierind sugrumat în chiar palatul padișahului, în ziua de 13 iunie 1658.

Să revenim însă la cele petrecute în timpul înscăunării lui Mihnea. El și însoțitorii lui ajunseseră la Dunăre și se pregăteau să treacă fluviul pe la Rusciuc. La hotarele de răsărit ale țării o mulțime mare de tătari sosiseră și ei de ajutor noului domn. Căci sultanul, scrie cronicarul Mustafa Naima, adresase „gloriosului han un hatt-i-humaiun pentru ca să trimită un serdar renumit cu 30—40 mii de oșteni tătari și, potrivit ilustrului firman, să aștepte prin părțile Chiliei și Akkermanului.. Potrivit ilustrului firman al împăratului măria sa hanul tătăresc a numit pe prințul calgai Gazi Ghirai serdar peste o oaste de vreo 30 000 de ostași tătari și i-a trimis în localitățile poruncite". Asteptau acum porunca — cînd Mihnea era la Dunăre — să pătrundă și ei în Țara Românească.

Șerban vodă se afla acum în momente foarte grele, din două părți venind asupra lui oștiri amenințătoare. Nu-i rămînea de făcut decît ori să se împotrivească, ori să fugă. Alese lupta. Dădu poruncă, după o veche tradiție, ca aşe-

zările aflate în calea dușmanului să fie părăsite și pustiite. În acel început de an 1658, cu iarnă grea, geroasă, pe drumurile înghețate ale țării, convoaie de oameni mulți și nevoiași începură să caute locuri de mai bună adăpostire, spre munți ori în adîncuri de codru. Boierii își strîngeau bogățiile, le încărcau cu spaimă în căruțe și se porneau împreună cu familiile dincolo de Carpați, în Transilvania. Ulițele orașelor și tîrgurilor se goleau, atelierele meșteșugarilor se obloneau cu grijă, negustorii își strîngeau mărfurile și le puneau la adăpost. „Starea nenorociților români — scria Paul din Alep — storcea lacrimi celui ce-i privea !".

Apoi, Șerban vodă își adună în juru-i întreaga armată. Avea aproape 25 000 oșteni. Lor li s-a adăugat ajutorul trimis de principele Gheorghe Rákóczi al II-lea : 7 000 oameni aflați sub comanda fraților Mihail, Coloman și Gheorghe Mikes. Forțele domnitorului muntean erau suficiente deci pentru a opune rezistență serioasă inamicului. Constantin Șerban trimise împotriva trupelor lui Fazîl pașa, cel mai înainte cumpărat, un corp de oaste condus de spătarul Pană Filipescu. De frica tătarilor, care tocmai trecuseră hotarul, acesta s-a întors însă în grabă la domnitor, fără, cum spune Paul din Alep, „să fi tras un foc de pușcă".

Otomanii intrară în București. Tătarii, dinspre răsărit, se apropiau și ei de capitala Țării Românești tot fără piedici. În situația creată, Constantin vodă Șerban s-a adăpostit la Tîr-

goviște, cetate aflată mai aproape de munții salvatori. Nepărîndu-i-se însă nici aici că se află în deplină siguranță, domnitorul mazilit s-a retras și mai spre miază-noapte, în dosul unor întărituri pe care înainte le făcuse pe drumul spre Cîmpulung. „Apoi... domnul (Constantin Șerban) s-a tras înapoi fără să fi încercat (să dea) măcar o singură bătălie, îndreptîndu-se spre un fel de șanț... pe care îl făcuse pe drumul spre Cîmpulung — scria martorul evenimentelor din acea vreme din Țara Românească, Paul din Alep. Aici s-a oprit după ce l-a postat la Tîrgoviște pe spătar (pe Pană Filipescu) în fruntea unei trupe regulate de mai bine de 12 000 de oameni, cu ordinul de a nu părăsi acest post..." „Îndată ce aceștia (tătarii) au început hărțuiala — arată în continuare Paul din Alep — trupele lui Constantin și-au pierdut cumpătul și spătarul a fugit din fața tătarilor cu întreaga armată ce era cu el... Tătarii s-au înapoiat la Tîrgoviște, tăind cu sabia pe toți pedestrașii pe care i-a găsit în drumul lor și în oraș."

După fuga lui Pană Filipescu și pierderea Tîrgoviștei, speranțele lui Constantin vodă Șerban de a lupta cu biruință pentru domnia Țării Românești s-au împuținat. Din armata sa dezertau în fiecare zi pîlcuri, pîlcuri de soldați. Căci oamenii lui Constantin Șerban ei au legați de domnie și de soarta ei nu prin credință, ci prin soldă, primejdiile care o amenințau făcîndu-i să întoarcă spatele dușmanului (această meteahnă era aproape mereu întîlnită la oștile alcătuite din soldați cu plată).

De la unii din fugarii lui Şerban, tătarii au aflat de un drum de munte care cădea în spatele taberii acestuia. Atent la ce se întîmplă în juru-i, Constantin Şerban a aflat din vreme de primejdia ce-l pîndea şi a dat poruncă ca toţi cîţi mai rămăseseră în slujba sa să se retragă înspre munţi. Pe drum a încercat să opună o ultimă rezistenţă tătarilor care îl urmăreau. Dar şi aici a fost trădat, lefegiii, în număr mare, părăsindu-l şi obligîndu-l să se retragă fără luptă. La 10 martie 1658, voievodul mazilit a trecut hotarul în Transilvania. Avea să înceapă de atunci, pentru el, amarul drum al celui rămas fără ţară. Locul lui a fost luat de Mihnea. În Ţara Românească începea domnie nouă.

III. AȘEZAREA ȚĂRII

„Iar el pentru a întemeia bună nădejde asupră-i în inimile supușilor săi, nimic nu lasă deoparte..."

(Johann Filstich)

La înscăunarea sa, Mihnea era trecut de 30 de ani. Părea însă mai tînăr, venețianul Giovanni Ballarino afirmînd puțin timp mai înainte, prin 1655—1656, că prințul arată a fi „de vreo 20 de ani". Cei care îl cunoșteau spuneau despre el că este „un om de o neobișnuită valoare". Spuneau, de asemenea, că este omenos, muncitor, activ. Mihnea era înzestrat, repetăm, cu multe însușiri de care țara avea nevoie atunci cînd trebuia să-și adune oamenii risipiți, să-și refacă economia, să acopere pagubele provocate de jafurile ce s-au petrecut la urcarea sa în scaun.

Răutățile se trăseseră cu osebire de la tătari. După retragerea fără luptă a domnitorului mazil, Constantin Șerban, și a trupelor sale în Transilvania, otomanii și tătarii care veniseră cu Mihnea și-au considerat misiunea încheiată. Sosise momentul să le fie plătită osteneala. Cu ce însă? Mihnea intrase în țară

aproape fără bani, toți consumîndu-i la Istanbul pentru obținerea domniei. În plus, vistieria țării era goală, predecesorul său Constantin Șerban ducînd cu el averile domnești lăsate de Matei Basarab al cărui singur și de drept moștenitor se considera. Noul voievod abia a putut strînge cît să dea lui Kadri-aga și capugiului Ismail cu care a venit de la Constantinopol — 40 de pungi primului, 20 celui de-al doilea. Iar tătarilor, numeroși și lacomi de aur, nu le-a putut împărți decît promisiunea că-și vor primi partea atunci cînd vistieria i se va umple din nou.

Nemulțumite, cetele hanului s-au socotit în drept să-și ia singure plata, după poftă, luînd la robie mulțime de oameni *, arzînd satele și pustiind orașele. „Nu se poate spune cum au procedat tătarii cu sărmanul popor din Valahia — scrie un izvor al vremii ; s-ar spune că au deportat peste 10 000 de suflete și ce n-au putut să ducă, le-au măcelărit și nici măcar sărmanii copii n-au fost cruțați. Așa că peste cîteva mile de drum s-au putut vedea numai cadavre". Paul din Alep consemnează și el, cu amărăciune, că „tătarii au plecat cu un număr de robi ce se urca după unii de la 70 000 pînă la 80 000,iar după alții peste 150 000." Cifrele, diferite, dar în toate cazurile

* Robi au făcut cu precădere tătarii. Otomanilor li s-a opus domnitorul. „...Mihnea nu dădu voie turcilor — scrie Paul din Alep — să facă nici un rob ; dacă aceștia au dus cîțiva în robie, a fost în taină, fără știrea beiului".

mari sau foarte mari, arată proporțiile deosebite ale acestei nenorociri.

Unii din cei prinsi au fost răscumpărați cu banii, cîți mai rămăseseră, ai domniei. Altii, dintre cei cu stare, s-au plătit singuri prin vînzarea de părti din pămînturile lor sau ale familiilor lor. Așa cum a făcut feciorul stolnicului Tudor din Topoloveni, Tudor și el, care vîndu lui iupîn Damaschin și lui iupîn Pană Mavranghel „den ocina ci se chiiamă Bărsesti stînjăn(i) 1 100 din județul Elhovului (Ilfovului), pre apa Mostiștei ...că se-n fostu (în)tîmplat de mi-au robit turcii jupîneasa și ‚coconii". Sau cum a făcut preoteasa Călina din Mătășesti, care a dat la 27 aprilie 1658 „zapis ca să fie de mare credință la mîna părintelui Nichitei igumen ot sf. mănăstire Vaideei.. Cum să se știe că am căzut în robie la tătari... și i-am vîndut eu un pogon de țelină de la Năieni, pe lîngă viia mănăstirii, drept bani gata ughi 3 și cu casa". Și multe asemenea exemple se pot da.

Cei mai mulți dintre captivi, neavînd ce da, s-au văzut porniți pe drumurile întunecate ale robiei, găsindu-și sfîrșitul în locuri străine de țară.

Numeroase au fost așezările — cu putin timp înainte înfloritoare — care au căzut atunci în pradă și flăcări. Între ele se afla Tîrgoviștea, veche cetate de scaun, cumplit lovită de lefegii lui Constantin Șerban și, în egală măsură, dacă nu mai mult, de către tătari. Vorbind de pagubele aduse acestui oraș,

Paul din Alep notează că prădalnicii au „săvîrşit în cetate blăstămăţii care întrec puterea noastră de a le descrie“ şi că focul nu şi-a încetat distrugerile în acest oraş pînă nu a mistuit cea mai mare parte din el. Din biserica aflată în incinta curţii domneşti, incendiată şi prădată de odoare şi bogăţii, n-a scăpat neprofanat nici chiar mormîntul marelui Matei voievod Basarab. Oasemintele răscolite ale domnitorului au zăcut deshumate pînă ce Mihnea află liniştea să le îngroape, după cuviinţă, în ctitoria domnească de la Arnota.

În asemenea stare se afla oraşul după trecerea pustiirii vrăjmaşe, încît domnitorul, cînd intră în Tîrgovişte, la 5 martie 1658, nu a aflat acolo nici un loc unde să se adăpostească, nici hrană potrivită să mănînce — ba chiar nici pîine. Mihnea îşi începe domnia în cele mai grele condiţii.

*

Iubitor de lux, de fast, Mihnea a visat să intre ca voievod în cetatea de scaun a ţării în cadrul unor ceremonii deosebite, în sunet de muzici, în jur cu boieri şi curteni înveşmîntaţi în straie strălucitoare şi cu mulţime mare de oameni veniţi să privească cu încîntare măreţul spectacol. Realitatea, după cum am aflat, a fost însă alta. Starea Tîrgoviştei îi este cititorului, de-acum, ştiută. Bucureştiul fusese ars şi el. Constantin Şerban, înainte de plecarea sa, poruncise ca în oraş să nu rămînă nimic de care să se folosească succesorul său.

În cele două oraşe, bucuriei îi luase locul tristeţea, zîmbetele trecuseră în lacrimi.

Nevoit să se adapteze realităţii, Mihnea se stabili pentru început în casele mănăstirii Radu Vodă din Bucureşti, ctitoria tatălui său, singurul edificiu aflat în mai bună stare din oraşul nu demult mistuit de flăcări. Boierii se aşezară şi ei pe unde apucară, mulţi în incintele altor mănăstiri.

În primăvară, la cîteva luni după sosirea sa în cetatea de pe malurile Dîmboviţei, a avut loc şi încoronarea domnitorului. Evenimentul ne este bine cunoscut, el fiind descris cu amănuntul de Paul din Alep: „La Rusalii (la 30 mai 1658) s-a făcut o solemnitate foarte mare şi a fost atîta bucurie cum rar mai fusese; căci domnul a cerut domnului nostru patriarh (Macarie al Antiohiei, aflat în vizită în Ţara Românească) să-l încoroneze în această zi, cu coroana domniei, potrivit ritualului prescris... Ciohodarul a venit şi a întins covoare în biserică, de la tronul domnului pînă la uşile împărăteşti şi, după ce domnul nostru patriarh s-a înveşmîntat în odăjdii, împreună cu mitropolitul oraşului (atunci era, se pare, Ignatie Sîrbul) a venit postelnicul (Iordache din Pîrşcoveni) împreună cu cămăraşul şi, cerînd voie, au intrat şi au pus pe scaun un fel de coroană pentru domn... (inspirată ca model după pălăria imperială bizantină — nota noastră)... Fundul era brodat cu fir de aur şi (coroana) era împodobită cu surguci, care semănau cu nişte crenguţe de flori din cleştar şi cu diferite feluri de nestemate. Domnul o

cumpărase de curînd cu două mii de dinari. De asemenea, o cingătoare împodobită, un hanger împodobit și un sceptru aurit". După ce s-a făcut slujba legată de încoronare „patriarhul l-a ridicat (pe domnitorul aflat în genunchi) și, ajutat de căpeteniile clerului, l-a învestit mai întîi cu cingătoarea ; apoi i-a atîrnat hangerul și apoi l-a încins cu sabia. După aceea l-a înveșmîntat cu mantia de domn, care era o hlamidă de brocart, împodobită cu blană de samur. Și în locul cușmei de samur folosite de domnii dinainte, el i-a pus pe cap coroana... despre care am pomenit și a prins de ea surguciul... Apoi l-a binecuvîntat și l-a sărutat ; și (apoi) doi episcopi l-au luat și l-au dat în seama celor doi dregători care stăteau la ușa altarului și ei l-au dus la scaunul domnesc. După aceasta a ieșit mai întîi învățătorul nostru ca să-l firitisească, să-l binecuvînteze și să se roage pentru el. După sfinția sa, au urmat căpeteniile clerului ; după aceștia cei doisprezece mari dregători... și după ei ceilalți dregători ai țării, pînă ce au isprăvit cu toții... și mulțimea celor ce se îndesau la sărbătoarea din ziua aceea a fost foarte mare". Nemaiexistînd, după amarul întîmplat la începutul acestui an, cum s-a mai spus, nici o clădire potrivită pentru o astfel de festivitate, ceremonia s-a desfășurat în continuare în niște corturi așezate în apropiere. „În afară de cele două corturi pe care le avea cu el — scrie mai departe Paul din Alep —, domnul trimisese să i se aducă de la Istanbul un cort foarte mare care cos-

tase douăzeci de pungi și era foarte frumos, cu trei cercuri de aur. Pe acestea le-a înconjurat cu un fel de perete, întocmai ca un zid de cetate. Locul unde erau așezate corturile era un cîmp deschis în fața porții mănăstirii, înconjurat de un rîu ale cărui ape le-a sporit și le-a îmbogățit... Cîmpul însuși era frumos vîrstat cu nisip și verdeață și în jurul marelui său cort el (domnul) a așezat... vreo șaptezeci de corturi noi pentru cei din jurul său, atît boieri cît și slugi... Toate trupele de diferite ranguri și grade erau așezate cu puștile lor, unele ca să meargă înaintea domnului de la biserică pînă în afara mănăstirii, iar altele ca să se înșire de-a lungul drumului și să facă de strajă în jurul cortului...

De cum au ajuns la cort și domnul s-a așezat la un capăt, au intrat cu toții ca să-i facă urări pentru a doua oară ; și acum au început să slobozească tunurile în trei rînduri. Tunurile erau cincizeci și trei la număr... Și printre ele se aflau trei tunuri de fier, fiecare cu cîte șapte guri. Toate trupele și-au descărcat puștile în trei rînduri, făcînd să se zguduie pămîntul din cauza zgomotului și întunecînd cerul cu fumul lor..."

Observat atent, ceremonialul încoronării lui Mihnea a însemnat un afront public adus de voievod autorității otomane. Căci, la voința domnitorului el s-a desfășurat, așa cum observă istoricul Al. Ciorănescu, „după toate formele împărătești bizantine, așa cum nu se mai întîmplase niciodată aici... Primind pe frunte această cunună cu atît de adînc și tăi-

nuit înțeles (este „coroana" de care vorbea Paul din Alep inspirată — cum s-a spus — din pălăria imperială bizantină), Mihnea înțelege că primește o dată cu ea și o misiune..." Era, de bună seamă, misiunea pe care și-o asumaseră împărații Constantinopolului de a se opune cu toată tăria armatelor lor expansiunii teritoriale în sud-estul Europei a statului otoman.

Cu cîteva săptămîni înainte de încoronare, Mihnea își adăugase la propriul nume și pe acela al tatălui său : Radu. Al. Ciorănescu citează cîteva documente în care domnitorul apare cu numele de „Io Mihnea Radul voievod" — cel din 2 mai 1658, din 10 și 28 mai 1658, din 5 iunie 1658. După această ultimă dată, Mihnea își modifică din nou numele, adăugîndu-i acum și pe cel al întîiului unificator de pămînt românesc, Mihail voievod. Primul act de cancelarie păstrat în care își spune „Mihail Radu voievod" a fost emis la 13 iunie 1658. Hotărîrea domnitorului de a purta numele bravului înaintaș este un omagiu pe care îl aduce acestuia. Dar și o înfruntare nouă a otomanilor, învinșii de la Călugăreni ai viteazului voievod român. Începînd cu vara anului 1658, titulatura completă și oficială a noului voievod a devenit „Io Mihail Radul voievod și domn (alte ori : ighemon) al Țării Românești și arhiduce al ținuturilor de prin prejur" ; documentele emise în cel de-al doilea an al domniei sale nu mai păstrează titlul de „arhiduce". Este de menționat totuși

că în veacul al XVII-lea Mihnea a fost, cum observă Al. Ciorănescu, ultimul domnitor care a folosit termenul ce amintea stăpînirile Țării Românești din Transilvania.

*

În primăvara anului 1658, prezența atît de păgubitoare a otomanilor și tătarilor pe teritoriul Țării Românești s-a încheiat, primii retrăgîndu-se la sud de Dunăre, ceilalți intrînd cu pradă multă, după altă pradă, în Moldova. Lui Mihnea îi rămăsese o țară furată de străini, cu oștirea risipită, cu sate cernite și orașe fumegînde, cu regiuni întregi depopulate, cu vistieria goală. Grea muncă i se cerea acum domnitorului. Să aline durerea celor mulți, să aducă liniștea și binele în sufletele și viața unor oameni greu încercați de evenimente. Știind că nimic nu se putea face fără sprijinul lor, Mihnea se îngriji să-i apropie de domnie, oameni de rînd sau boieri. „Apoi — spune cronica — au trimis (Mihnea) cărți pe la toți, cu jurămînt, că nu le va face rău și au venit toți pe la casele lor în țară". Cu cei ce s-au ascuns de frica tătarilor sau de teama răzbunării voievodului mazil lucrurile au mers ușor. Sătui de doseală și lipsuri, aceștia nu pregetară să răspundă chemării principelui. „Și poporul — scrie Paul din Alep — și ostașii (aflați în jurul domnului fugar) au început să vină la el și să i se închine și să se desvinovățească, rugîndu-l să primească încredințarea că tot ce se întîmplase nu se

făcuse cu voia lor ci de frica lui Constantin (Şerban). Şi el i-a iertat bucuros".

Mai greu a fost pentru cei ce apucaseră să treacă, cu Constantin Şerban, în Transilvania. Scrisorile de iertare trimise de Mihnea peste tot ajunseseră şi la ei. Ele au avut un larg răsunet, determinînd ca mulţi, foarte mulţi fugari să se hotărască să se întoarcă în ţară. În situaţia ivită, ameninţat să rămînă singur, Constantin Şerban luă măsuri să oprească scurgerea oamenilor din tabăra sa, pe de o parte, legînd de el, prin jurămînt de credinţă, pe cei ce nu apucaseră să plece, determinînd pe Rákóczi, pe de altă parte, să oprească la trecerea munţilor pe cei ce se întorceau în Ţara Românească. Veşti despre cele puse la cale de Constanin Şerban au ajuns repede la curtea lui Mihnea. La 20 martie 1658, acesta trimise carte lui Rákóczi al II-lea prin care ceru în termeni politicoşi, dar şi hotărîţi, să li se permită boierilor pribegiţi în Transilvania să se întoarcă acasă, jurîndu-se că va avea grijă să nu li se întîmple nimic rău. „De aceea, prea înălţate prinţ — scria Mihnea — rugăm pe Măria voastră să sfătuiască pe aceia, ca fiecare din ei să revină fără nici o teamă la ale sale şi din vreme ; pînă cît mai este timpul acestei chemări paşnice... Aşadar mila măriei voastre să fie peste ei şi astfel să-i îndemne...". Rákóczi răspunse plin de revoltă şi pe un ton nepotrivit pentru un om cu firea tare, bărbată, ca Mihnea. Ripostînd prompt, domnitorul muntean, spune Paul din Alep, îndată „a trimis să-i ameninţe... şi a stăruit cu

vehementă... să lase slobodă plecarea boierilor pe care Constantin i-a luat contra voinței lor cît și a soțiilor lor și să lase pe toți românii care au fugit cu el să se întoarcă la casele lor..." În fața voinței lui Mihnea, principele transilvănean fu nevoit să cedeze și dădu poruncă să se deschidă trecătorile. Boierii fugari se întoarseră ispășiți, unul cîte unul, la noul domn care îi primi după cuvîntul dat, cu înțelegere și bunăvoință. Parte din ei intrară în divanul domnesc, unii cu funcții mai mari chiar decît cele avute înainte. Pribeagul Preda Brîncoveanu, venit în luna mai printre cei dintîi, primi dregătoria de mare ban. Întors cu o lună mai tîrziu, Constantin Cantacuzino fu înălțat din slujba de postelnic în aceea de mare logofăt. Postelnicia a fost dată lui Iordache Trufanda din Pîrșcoveni — unchi al lui Constantin Brîncoveanu — și vistieria lui Pîrvu Vlădescu. Din sfatul țării făceau încă parte spătarul Udriște — personaj aparținînd unei familii obscure, nemenționată în documentele epocii —, clucerul Eustratie Leurdeanu — nepot prin căsătorie de-al lui Mihai Viteazul — stolnicul Badea Comăneanu sau Badea din Comani, Manta Cîmpineanu comisul (rudă — și el prin căsătorie — cu bogații Cantacuzini), Mihai Argetoianul sluger, neam cu Buzeștii, paharnicul Gheorghe Ghețea, fost negustor de abale la Nicopole, pitarul Vlăduț Bengescu din Tîrgul Gilort. În hrisoavele cancelariei domnești se întîlnește și numele logofătului al doilea Udriște Năsturel, cumnat al lui Matei Basarab, mare umanist și cărturar,

învățatul de elită al epocii. Ulterior, ca urmare a conflictelor dintre boierime și voievod și a condamnărilor la moarte hotărîte de domnitor, sfatul țării va suferi importante modificări.

O particularitate a administrației lui Mihnea o constituie crearea, după model moldovenesc, a două vornicii : a Țării de Sus și a Țării de Jos, în slujbe fiind numiți Barbu Poenaru, și un alt boier, pe nume Manul — unul din cei veniți de la Constantinopol odată cu domnitorul. Existînd instituită însă în Țara Românească o mai veche dregătorie — aceea a marii bănii (marea bănie cuprindea întreaga Oltenie) — împărțirea teritoriului în încă două părți (Țara de Sus și Țara de Jos) nu se mai justifica, drept care reforma lui Mihnea a trecut odată cu el.

*

Guvernarea lui Mihnea se situează în plin veac al XVII-lea, secol care în pofida multor perioade grele — cum, spre pildă, au fost cele care au marcat începuturile domniei și a lui Constantin Șerban și a lui Mihnea al III-lea — se caracterizează în ansamblu printr-o vizibilă dezvoltare a economiei Țării Românești, în toate ramurile ei.

Ca și pînă atunci agricultura își păstrează locul de frunte. Rezultatele bune obținute aproape an de an se datoresc atît fertilității solului (suedezul Paul Strassburg scria în însemnările sale că „în toată lumea creștină nu

este pămînt mai roditor decît cel al Țării Românești"), cît, mai cu seamă, grijii și dragostei cu care țăranul român îl lucra. Holde întinse cu recolte bogate îndestulau cerințele pieții interne și creau disponibilități mari pentru export. În rîndul plantelor de cultură, pe primul loc se situa grîul. Apoi meiul, orzul, ovăzul și, în fine, secara. Suprafețele agricole au sporit în tot veacul al XVII-lea — deci și în timpul lui Mihnea — defrișări masive producîndu-se mai cu seamă în zonele de cîmpie. În agricultură începeau să se folosească metode și tehnici noi de muncă : se cultiva tot mai mult grîul de toamnă (în locul celui semănat primăvara), se răspîndea asolamentul bienal.

Cultura viței de vie a cunoscut și ea o puternică dezvoltare, în anii buni recolta depășind necesitățile pieții interne. Stolnicul Constantin Cantacuzino menționează pe harta tipărită de el la Padova „numele dealurilor unde se produc cele mai bune vinuri" : Pitești, Scăeni, Sărata, Buzău. Alături de podgoriile vechi, podgorii noi, cum sînt cele de la Drăgășani sau Segarcea, au început să se impună.

Creșterea vitelor, preocupare economică de bază a locuitorilor Țării Românești, procura pentru vînzare cantitatea cea mai mare de produse-marfă. De turci erau căutate în special oile de munte — numite de ei „kivirgik". Negustători de pe alte meleaguri solicitau cu precădere vitele mari — despre care misionarul catolic Marco Bandini spunea că au picioarele mai scurte decît cele ungurești, dar

le întrec pe acestea în greutate — și porcinele. Comerțul cu animale era aducător de venituri importante, deseori chiar și boierii angajîndu-se — așa cum, mai încolo, se va exemplifica — în practicarea lui.

În orașe activitățile meșteșugărești au luat amploare și s-au diversificat. În domeniul prelucrării metalului, spre pildă, din cele 14 meșteșuguri menționate documentar în secolul XVII, 5 au apărut atunci. Breslele, ca formă de organizare feudală a meșteșugurilor, se întăresc, multe ajungînd să se îmbogățească considerabil ; ele nu au înfățișarea clasică sub care sînt cunoscute în apusul Europei — sînt mai cuprinzătoare și nu cunosc o severă strictețe în respectarea canoanelor și dau mai multe libertăți membrilor ei. Unii meseriași, înstărindu-se, își cumpără prăvălii (la 5 iunie 1658 Ghioca cojocarul cumpăra o prăvălie la București de la Tudor fiul lui Iancu cupețul), ori loturi de pămînt la sate.

În afara meșteșugarilor de la orașe, documentele menționează și pe cei care își desfășoară activitatea în mediul rural ori pe domeniile feudale. Un zapis din 11 iunie 1659 consemnează, de pildă, existența a doi constructori de mori, Vasile și Iacov din Cătun, care se înțeleg cu Mareș logofătul „cum să se știe că ne-am tocmit cu dumnealui să-i facem o roată de moară... drept ug(hi) 7. Și ne-au dat dumnealui acum ug(hi) 3, iar ug(hi) 4 să ni-i de dacă vom isprăvi tot lucrul ; iar noi să avem a face dumnealui lucru bun și să punem moara bine".

Ademeniți de veniturile pe care le puteau obține, mulți străini veneau în Țara Românească stabilindu-se în orașe ori așezîndu-se pentru practicarea meseriilor lor pe lîngă mănăstiri sau la curți feudale mari. La 4 mai 1658, spre exemplu, Mihnea dădu carte de slobozie stareţului Chiriil de la mănăstirea Mărgineni „să-ș(i) strîngă oameni străin(i) dintr-altă ţar(ă)... să fie pe lîngă sfînta mon(ă)stire de ajutor și de alte trebi. Iar ei vor fi în pace de toate de către domnia mea și de către toate slujile... de nimic val sau bîntuială să n-aibă nimenile".

Către mijlocul veacului al XVII-lea au început să funcționeze în Țara Românească „întreprinderi" care depășesc nivelul atelierului meșteșugăresc de la oraș sau sat, ele apropiindu-se, prin caracteristici și proporții, de manufacturi.

În 1644, din inițiativa lui Matei Basarab, a început să se producă într-o „întreprindere" — situată în vecinătatea Tîrgoviștei — sticlă transparentă de o calitate superioară chiar celei ce se importa din Polonia. În preajma Rîmnicului Vîlcea, probabil lîngă Ocnele Mari, s-a înființat o „moară de hîrtie" — prima din Țara Românească — care a lucrat aproape fără întrerupere din timpul lui Matei Basarab pînă către sfîrșitul veacului al XVII-lea.

Dominația otomană a împiedicat exploatarea intensă a bogățiilor subsolului (dacă puterea suzerană lua cunoștință de extragerea lor, extragere aducătoare de profituri și pen-

tru domnie, tributul ar fi fost de bună seamă mărit ; de aceea Țara Românească trebuia să apară tot timpul la Poartă drept „săraca raia a împărăției"). Totuși și în veacul al XVII-lea s-a semnalat continuarea dacă nu chiar o dezvoltare a acestei activități. Ca și înainte, mult, foarte mult se exploata sarea, aflată în evul mediu la mare preț. Ea se scotea de la Ocnele Mari, Telega, Ocna Mică de lîngă Tîrgoviște, Ghitioara, atît pentru nevoile țării cît și pentru export. Diaconul din Alep, Paul, atent la ce vedea și harnic în notarea impresiilor, scria că în Țara Românească „vin negustători din Turcia și corăbii din Constantinopol, să cumpere sare ca să o ducă în țara lor ; toată sarea consumată în Rumelia și Constantinopol e adusă din aceste regiuni". Lîngă Ocnele Mari ființa un fel de tîrg al sării, unde veneau — cu îngăduința autorităților otomane — negustori din țări învecinate și cumpărau sarea de care era trebuință pe alte meleaguri. Ocnele de sare constituiau pentru domnie o sursă mare de venituri, ele aducîndu-i anual peste 150 000 galbeni.

De mare căutare pe piața internă era și fierul. El se extrăgea în Oltenia la Baia de Fier (la sfîrșitul veacului al XVII-lea cuptoarele de reducere a minereurilor aflate aici erau cam de 5 m lungime, 2 m lățime și 2 m înălțime, adică foarte mari pentru acea vreme). Sulf se scotea în zona Buzăului. Arama : la Baia de Aramă, localitate situată în părțile Gorjului. Descoperită întîmplător de un vînător în timpul domniei lui Matei Basarab,

mina de la Baia de Aramă, așezată pe un vîrf de deal, era foarte bogată în minereu. Paul din Alep — citat de multe ori în această lucrare — relatează cu amănunte procesul de muncă la această exploatare: „Lucrătorii — scrie el — cărau materialul în sus și în jos cu ajutorul unor scripeți și frînghii trase de cai, ce merg de jur împrejur. În fund, ei sapă și noaptea la lumina torțelor și cu mare trudă scot minereul negru. Acei care nu au putere să-l taie, din cauza durității (lui), pun împrejur cărbuni aprinși și apoi ies din mină. Îndată ce s-a stins focul și locul s-a răcit, ei se coboară (în mină) și, găsind piatră căzută, scot afară bucățile... O parte din minereul din vînă este de un verde ca rugina, o parte este strălucitor și galben: aceasta este arama curată. Se amestecă totul la un loc și îl duc la topitorie... (Topitoriile) sînt mari și înalte... În mijlocul fiecăreia din ele sînt cinci sau șase cuptoare, așezate pe căzi sau pe zăcători și în dosul fiecărui cuptor se află o pereche de foale foarte mari, ca acelea folosite de fierari, puse în mișcare cu apă... (Ele) suflă cu mare forță în foc, în timp ce lucrătorii stau necontenit lîngă cuptoare pentru a pune cărbuni și minereu. Aceste focuri sînt întreținute cu cea mai mare grijă și trudă... pînă ce arama este bine încălzită și topită și datorită greutății sale cade într-o groapă sub pămînt... (După ce, pentru purificare, este topită de mai multe ori, în final) oamenii o scot ca pe bucățile de ceară: (este) o aramă curată și frumoasă. Se spune că este mai bună

și mai curată decît cea de Kastamonu (oraș mare în Anatolia vestit pentru arama sa) fiind tot atît de moale ca argintul. Și este dusă de negustători în Turcia, la Trapezunt (oraș situat și el în Anatolia), la Kastamonu și în Persia". Din nisipul apelor de munte, aurarii scoteau metalul prețios din care trebuiau să dea domniei o anumită cantitate pe an.

În exploatarea subsolului se semnalează apariția în veacul al XVII-lea a puțurilor de păcură (un document din 6 februarie 1660 vorbește de „niște fîntîni de păcuri carii sîntu pe lîngă Valea Puturosului"). Numărul lor, cu timpul, sporește tot mai mult.

Comerțul s-a dezvoltat în cursul secolului XVII sub binefacerile anilor de pace ori cu sprijinul domnitorilor vrednici. Majoritatea așezărilor urbane de la jumătatea acestui secol aveau tîrguri săptămînale sau anuale stabile, cu un important dever comercial. La Caracal „se face tîrg în fiecare miercuri și vin feluriți negustori, catolici, schismatici si turci pentru tot felul de mărfuri, dar mai ales dobitoace". La Craiova „se face tîrg în toată vinerea, unde aleargă fel de fel de oameni din satele și pămînturile vecine și negustori de tot neamul, ca să cumpere dobitoace, să le ducă la Constantinopol". (N. Iorga, *Istoria comerțului la români).* La Slatina era tîrg duminica, la Cîmpulung era bîlci de sf. Ilie, la Buzău de Drăgaică. În afara comerțului ce se desfășura în tîrguri sau bîlciuri periodice era și un altul, statornic, practicat de negustători cu pră-

văliі grupate, în oraşele mari, pe străzi întregi. În Bucureştii prin care, în 1666, a trecut pentru a doua oară Evlia Celebi erau „vreo mie de dughene joase (în care) stau numai fete frumoase, care vînd mărfurile din prăvălii. Sub dughene au pivniţe, unde ei ţin diferite feluri de vinuri de culoarea rubinului şi siropuri de miere..." *.

Comerţul exterior era destinat, în condiţiile existenţei monopolului comercial otoman, îndestulării pieţei turceşti. Vitele, cerealele, lemnul şi caii de povară cumpăraţi „pe preţuri joase", brînza, ceara şi mierea erau mărfuri mult cerute în cuprinsul imperiului. Pentru activarea comerţului, Mihnea chema cu vorbe alese şi cu promisiuni, spune călătorul turc Evlia Celebi, neguţătorii din toată ţara sultanului : „Veniţi cu toată averea voastră şi faceţi negoţ ; vă voi da cu preţuri convenabile mărfuri nemaivăzute şi nemaiauzite...".

* Prăvăliile erau, în mod obişnuit, din lemn şi aveau deschiderea spre stradă destul de mică. Istoricul C. C. Giurescu apreciază că lăţimea lor la uliţă era de aproximativ 3 metri şi că aceasta era îndeobşte fixă. Pentru care motiv, în hrisoavele de epocă se foloseşte uzual formula — pentru desemnarea laturii de la stradă a unei suprafeţe de teren — de loc pentru una, două, trei sau mai multe prăvălii. Un document din 20 iulie 1626 întăreşte în Bucureşti negustorului Sima, fiul lui Iane Stati Saro „un loc de două prăvălii". Un altul, datat 1 mai 1638, spune că „bătrînii tîrgului" adeveresc că mănăstirea Radu Vodă din Bucureşti are în oraş un „loc ...de 11 prăvălii" şi un altul „de 8" (C. C. Giurescu, *Istoria Bucureştilor).*

Produsele care constituiau obiectul negoțului cu alte țări erau variate. Mărfurile scăpate de monopolul otoman erau îndreptate cu profituri sporite și către alte ținuturi. De la sud de Dunăre ori din Orientul otoman se aduceau mătăsuri fine, aba, mirodenii, bumbac netors. Așa cum, în jurul anilor 1660, aducea și Pîrvan cel care „mergea la bumbac" peste Dunăre și-l transporta, cu cîștig, la „Brașeiu" (Brașov), iar cînd bumbacul era prea scump, venea cu aba care era „cam ieftină". Și care — Pîrvan cupețul — ajungea cu marfa lui pînă în Polonia de unde trimetea județesei Brașovului, Catrina, „de rîndul banilor împrumutați... 10 bogazie roșiă".

În epoca în care s-a înscris domnia lui Mihnea, Țara Românească continua comerțul cu Veneția, acolo trimițîndu-se carne de vită, miere, ceară, aducîndu-se în schimb hîrtie, stofe grele de catifea și atlazuri scumpe. Existau legături și cu Rusia, de unde se importau, cu prioritate, căutatele „blănuri de mosc".

Legăturile comerciale cele mai strînse erau însă, ca dintodeauna, cele cu Transilvania, pămîntul românesc din interiorul arcului carpatin. În orașele de dincolo de munți se executau pentru și la comanda Țării Românești postavuri frumoase (la 14 ianuarie 1660, Pană cupețul se declara dator mănăstirii Argeș o sumă de bani și o bucată de „postav brașovenescu"), arme, podoabe precum și diferite obiecte trebuitoare vieții de toate zilele. Vel aga Radu scria lui Mihai Hermann, judele Brașovului, cu care era în bună prietenie, cum

că „ai fost pochtit pentru postav ca să dem dumitale ştire să luăm de la dumneata ; să ştii dumneata că preste o săptămîn(ă) voiu merge şi eu la Măriia sa la Vod(ă) ci voiu grăi Mărie(i) sale mai bine să luăm de la dumneata aşa voiu trimite pre Istfan de-ţ(i) va duce răspuns dumitale..." După care, mai departe, roagă pe judele Braşovului să comande „la meşterii dumitale de aciia, care lucrează dă fac tipsii să-m(i) fac(ă) un toc de tipsii bunu, dă credinţă, şi să-m(i) scrii dumneata cîndu va fi gata şi ce-i fi preţul vom trimite banii". La 24 august 1658, Mihnea se adresa Sibiului cum că „am trimis omul nostru aciia să ne tîrguiţi aici ceva ce ne trebuie : potcoave de cai părechi 100 şi cuie de potcoave 5 000 şi căpestre de cai 50 şi traiste 60 ...Şi ce veţi cheltui pe aceste lucruri scrieţi şi trimiteţi omul dumneavoastră să plătim". Oamenii domnitorului se poartă corect — chiar cînd, împotriva obişnuitului vremii, erau în campanii militare — principele solicitînd partenerilor acelaşi comportament faţă de ei. În timpul expediţiei din Transilvania din vara şi toamna anului 1658, Mihnea anunţa pe mai marii Clujului că vor sosi doi de ai lui pe care „să aveţi a-i lăsare să intre în cetate *să cumpere cu bani* pîine, făin(ă), orzu şi alt ce va mai trebui domnii mel(e), *ci să nu-i opriţi(i), nici să aib(e) alt val*" (sublinierea noastră).

Din Ţara Românească se trimiteau în Transilvania cu osebire produse agricole şi animale. Gheorghe Băleanu din Băleni, mare

vornic al Țării de Jos, scria carte brașovenilor la 11 decembrie 1659 „să trimeateți doi oamene aicea la Băleni, să dăm rămătorie făgăduială ce am făgăduit dumneavoastră". La fel făceau comerț de animale cu Brașovul și Radu aga * și Statie vel cupar și alți numeroși boieri sau boiernași munteni.

Știutor că negoțul cu Transilvania aduce bunăstare țării sale, Mihnea se strădui să-l sprijine și prin acte de domnie. Astfel, la 18 martie 1658 acordă un privilegiu comercial celor ce fac „în țeara domnii meal(e) negoț brașovenesc", scutindu-i „de împrumutu neguțtorescu și de schimbul banilor, de cai de olac și de alte deajdii cîte vor fi preste an în țeara domniei meal(e)".

Într-o scrisoare adresată la 21 iunie 1658 orașului Sibiu, Mihnea dădea asigurări sfatului orașului că transilvănenii pot veni fără nici o grijă în Țara Românească, căci necaz nu vor avea, „iar carii vor fi avînd ceva strămbătate de oamenii den tara noastră și fără de scrisoarea domnilor voastre vie la Devanul nostru, că nimea strîmbătate nu va avea ; că strîmbările judecăților care le născu mitele și fățăriile și a ținea parte sîngelui și a rudeniei, acelea cu ajutorul lui dumnezeu den divanul nostru cu totul lipsescu. Așa să ne știți dum-

* În scrisoarea înainte citată a agăi Radu către judele Brașovului primul cere să i se trimită „oamenii dumitale aicea la noi", pentru a-i „trimite cu oamenii noștri la răm(ă)tori, de vor luoa cât le va trebui și ne vom tocmi cît le va fi prețul".

neavoastră și așa să ne țineți cu toată credința a fi pohtitori de tot binele a toată creștinătatea".

În tratatul încheiat în octombrie 1659 cu Gheorghe Rákóczi al II-lea la Rucăr se menționează că negoțul — încurajat de ambele părți — este liber și că vămile ce se percep pentru trecerea mărfurilor dintr-o parte în alta a munților sînt cele obișnuite.

La dezvoltarea comerțului un rol important a avut-o și hotărîrea voievodului de a stabili mărfurilor prețuri limitate. „Cînd s-au așezat Mihnea acolo la București — scrie Evlia Célebi — a pus nart (prețuri maximale) asupra produselor raialei și beraialei și ale boierilor, obligîndu-i să le vîndă la prețuri mici și arătîndu-se în felul acesta ca, omul echității și al dreptății...".

Între măsurile menite să contribuie la dezvoltarea economiei în general, a comerțului, în special, se înscrie și, nu în ultimul rînd, emiterea de monede noi — ultimile, dealtfel, care s-au bătut în evul feudal pe pămîntul Țării Românești. Privită în contextul existenței dominației otomane, această inițiativă denotă o mare cutezanță, o mare îndrăzneală din partea domnitorului, ea fiind considerată un atentat la autoritatea puterii suzerane și pedepsită ca atare. Evocăm în acest sens consecințele pe care le-au avut medaliile jubiliare scoase mai tîrziu, în 1713, din porunca lui Constantin Brîncoveanu (1688—1714). Deși au avut un caracter strict comemorativ — au fost bătute în Transilvania în anul cînd dom-

nitorul sărbătorea un sfert de veac de la înscăunare — medaliile au fost interpretate de dușmanii lui ca având funcții monetare, ele constituind pentru acest motiv una din cauzele care au provocat episodul sîngeros petrecut un an mai tîrziu, în august 1714 : moartea Brîncoveanului și a unei părți a familiei acestuia. Lui Mihnea nu i-au fost necunoscute, pare-se, implicațiile pe care le presupunea inițiativa emiterii de monede. Prin acest voit semn de independență, domnitorul va fi vrut să marcheze, încă o dată, poziția lui politică independentă față de Poartă.

Monetăria, instalată probabil la Snagov, a scos bani din argint și aramă în mai multe variante. Pe verso-ul monedelor se află reprezentat bustul domnitorului, profil spre stînga, cu coroană pe cap, și în dreapta, sceptrul guvernării suverane la care nădăjduia. În cîmp, la stînga primele două cifre și la dreapta celelalte două ale anului de emisie : 1658. Pe revers este imprimată imaginea unei steme noi, fără tradiție în heraldica românească : vulturul bicefal. Marginal, pe față și pe spate, o inscripție în limba latină arată, cum scrie Al. Ciorănescu, „mai limpede decît orice mărturie intenția cruciatei (antiotomane) pentru care (Mihnea) se crezuse menit : «Si Deus nobiscum, quis contra nos»".

Șilingii emiși de Mihnea au avut, ca orice monedă bătută în timpul unei domnii puternice, o largă răspîndire — printre localitățile îndepărtate unde s-au găsit fiind și vechea cetate de scaun a Moldovei, Suceava

(aceste descoperiri atestă nu numai o putere destul de largă de circulație pe care au cunoscut-o monedele bătute de domnul muntean, ci și existența continuă, intensitatea schimburilor economice între cele două țări surori vecine).

Aflat deci în grija domnească, comerțul începu să cunoască în vremea lui Mihnea înflorirea din epocile de prosperitate. Că a fost așa o dovedesc multele bogății ce începuseră să se adune pe teritoriul țărilor de la nord de Dunăre. „Cînd vilaetul a devenit un loc de încredere — scria Evlia Célebi — s-au adus în Țara Românească atîția oameni cu mărfurile lor bogate, încît, după socoteală, acolo au fost aduse avuții în valoare de zece tezaure egiptene". O dovedește, de asemenea, înavuțirea negustătorilor care, cu parte din banii agonisiți, fac cumpărări dese de moșii, de pămînturi. Dintr-un act din 12 mai 1658 aflăm că „io jupînul Dima denpreun(ă) cu jupîneasa a me Mariia, scriem și mărturisim cu al nostru acest zapis, ca s(ă) fie de mar(e) credință și stătător la mîna jupînului Simion cupețul (negustorul) pentru ca să se știe că i-am vîndut dumnealui viia". Un zapis din 4 iunie 1658 confirmă vînzarea părții de moșie din Mărculești a preotesei Calea negustătorului Dona Pepano. Tot lui Dona Pepano îi vinde Marin, locuitor de fel tot din Mărculești, „parte me de moșie".

Păreau uitate în vara anului 1658 zilele de jaf tătăresc din iarnă, cînd negustorii se sileau

să-şi dosească mărfurile şi banii, cînd oamenii strîngeau bunurile de preţ şi cînd, cum scria Paul din Alep, le încredinţau oamenilor de la munte „împreună cu chiria pentru ca să le păstreze sau să le ascundă în peşteri şi tainiţe în vîrful munţilor, ştiute şi cunoscute doar de ei". „În această privinţă — povesteşte mai departe acelaşi călător pe care incursiunile de pradă la începutul anului 1658 l-au determinat să folosească şi el tainiţele munţilor — ni se spusese că ele (ascunzătorile) sînt adînci ca puţurile, de o adîncime care nu poate fi măsurată, către mijlocul cărora se află un fel de peşteri şi (locuitorii) coboară boccelele jos cu ajutorul unor funii şi un om se coboară în ele pentru a le băga şi ascunde în peşteri. Fiecare familie de la munte are ascunzători de acest fel, pe care numai ea le cunoaşte. Şi pentru fiecare boccea se plăteşte un dinar românesc (probabil un zlot)...". Păreau acum trecute temerile neguţătorilor că mărfurile mult timp ascunse se depreciau. Temeri ca cele pe care le aflăm din scrisoarea trimisă la Braşov la 14 aprilie 1658 de Vasile, căpitan de Rucăr, că le avea un anume Petre, aflat la ei, pentru „neşte marfă de negoaţ(e)", ascunsă „într-o ocnă" şi predispusă să ajungă „pieitoare".

De acum drumurile negoţului începuseră, din nou, a fi cutreierate de care grele ce duceau şi aduceau produse pentru toate nevoile. De acum tîrgurile cunoşteau iarăşi forfota mulţimilor. Meşteşugari pricepuţi — singuri

sau cu ajutoare bune — zoreau din nou, de la răsăritul soarelui pînă la licărul stelelor, în atelierele lor. Ţara, vegheată de un domnitor ce se arăta vrednic şi chibzuit, renăştea.

*

Deşi timpul scurt cît i-a fost dat să guverneze şi multele probleme la care a trebuit să răspundă nu au constituit condiţii care să favorizeze activităţi constructive ample, unele iniţiative ale domnitorului arată preocupări şi în acest domeniu. Ele s-au îndreptat cu precădere asupra Tîrgoviştei, oraş — cititorul cunoaşte — greu lovit de mercenari şi tătari, ars în bună parte şi prădat, unde nici chiar morminte de mari domni nu au rămas neprofanate.

La porunca lui Mihnea au început aici, la curtea din Tîrgovişte, masive lucrări de refacere. Ele s-au desfăşurat repede, voievodul şi oamenii lui putîndu-se muta în palatul domnesc de aici destul de iute (semnalul războiului antiotoman a fost dat, aşa cum se va vedea, la un banchet organizat de Mihnea la Tîrgovişte). Se pare că domnitorul a refăcut şi învelitoarea bisericii mari din incinta curţii din Tîrgovişte, distrusă şi ea de tătari (portretul presupus a fi al lui Mihnea din tabloul votiv se explică tocmai prin rolul ctitoricesc avut de voievod în una din etapele de reconstrucţie ale monumentului).

*

Mihnea a intrat în domnie cu planul, dorința și hotărîrea scoaterii țării de sub dominația otomană. Pentru împlinirea acestui deziderat a căutat să țină în jurul său principalele forțe sociale ale epocii : marii feudali, țăranii, clerul.

Atragerea puternicilor boieri, stăpîni de moșii numeroase, furnizori dacă nu al celui mai viteaz, sigur însă al celui mai bine înarmat corp de oaste feudală, a fost o politică pe care a aplicat-o din primele zile de guvernare. S-a folosit pentru aceasta de metode și mijloace obișnuite pentru asemenea scopuri, precum și de altele, mai puțin utilizate. Cum a fost spre exemplu, iertarea boierilor fugari și primirea lor în vechile slujbe, dacă nu în altele mai mari, acordarea unor solii importante, a unor misiuni de răspundere peste hotare. Dar, mai cu seamă, prin apărarea intereselor și privilegiilor de clasă, prin apărarea și sporirea proprietăților lor.

Numeroase dovezi documentare confirmă poziția binevoitoare a voievodului față de boierime. La 19 iunie 1658, spre un prim exemplu, Mihnea a întărit lui Preda și Dima, nepoții Stancului logofăt din Cîrstinești, stăpînirea peste satul Bumburești și moșiile de la Cîrstinești și de la Văleni, precum și peste rumânii și țiganii rămași de la unchiul lor.

La sfîrșitul lunii iunie același an, domnitorul alină supărarea marelui boier Preda Brîncoveanu, provocată de o mai veche ho-

tărîre de judecată, dăruind acestuia proprietățile din Oltenia de la Comoșteni, Nedeia, Betejani, Branița, toate cu rumâni.

În conflictul dintre clucerul Dumitrașcu și rumânii de pe pămînturile sale, domnitorul ia apărarea primului. „Iar cîndu a fostu acum — spune un document din 1658 — sculatu-se-a rumânii cu pîră în zilele domniei mele, în divan de s-au pîrît... Deci domnia me(a) bine am adeverit și am judecat împreună cu toți cinstiții dregători Domniei mele cum că-i sîntu rumâni cumpărați pre bani. Dereptu aceia am dat domnia me(a) să fie rumâni, cum au fost și mai dinainte vreme".

La fel dă dreptate marelui postelnic Iordache, cînd a poruncit printr-un act domnesc din 4 iunie 1658 oamenilor din Rusănești vechiului județ Romanați să-i fie rumâni, ca mai înainte vreme. La 25 iulie 1658 dădu postelnicului Șerban Cantacuzino, un alt boier de frunte al Țării Românești, carte cu pecete mare și semnătura domnească pentru stăpînirea satului Drăgănești. Tot în 1658, voievodul întări biv-vel pitarului Necula Glogoveanu, boier bătrîn, cu slujbe domnești încă din anii de început ai domniei lui Matei Basarab, stăpînirea peste satele Corlătești, Boteni, Voinești, peste trei funii de pămînt din Popești, fostul județ Romanați, cu toți rumânii lor. La 30 august 1659, Mihnea întări proprietățile cămărașului Sima din Bărbătești Dîmboviței, boier de mîna a doua, mai puțin cunoscut în epocă. Exemplele de acest fel pot continua.

Din selecția de documente sus-notată rezultă că voievodul, interesat să-și sporească puterea cu ajutorul marilor boieri, a căutat să aibă cu ei bune raporturi. Determinat însă de opoziția lor, opoziție de care cititorul va lua cunoștință în paginile următoare, Mihnea va începe de atunci să-și canalizeze atenția și bunăvoința asupra boierimii mici și mijlocii, aflate îndeobște departe de mila voievozilor.

*

În trecut biserica era una din cele mai puternice instituții feudale. Rolul ei în viața socială a fost major, bogățiile de care dispunea și influența spirituală pe care o exercita asupra unei bune părți din populația țării constituind o forță de luat în seamă. Cunoscător al acestei realități, Mihnea s-a străduit să cîștige sprijinul înaltului cler, mai cu seamă prin servicii domnești.

Cancelaria domnească a emis numeroase acte în sprijinul bisericii și slujitorilor ei. De pildă, la 3 iunie 1658 voievodul a întărit episcopiei de Rîmnic ocină la Plăviceni, în Romanați. La 3 iulie 1658, un document întărește părintelui Gheorghe, preot în București, un loc de vie din averile domnești, aflat pe dealul orașului. Din 13 noiembrie, același an, provine un act dat de Mihnea mănăstirii vîlcene Bistrița, ctitorie de renume a boierilor Craiovești.

Pe linia atragerii clerului la politica sa, se înscrie și tîrnosirea celui mai important mo-

nument de cult al Bucureștilor : noua biserică mitropolitană a țării.

Începută în 1656, biserica nu a putut fi terminată de Constantin Șerban, scoaterea lui din domnie la începutul anului 1658 determinînd abandonarea temporară a lucrărilor.

Mihnea a reluat lucrul, aducînd repede monumentul în stare de a fi dat în folosință. Fapt care s-a împlinit la 6 iunie 1658, în timpul unei procesiuni la care se petrecu încă o întîmplare ce mărturisește gîndurile politice ale voievodului, după cum scrie Paul din Alep, martor la eveniment. Respectiv, domnul român a refuzat să aducă danie bisericii bani turcești, fapt care ne atestă sentimentele antiotomane.

Pentru cineva care, ca Mihnea, trăise vreme îndelungată într-o țară cu altă credință, era în mirarea tuturor cîte cunoștințe de dogmă creștină avea. În timpul unei întrevederi cu patriarhul Macarie, Paul din Alep scrie cum că toate „spusele domnului și toate întrebările sale erau scoase din scrieri teologice și erau privitoare la chestiuni religioase, astfel că am rămas uimiți de vorbele sale".

Pentru a fi mai complete informațiile privitoare la politica lui Mihnea față de o eventuală raliere a bisericii la gîndurile sale antiotomane, trebuie amintit, de asemenea, sprijinul acordat de acesta creștinismului din teritoriile ocupate de Poartă. Întocmai marilor domnitori români care au preluat asupră-le multe din grijile materiale ale monahismului

ortodox din Balcani *, Mihnea a făcut și el importante danii monumentelor din regiune (mănăstirii Xenofon de la Muntele Athos i-a întărit, spre exemplu, moșii în Țara Românească și i-a dăruit, pe deasupra, 10 000 de aspri). Reprezentanții clerului ortodox de pretutindeni s-au bucurat de cinstire și ajutor la curtea lui Mihnea. Astfel, cu prilejul sosirii patriarhului Macarie al Antiohiei la București, petrecută la 28 aprilie 1658, „domnul — scrie Paul din Alep — a rînduit un tain pentru sfinția sa patriarhul... Mulțumirea lui de a se întîlni cu sfinția sa și de a sta de vorbă cu el în orice clipă a crescut într-adevăr foarte mult și pentru mai mare a sa înlesnire a mutat pe patriarh de la mănăstirea Sf. Sava și l-a adus să locuiască în propria sa mănăstire Radu Vodă, lîngă el".

Atitudinea binevoitoare a domnitorului față de clerul nu numai din Țara Românească, ci și din Orientul ortodox a dat rezultatele dorite. Căci, spre deosebire de marea boierime care avea să-l înfrunte în două rînduri, biserica nu i s-a arătat niciodată ostilă, potrivnică.

*

Țărănimea, principală producătoare de bunuri în societatea feudală, a constituit obiec-

* Prin sprijinirea unora sau altora din unitățile de cult din cuprinsul Imperiului otoman, domnitorul sprijinea în fapt întreaga biserică ortodoxă care era un element de rezistență antiotomană.

tul unei permanente, neîndurătoare exploatări. În aceste vremuri țărănimea a constituit principala forță de producție, a avut rolul hotărîtor în crearea bunurilor materiale și spirituale ale poporului român. Niciodată în trecut țărănimea nu a beneficiat însă de roadele muncii sale. Ea a fost condamnată să ducă o viață neînchipuit de grea, de exploatare, de împilare și silnicie. Apăsată de lanțurile robiei feudale, de jugul moșierilor, lipsită de pămînt și unelte, de drepturile cele mai elementare, ea a udat pămîntul patriei, așa cum scriau poeții, cu lacrimi, cu sudoare și cu sînge.

Procesul pauperizării economice a țărănimii, al transformării „moșnenilor" în țărani dependenți, în rumâni, a fost caracteristic și celei de-a doua jumătăți a secolului al XVII-lea, cînd a avut loc domnia lui Mihnea.

Știindu-se ocrotită de domnie, boierimea a continuat să-și sporească moșiile în dauna țărănimii libere. La 25 mai 1658, sătenii din satul Turburea sînt nevoiți să vîndă jupanului Pană, postelnicul din Părdești, partea lor de ocină din sat. Un zapis din 26 mai 1658 consemnează vînzarea unor vii către același Pană Părdescu postelnicul. La 30 aprilie 1658, unsprezece țărani din Gurbănești vînd partea lor de moșie lui Pîrvu, mare vistier. La 25 aprilie 1658, popa Radu din Copăceni-Dîmbovița îi vinde lui Dumitrașcu logofăt parte din ocină ; la 25 mai 1658, aceluiași Dumitrașcu îi vînd partea lor de moșie din Piscul

Teiului, Sora cu feciorii săi, Negoiță și Neagul din Văleni ș.a.

O altă suită de documente menționează continuarea procesului specific orînduirii feudale de aservire a țărănimii. Un sătean din Sărăcinești, pe nume Ivan, se vinde rumân jupanului Constantin, împreună cu ocina sa și cu femeia sa pentru 19 ughi. Pentru 12 ughi, Anghel și Vlăduț din Berislăvești au dat „acest zapis al nostru ca să fie de bună credință la mîna dumnealui Mareș logofătul, cum să se știe că am fost megiiași, iar cînd am fost acum, noi am venit la dumnealui și ne-am vîndut rumân(i) cu feciorii noștri, cîți dumnezeu ne va da și cu toată moșia noastră din cîmp, din pădure, din apă, din dealul cu viile, de peste tot hotarul cît să va alege". Conda lui Iani din Albești „scris-am zapisul mieu ca să fie de mare credință la mîna părintelui de la mănăstirea Jătianul, cum să se știe că i-am vîndut doui copii de rumâni, anume Preda (ș)i Crăciun pentru bani ughi 16... și am mai vîndut eu Stoica iar doui copii în ughi 16, anume Stoica (ș)i Pădure". Un act din 4 februarie 1660 notează că Barbu biv-vel vornic Poienarul „fost-am cumpărat pre ei (Hamza și Manta din satul Orbi) cu fic(i)orii lor și cu toat(ă) partea lor de moșie" în timpul lui Mihnea vodă.

Din documente reiese că țăranii liberi își vindeau pămînturile sau cădeau în rumânie mai mult în anii de secetă, iarna sau primăvara, cînd alimentele aproape că nu mai erau, ori în perioadele grele pentru toti de după

războaie, de după expediții de jaf. Atunci, pentru mai nimic, își dădeau sfoara lor de pământ sau se vedeau siliți să se vîndă pe ei înșiși. Un document din 1659 glăsuiește „...cum că să s(e) știe că *în vrem(ea) fometii* eu Gavriilă ce mai sus scrie și cu femeia a me(a) *a(m) mărsu de am căzut de ne-am vândut rumâni* mănăstirei cu feciori cu tot să fim rumâni în vec(i) pentru că n-am avut de ce ne mai prinde că muriem și ne-(a)u dat egumenul Parthenie bani gata ug(hi) 18 și am luat toți bani(i). Așijderea și cu Bărcan, fratele lui Băjan denpreună cu femeea a me(a) Neja și cu feciorii noștri... *iar ne-(a)m vîndut rumâni... tot în vremea fo(a)metii, dereptu bani ug(hi) 11* (sublinierea noastră).

Situația grea a țărănimii a provocat forme felurite de opoziție, specifice vremii. Ele s-au semnalat în timpul lui Mihnea așa cum se semnalaseră și înaintea lui sau cum aveau să se semnaleze și după el. La 23 iulie 1659, spre exemplu, domnitorul a trimis carte „voaă tuturor rumânilor de la Săgarce ot sdstvo (județul) Dolj, care sănteț(i) pre se(a)ma sfintei Patriarșii de la Alexandria dau vî (vouă) poruncâ domnia me(a) ce veț(i) vede(a) porunca domniei mele, iar voi să aveț(i) a strînge pîinile ; și sî lucrați(i) și alte lucruri ce vor trebui după obiceiul cum aț(i) lucrat și mai înainte vreme și să ascultați(i) de ispravnicul părintelui patriarhului de ce vor fi treburile și lucrurile Patriarșiei ; să nu mai umblați făcînd voile voastre, că de voi mai înțelege domniia me(a) că nu ascultați(i) bine, sî știți

că voi trimite domnia me de vă vor aduce aici de vă voi face Domnia me(a) mare certare. Aceasta vă poruncesc Domnia me(a)". Sau, mai tîrziu către rumânii din Piscu „...care sînteți ai mănăstirii Brîncuvine. Către aceasta vă fac știre dumnia me(a), că aici, (î)nainte dumnii meale, jeluitu-se-au părintili Gavril igominul zecînd cum i-aț(i) mîncat niște grîu să căutați(i) să-i plătiți grîul. Și să vă împăcați(i) cu densul. Iar de nu vă veți putea împăca, să veniți de fați(ă) (î)naente(a) vorniculuí. Așijdere pe voi rumânilor carii sînteți rumâni monastiri, încă să aviți a ascultare de părintili cum a(ți) ascultat pîn acum de părintili, că așa iaste porunca dumnii meale".

În raporturile domniei cu țăranii, cei aproape doi ani de guvernare ai lui Mihnea se particularizează însă printr-un masiv proces de eliberare, prin plată, a țăranilor șerbi, eliberare patronată, uneori impusă, de voievod. Mărturii documentare atestă acțiunea ca fiind, bineînțeles, în favoarea țăranilor, dorită și cerută de ei. Satul Betejani din fostul județ Romanați, care „fost-au sat domnesc al riposatului Matei Vod(ă) mai dinainte vremi, iar după petrecere (moartea) lui Matei Vod(ă) fost-au rămas a fi iar sat domnesc pre sama lui Constandi(n) vod(ă) iar după aciia, cănd au fost în zilele Mihnii vod(ă), iar acest sat Betejanii au fost mereu la Mihnea vod(ă) de au căzut cu multă rugăciune ca să-i lase să s(e) răscumpere din rumânie, să fie judeci, să nu mai umble din mînă în mînă, ci să aibă repaos la un loc. Într-aceia, Mihnea Vod(ă)

după rugăciunea lor, ertatu-i-au de s-au răscumpărat de rumânie".

De pe moşiile învinuitului de trădare Preda Brîncoveanu, spre a da un alt exemplu, domnitorul „au început să se răscumpere satele şi a lua bani de pre la rumâni, făcîndu-le cărţi de slobozie şi de judecie, să fie în pac(e) de rum(â)nie..." Un înscris din iunie 1658 vorbeşte de nişte rumâni din Baia care „...au fost dot (tot) domneşti pînă în zile(le) Mihnei Vod(ă). Apo(i) Mihnea Vod(ă) au zis că loi no-i treboe sate, ce a mănat la noi la rumân(i) neşt(e) omeni domneşti şi (au) apucat cu mar(e) strînsoa(re) să dem bani (pentru răscumpărare) şi i-am datu". Aparţinînd, în timpul lui Matei Basarab, boierilor Vlad Bîrsescu şi postelnicului Danciu Pîrîianu, satul Baia de Fier din judeţul Gorj a rămas în proprietatea lor pînă cînd „înţelegînd Domniia cum că iase fier acolo, lep(ă)dat-au Matei Vod(ă) în silă banii Danciului post(telnic) Pîrîianul şi agăi Vladul Bîrsescul de au făcut Bae de Fier..." şi care sat „...au fost pe sama domnească pînă în zilele Mihnei Vod(ă)". În vremea acestuia, glăsuieşte mai departe documentul sus-citat, emis de cancelaria lui Gheorghe Ghica Vodă (1659—1660), foştii proprietari Danciu postelnic şi Vlad aga Bîrsescu au mers la domnitor „de au spus pentru acest sat ce scrie mai sus, cum că au fost al lor de moşie, şi au arătat şi cărţile altor domni bătrîni, ce au fost mai denainte. Dec(i) într-aceia Mihnea Vod(ă) nepohtind să ţie satul boierilor în sil(ă) datule-au voie să-şi răscumpere ei satul de către

domnie şi au dat toţi banii napoi Mihnei Vod(ă) făcîndu-le şi carte pre satul Baia şi pre toţi românii, să-l ţie cu bun(ă) pace". După pedepsirea cu moarte, pentru „viclenie", a celor doi boieri, „înţelegînd românii de la Bae de perirea lor (a boierilor), *îndată au sărit de s-au dus la Mihnea Vod(ă) de au dat ban(i) de s-au răscumpărat...*" (sublinierea noastră). Un alt document, emis la Tîrgovişte, la 11 august 1659, acordă lui „...Lupu şi cu fiii săi, cu toate părţile sale şi lui Radu cu fiii săi şi cu toate părţile sale şi lui Bădiea cu fiii şi toate părţile sale şi lui Vîlcu cu fiii şi toate părţile sale" şi altora din Scărişoara Romanaţilor libertate : „să fie aci înainte în pace şi slobozi de rumâni... pentru că aceşti oameni mai sus scrişi... au fost cnezi (moşneni — ţărani liberi, nota noastră) cu datinele lor de mai înainte vreme, iar după aceia, cînd a fost în zilele răposatului Matei Voevod, s-au fost dat vecini Predei vornicul (cel ce avea să fie osîndit sub Mihnea pentru trădare, nota noastră)... Atunci, şi aceşti mai sus scrişi, ei căzînd la Domnia mea cu mare rugăciune ca să aibă de la mila Domniei mele slobozie şi iertare de rumânie, să se răscumpere de la Domnia mea, încă m-am milostivit şi i-am iertat, şi s-au răscumpărat de la Domnia mea de rumânie şi s-au îndatorat şi au ieşit pentru aceasta din robie de la Domnia mea".

Răscumpărarea ţăranilor din şerbie se făcea în timpul lui Mihnea fără restricţii, ea constituindu-se în fapt împlinit nu prin procedurile obişnuite complicate, anevoioase ale

epocii — precum judecata sau prezentarea cu martori în fața divanului —, ci doar prin achitarea sumei de bani convenită.

Ea, răscumpărarea, dobîndise dimensiunile și caracterul aproape ale unui act social de masă, îngrijorător pentru feudalitatea munteană. Din care motiv domnitorii ce au succedat lui Mihnea au fost determinați să readucă țărănimea, uneori cu forța, în starea de dependență, ca mai înainte. Așa cum s-a făcut cu țăranii sus-amintiți din Baia de Fier, care, pînă în timpul lui Gheorghe Ghica, „tot au fost judeci". Sau cum au fost țăranii eliberați sub Mihnea din stăpînirea mănăstirei Sadova și care în timpul lui Gheorghe Ghica au căzut din nou în dependență. „Cu mila lui dumnezeu Io Gheorghe Ghica, voevod și domn — glăsuiește un document din 7 septembrie 1660 — scris-am domnia mea vouă tutulor rumânilor din sat din Gîrleni ...pentru că aici înaintea domniei mele venit-au părintele Ștefan egumenul de la sfînta mănăstire Sadova de au spus înaintea divanului domniei mele cum voi ați fost rumâni ai sfintei mănăstiri, cumpărați pre bani de răposatul Matei voevod și v-au fost dat de pomană de sfînta mănăstire, iar cînd au fost în zilele Mihnei voevod, voi ați mers de ați dat bani la domnie de v-ați răscumpărat de rumânie făr de voia egumenului și a ctitorilor și făr de nicio judecată. Dintr-aceia domnia mea am judecat pe dreptate, împreună cu divanul, și v-am dat domnia mea să fiți rumâni sfintei mănăstiri, cum se cade, și cum ați fost și mai

nainte, pentru căci ați dat bani la Mihnea voevod făr de cale și fără dreptate și să vă ia și cărțile domnești, care v-au făcut Mihnea voevod de judecie, iar voi să lucrați la sfînta mănăstire, precum vă este obiceiul și să ascultați de părintele egumenul Ștefan de ce vă va da învățătură, cum ați ascultat și mai nainte vreme". Locuitorii satului Gîrleni-Dolj nu au urmat povața domnească, libertatea dobîndită în timpul lui Mihnea părîndu-li-se un drept pentru totdeauna cîștigat. A fost necesar, de aceea, ca după scurtă vreme, cancelaria lui Grigore Ghica (1660—1664 ; 1672—1673) să emită „porunca domnii mele slugii domnii mele anume... ca să fie volnic cu ac(e)eastă carte a domnii mele să me(a)rgă la satul Gîrleni, carii sînt rumâni mănăstirii Sadovei să le ia niște cărți care și-au fost făcut ei de judeci la Mihnea vodă... Deci să le ia cărțile să le aducă aici la domniia me(a)...".

Eliberarea masivă a țăranilor din iobăgie, petrecută în timpul lui Mihnea, nu trebuie înțeleasă ca o intenție a domnitorului să zdruncine structurile sociale ale timpului său, să modifice vechile așezări, să le preschimbe. Prin înlesnirea eliberărilor, Mihnea a urmărit ca prin banii obținuți să umple mai cu ușurință vistieria țării, veniturile dobîndite urmînd să fie folosite pentru viitoarele lupte cu otomanii. Și încă a mai urmărit un gînd, legat la fel de marele război antiotoman pe care îl pregătea și care a constituit cheia de boltă a întregii lui activități de domnitor. În orînduirea feudală, țărănimea a fost principalul

factor social de producție dar și elementul de sprijin al politicii și luptei marilor noștri domnitori pentru apărarea neamului nostru. „Pe parcursul frămîntatei istorii a poporului român, arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, țărănimea a constituit, timp de sute și sute de ani, principala forță socială, patriotică, progresistă, revoluționară a societății ; ea a jucat rolul hotărîtor atît în dezvoltarea economico-socială, în creșterea forțelor de producție din țara noastră, cît și în lupta pentru dezvoltarea și păstrarea ființei naționale, pentru scuturarea jugului dominației străine și cucerirea independenței și neatîrnării, pentru eliberare națională și dreptate socială, pentru afirmarea națiunii noastre în rîndul popoarelor lumii. Încă de la închegarea statelor românești, țărănimea a constituit principala forță de apărare a țării, ea a format oștirile lui Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, apărînd cu uriașe jertfe și sacrificii pămîntul strămoșesc".

Mihnea a sesizat la vremea sa că țărănimea ducea greul țării, că în acțiunile sale temerare avea nevoie de sprijinul acesteia pentru înlăturarea dominației străine. Din vremea marilor săi înaintași, domni ai ținuturilor românești dintre Dunăre, Carpați și Marea Neagră, ai țării românești de dincolo de munți, ai celei de la răsărit de Carpați, Mihnea cunoștea că în astfel de întreprinderi țărănimea și-a vărsat sîngele în aprige încleștări cu vrăjmașii. Din faptele predecesorilor a înțeles că pentru a

dobîndi sprijinul țărănimii, dintotdeauna oprimate, trebuie să facă ceva în folosul ei, că trebuie să afle căi pentru ameliorarea situației în care se găsea. Și a găsit calea eliberării țăranilor prin răscumpărare. Iar ei, robiții de pînă atunci, l-au înțeles pe domnitor și i-au răspuns după dorință, mulți alergînd să se înroleze în oastea Țării Românești.

*

Organizarea oștirii. Vistieria țării, umplută destul de repede — și din venituri obișnuite și din cele obținute prin mijloacele arătate mai sus, cum ar fi eliberările masive de români —, a creat baza materială pentru înfăptuirea unui lucru de importanță hotărîtoare pentru proiectele de viitor ale lui Mihnea : întărirea armatei țării.

Înăbușind cu ajutorul primit de la Rákóczi mișcarea socială cunoscută sub numele de răscoală a seimenilor, Constantin Șerban a dat o puternică lovitură corpurilor de dorobanți și seimeni aflați în primele rînduri ale celor nemulțumiți. În timpul represaliilor, parte au fost crunt pedepsiți, parte uciși, ori siliți să fugă peste hotare. La sfîrșitul domniei lui Constantin Șerban armata s-a dezorganizat din nou, mulți din cei aflați sub steaguri căzînd loviți de sabia tătarilor, mai mulți încă risipindu-se — și de data aceasta — pe drumuri străine. Lui Mihnea îi revenî misiunea să reorganizeze oștirea, s-o înarmeze, să spo-

rească numărul de luptători. „Iar el, fiind în gîndul cel dintăi — se spune în *Letopiseţul cantacuzinesc* — ...îndată începu a-şi face steaguri multe şi tunuri şi erbării multe... şi începură ei toţi a-l lăuda zicînd că domn ca acesta n-au mai venit în Ţara Românească, înţelept şi vrednic şi iaste ca un sfînt...".

În oastea lui Mihnea începură să se adune bărbaţi trecuţi prin multe războaie, ştiutori ai meseriei armelor. Se adunau însă, aşa cum s-a mai spus, şi rumâni de curînd eliberaţi. La curte, diecii treceau în catastife numele luptătorilor, mitropolitul lua jurămîntul de credinţă al celor ce se înrolau.

Formată, în principal, din pedestrime, artilerie şi cavalerie — al cărui rol se menţine încă foarte important în epocă — oştirea începu curînd să se apropie ca număr de luptători şi ca tărie a categoriilor de trupe de ce fusese în vremea lui Constantin Şerban.

La fel ca armatele celorlalţi domnitori din prima jumătate a secolului al XVII-lea, oştirea lui Mihnea avea în componenţa ei un număr mare de „slujitori". Ei se recrutau din rîndul oamenilor liberi, de unde tentaţia multor ţărani aserviţi sau de curînd eliberaţi de a intra — pentru obţinerea şi garantarea libertăţii lor — în solda domniei. Mihnea a eliberat numeroase sate de rumâni, prin această politică obţinînd pe de o parte fonduri importante pentru domnie, pe de altă parte tocmai rezerva umană de care avea nevoie pentru a-şi reface oştirea. În legătură cu acest al

doilea aspect al problemei, mărturiile epocii păstrează informații prețioase. Un document din 8 aprilie 1662 arată că în timpul lui Mihnea „fostu-s-au sculat o samă din rumâni (din satul Ciocănești) de s-au fost scris dorobanți". Un altul, din 2 iulie 1672, spune că locuitorii satului Isbiceni, răscumpărați din rumânie în timpul lui Mihnea, au fost înscriși de acesta la oaste „ca să nu-i mai apuce nimeni, în urmă, dă rumânie". În fine, documentul din 10 iunie 1679 adevereşte că voievodul a scăpat din rumânie pe țărani și i-a înscris „la slujbă : unii păhărnicei, alții la alte bresle, care unde au poftit" (prin bresle se înțeleg în acest caz diferitele corpuri de oaste, părți componente din armata țării).

Slujitorii cuprindeau două categorii importante de oșteni : pe *călărași* și pe *dorobanți*. Primii — oșteni călări — cum le arată și numele — serveau în armată în schimbul înlesnirilor fiscale * și mai ales al dreptului de a folosi ocinile aflate în proprietatea domniei. În vreme de război trebuiau să meargă la luptă pe propria lor cheltuială. În timp de pace erau folosiți la paza hotarelor și pentru transmiterea de știri la și de la Țarigrad. Garnizoanele călărașilor erau stabilite în orașele mari sau în unele puncte strategice : București, Ploiești, Buzău, Roșii de Vede, Lichi-

* Izvoarele vremii menționează unele dintre dări care se aplicau și lor ; spre exemplu un „act din 10 septembrie 1655 pomenește de birul călărășesc de ughi 11".

reşti (numit mai tîrziu tocmai din cauza prezenţei lor aici : Călăraşi), Hodivoaia etc. Oşteni pedeştri, dorobanţii numiţi şi dărăbani, dărăbanţi sau darabani erau, cum spunea Matei Basarab, „tot dintr-acest pămînt al Ţării Româneşti". Efectivele lor creşteau ori scădeau în funcţie de necesităţi, în vreme de război ele fiind, firește, mai mari. Participarea dorobanţilor la campaniile militare era prima lor îndatorire. Pe timp de pace asigurau liniştea lăuntrică a ţării şi paza curţii domneşti. Uneori participau la acţiunile de pedepsire a boierilor, poruncite de domnitor. Pentru serviciile ostăşeşti erau plătiţi cu leafă ; ei primeau şi tain de pîine, carne, postav pentru haine (cronica spune că, spre pildă, Mihnea i-a îmbrăcat pe toţi „cu haine spahieşti").

Voievodul a acordat mare atenţie breslei dorobanţilor strîngînd — cum scrie *Letopiseţul* — „tot neamul dorăbănţesc de-i tocmea şi-i aşăza cineşi la steagul lui şi la ceată-şi". A fost în timpul domniei lui Mihnea ultimul moment de mărire al acestui corp de oaste, de atunci importanţa lui începînd să scadă.

Alături de *slujitori,* adică de călăraşi şi dorobanţi, se aflau „curtenii", un alt mare grup de oşteni recrutaţi din rîndurile populaţiei româneşti. *Curtenii* depindeau — sensul termenului care îi denumesc o arată — de curtea domnească sau de una feudală. Spre deosebire de *slujitori,* participau la oaste numai în caz de război, restul timpului petrecîndu-l la ţară, pe pămînturile asupra cărora aveau drepturi

de stăpînire deplină *. În veacul al XVI-lea, curtenii primesc numele de „roșii“ luat probabil de la culoarea uniformei pe care o purtau.

Ca soldați, curtenii aveau datoria de a merge la război sub comanda boierului de care depindeau sau a domnitorului. Iertînd de dări pe cei doi „roșăi bătrîni“, Constantin Șerban condiționează printr-un document din 6 octombrie 1656 bunăvoința sa cu obligația ca aceștia „cînd va fi vremea de oaste, să se afle cu cai buni, cu arme bune, să meargă unde va fi treaba țării și porînca domniei meale“.

Din vremurile lui Matei Basarab, lui Constantin Șerban și apoi Mihnea al III-lea, aportul roșiilor în oastea țării a început să scadă, între cauze două fiind în frunte. Una a fost provocată de creșterea dărilor la care erau supuși, „rușala“ (birul plătit sub Matei Basarab) ajungînd la 40 de galbeni pe an **.

---

* Din calitatea lor de proprietari de pămînturi, rezulta dealtfel și dreptul „curtenilor“ de a participa la alegerea domnitorilor sau de a figura în documente, alături de boieri, ca martori și jurători. Cînd dintr-un motiv sau altul unii dintre curteni își pierdeau proprietățile erau excluși din breasla ostășească în care serveau.

** Pentru a înțelege mai bine cît reprezenta birul plătit de un „curtean“, notăm că el era de aproape 5 ori mai mare decît cel dat de o gospodărie țărănească. Birul plătit de un *roșu* vreme de 10 ani însuma contravaloarea medie a unui sat cu rumâni cu tot.

Pentru perceperea dărilor, *curtenii* au fost grupați pe unități impozabile numite „cruci“ — cruci de spătari, de comișei, păhărnicei etc.

Documentele vremii vorbesc de pauperizarea *curtenilor* care, asemenea celor doi postelnici din Teleorman menționați într-un act din 20 mai 1665, se vînd rumâni unui boier „pentru multă lipsă și nevoie".

Cealaltă cauză a decăderii *curtenilor* rezidă în consecințele pe care le-a avut pe de o parte creșterea importanței corpurilor de mercenari, pe de altă parte răspîndirea armelor de foc. Chemați fiind la oaste doar pe durata războiului sau, pe vreme de pace, o perioadă limitată la circa 3 luni pe an, *roșii* nu dispuneau, în general, de arme de foc și nu aveau o pregătire militară corespunzătoare. Ca atare, se face apel din ce în ce mai puțin la ei, în vederile domniei căpătînd valoare oștenii de profesie bine instruiți, care se înrolau cu armele lor în schimbul unei simbrii anume.

Soldații cu plată (mercenarii) au început, încetul cu încetul, să devină una din principalele forțe de luptă ale armatei feudale. Depinzînd direct de domnie, *mercenarii* au servit autoritatea acesteia, au contribuit la întărirea, la apărarea ei. „Oastea cu simbrie nu o putem trimite de lîngă noi, scria la 12 iunie 1657 Gheorghe Ștefan vodă, căci o ținem pentru apărarea noastră. Dacă nici aceasta n-ar fi lîngă noi, atunci prostimea ne-ar alunga din scaun pentru dările, multe, pe care de nevoie le aruncăm pe spinarea ei". Recrutarea mercenarilor se făcea la timp de nevoie și în funcție de cerințe, prin metode diverse. Uneori, cei din țări străine erau anunțați de agenți

anume că domnia are nevoie de ei. Alteori, *mercenarii* erau trimiși de aliați — așa cum Rákóczi i-a trimis lui Mihnea, sau cum Mihnea i-a dat lui Constantin Șerban. În fine, atrași de nevoile războaielor, mulți veneau singuri de pe alte meleaguri, ori, dacă erau în țară, dădeau curs chemării cînd „îi strigau în leafă". *Mercenarii* erau de naționalități diferite. Mulți erau români — moldoveni numiți și levenți *, transilvăneni sau chiar oșteni localnici **. Alții erau cazaci (cu existență dovedită documentar în timpul lui Mihai Viteazul, al lui Constantin Brîncoveanu), poloni (Constantin Șerban avea încă un steag de leși), maghiari (izvoarele pomenesc „catanele" trimise la miazăzi de Carpați de Rákóczi al II-lea în timpul lui Constantin Șerban și Mihnea al III-lea), germani (în 1655—1656 domnul Țării Românești a primit din Transilvania un steag de „dragoni" sau „drăgani" care se alătură celor cîteva „companii" de infanterie nemțească observate la curte de un călător străin). Din populațiile sud-dunărene : sîrbi, bulgari, albanezi, greci se recrutau soldați pentru unul din cele mai importante grupări de mercenari pedeștri din oastea Țării Românești :

---

* Constantin Șerban afirma prin 1655—1656 că are în slujba sa 9 steaguri de levenți care însumau 600 de „voinici".

** Băștinașii aflați cu soldă la oaste — „slugi cu plată", cum le spune un document din 1655 — formau, sub numele de lefegii, un corp de mercenari aparte.

seimenii *. De frica mișcărilor sociale la care au participat activ în ultimul an de domnie al lui Matei Basarab, Constantin Șerban a vrut să-i desființeze, pe motiv că „nu iaste țării nici de un folos". Împotriva lor domnia a asmuțit pe dorobanți, zicîndu-le că, drept plată, le va da lor și „acele lefi seimenești". Dorobanții au rezistat propunerilor — dealtfel ispititoare — ale domniei și au trecut de partea oștenilor care, în 1655, s-au răsculat din nou. Represaliile i-au lovit cumplit, lui Mihnea revenindu-i sarcina să adune seimenii „stricați" de predecesorul său.

În fine, în corpul mercenarilor din oștirea Țării Românești mai erau și cete de turci și tătari (beșlii), menite să răspundă cu osebire unor sarcini speciale : să oprească pe conaționalii lor dornici de „gîlcevi și nebunii", „să facă certare și să nu îngăduiască să umble în voia lor", să participe la operațiunile de represiune împotriva boierilor dovediți de trădare etc.

În concluzie, armata Țării Românești în secolul XVII — respectiv aceea pe care Mihnea al III-lea a ridicat-o împotriva înspăimîntătoarelor, ca număr și faimă, oștiri otomane — se compunea din *curteni, slujitori,* fiecare cu breslele lor, și *mercenari* — grupați pe cete sau steaguri.

---

* Numele le vine de la infanteria turcească înființată de sultanul Murad al IV-lea, care a servit drept model în organizarea lor.

Concomitent cu operațiunile de constituire a corpurilor de oaste sus-menționate, domnitorul a supravegheat atent și organizarea lor. După modelul veacului, unitatea militară de bază a fost „steagul", numit uneori și „suta" — de la numărul de 100 luptători din care trebuia să fie alcătuit *. (Mihnea, spune cronica lui Radu Popescu, a făcut numeroase „steaguri de slujitori"). Steagurile erau conduse de un iuzbașa, ajutat de stegar și ceaus. În cadrul formațiunilor militare întîlnim „ceata" și pîlcul, care grupau pe timp de război cel mai mare număr de oșteni. Efectivele lor se stabileau, în funcție de necesități, în preziua sau în dimineața luptei. În secolul al XVII-lea, termenul „ceată" desemna și grupurile sau breslele de curteni și slujitori ; ca membri ai unei cete organizate aceștia mai erau numiți și cetași. Alteori „ceata" denumea un grup mai mic de slujitori, la nivelul steagului (atunci ceata era numită și „buluc" **).

Curtenii dintr-un județ, slujitorii din preajma unui oraș mai mare sau un anumit număr de lefegii formau „căpitănii", conduse de căpitani sau mari căpitani. Numărul de oameni care constituia efectivul unei căpitănii tre-

* De cele mai multe ori ostașii dintr-un steag nu numărau fix o sută de oameni ; numărul lor varia între 67 și 130 oameni.

** Comandantul unui „buluc" se numea bulucbașa. Termenii sînt folosiți mai des în Moldova decît în Țara Românească.

buia să fie de 1 000 — frecvent însă era mai mic. Căpitanii recrutați din rîndul boierimii muntene sau dintre oștenii cei mai viteji erau numiți direct de domnitor. Pentru serviciile făcute erau răsplătiți cu scutiri fiscale și dăruiți cu sate sau părți de sate domnești, cu ale celor căzuți în hiclenie sau ale țăranilor fugiți de bir. Leafa căpitanilor era mare. La începutul veacului al XVII-lea primeau 55 taleri lunar — de peste 18 ori mai mult decît un soldat pedestru (plătit cu 3 taleri) și de 11 ori mai mult decît un oștean călare (care avea solda de 5 taleri) *.

În treacăt fie spus, a fi fost atunci oștean cu simbrie și cu funcție de comandă însemna nu de puține ori a avea posibilitatea agonisirii de averi funciare importante dăruite de domnitori drept mulțumire pentru fapte de seamă sau cumpărate în varii ocazii. La 13 aprilie 1659, spre pildă, Mihnea semnează la Tîrgoviște un hrisov prin care întărește Iancului căpitanul și fraților săi Mihai căpitanul și Negoiță sluger, feciorii lui Oancea logofătul din Cuștereni, moșia Epureștilor. Bîrcă, căpitan de dorobanți, a primit de la Mihnea vodă satul Măgurele, fostă proprietate a unui

* Pentru completarea datelor privitoare la veniturile mercenarilor în epocă, menționăm că ceaușii aveau 6 groși, iuzbașii pedeștri primeau 12 groși, cei călări 20 de taleri. În plus, aveau de la domnie hrană și echipament. De asemenea, aveau o cotă din prada dobîndită în timpul campaniilor militare, jafurile și stricăciunile efectuate cu acest prilej fiind considerate ca fapte intrate în obișnuit.

boier căzut în păcatul hicleniei. La 11 iunie 1658, Alexandru, căpitan de roşiori, cumpără cu banii meseriei sale o vie de la Cîrstea, megieşul cel şchiop din Măgureni. La 4 iulie 1658, Dragomir Murgescul vinde căpitanului Marin jumătate din partea sa de ocină de la Amarul cu 20 ughi.

Organizarea oştirii a cerut o grijă deosebită din partea voievodului şi pentru înzestrarea ei corespunzătoare. Atenţia lui Mihnea a fost tot timpul îndreptată asupra acestui important aspect al preparativelor militare pe care le pornise şi, neîndoielnic, rezultatele bune pe care le înregistra cu prilejul „căutărilor“ * periodice efectuate nu puteau decît să-l mulţumească. Îndeobşte, luptătorii veneau cu armamentul individual atunci cînd „se înscriau în steaguri“ **. Aceştia aveau datoria să aducă

---

* „Căutarea“ era controlul periodic efectuat de domnitor în scopul verificării cu precădere a armamentului şi a pregătirii pentru luptă a oştirii. Mihnea, spune cronica lui Radu Popescu, făcea „căutări tuturor slujitorilor ţării“. Cu prilejul acestor „inspecţii“, se puneau de acord scriptele cu numărul real de mercenari. Cîteodată se plăteau şi lefurile ori se făceau ridicările în grad (*Paraschiva, ceauş* de roşii din Puţuri, întîlnit cu acest titlu într-un document din 18 aprilie 1658, a fost avansat *iuzbaşă* de Mihnea, grad cu care apare într-un document din 23 aprilie 1659 ; *Cernica, ceauş* de dorobanţi din Gostile, printr-un document din 19 iulie 1658, este şi el avansat *iuzbaşă* de acelaşi domnitor — document din 18 august 1659).

** Domnia asigură arme numai unui număr relativ mic de slujitori. Preocuparea ei se îndrepta cu osebire pentru dotarea oştirii cu tunuri.

„arme bune", slujitorii care nu se prezentau la „căutare" cum se cuvine fiind scoşi din „izvod".

Echipamentul şi armamentul defensiv au rămas, în continuare, cele tradiţionale : haina de in vătuită, groasă — pentru amortizarea loviturilor — de 3—4 degete, uşoară, eficientă şi scutul de luptă ; unele dintre acestea erau aduse de la Braşov, Sibiu, Bran unde se aflau meşteri pricepuţi în producerea lor (existau şi scuturi de paradă executate de obicei din lemn, de dimensiuni mai mari, cu însemnele heraldice ale proprietarilor vopsite pe ele, întrebuinţate în întreceri de călăreţi numite în apus „tournois" şi la noi „halca"). Armurile din metal de tip occidental aurite şi frumos împodobite (domnitorii sînt reprezentaţi uneori în gravurile de epocă cu astfel de armuri) au circulat în spaţiul carpato-dunărean, însă răspîndirea lor nu era mare *. Ca arme de lovire oşteanul epocii lui Mihnea folosea în lupta corp la corp ghioaga (aceasta, făcută din metal preţios, putea servi şi ca însemn de comandant, fiind în acest caz numită „buzdugan"), toporul, barda (cînd purta coadă lungă şi vîrf pentru a înţepa se numea „bardişe"),

* Întîi, pentru că erau grele, anevoie de purtat (cîntăreau pînă la 52,5 pfunzi, adică aproximativ 20 kg) ; tactica şi strategia armatelor române, bazate în principal pe mişcare, nu au asimilat aceste arme de apărare care stînjeneau mobilitatea soldaţilor. Apoi, pentru că astfel de armuri, fiind scumpe, nu erau accesibile decît unui restrins număr de luptători.

sabia dreaptă, după model occidental, sau încovoiată, de tip oriental. Şi, în fine, sulița. Oşteanul român utiliza atît arcul normal sau „arcul de rînd", cît şi cel de formă orientală numit „arc încujbat". Mai rar se întrebuința praştia, arcanul şi arbaleta sau „arcul tare" (coarda acestuia se usca mai greu ca a arcului, iar ritmul de tragere era mai mic).

Descoperirea prafului de puşcă * a dus la apariția unor arme noi şi puternice : armele de foc. Menționate documentar în spațiul intracarpatic încă de la sfîrşitul secolului XIV **, ele s-au răspîndit repede şi dincolo de munți ***. Construcția lor era la început rudimen-

* Chinezii şi indienii au cunoscut praful de puşcă încă din sec. VII î.e.n. Utilizarea lui în Europa s-a produs pentru prima dată, pare-se, în timpul războaielor peloponeziace (sec. V î.e.n.). În sec. VII e.n. bizantinii foloseau „amestecul tunător" numit mai tîrziu „focul grecesc". Pînă la începutul mileniului nostru se ştiau şi se utilizau doar proprietățile pirotehnice ale prafului de puşcă : focul şi lumina. Arabii au fost primii care au folosit în Europa şi proprietățile lui balistice : transportarea proiectilului de la punctul de pornire la cel de cădere (în 1118 pentru prima oară s-au folosit tunuri la asediul Saracossei). Spaniolii au preluat noul mijloc de luptă şi de la ei s-a răspîndit pe întregul continent.

** La Braşov exista atunci o familie a turnătorului de tunuri numită Neidel. Izvoarele istorice relatează, de asemenea, ştirea turnării la Sibiu, în anul 1380, a unui tun de cîmp. Prima informație privind folosirea armelor de foc în Țara Românească datează din 1432—1433.

*** Într-o scrisoare adresată orașului Braşov, Vlad Dracul, domnul Țării Românești (1436 — cu întreruperi 1447) cerea un număr mare de arme de foc pentru acea vreme — „100 de puști" !

tară. Primele arme de foc erau compuse din cîte o țeavă de fier forjat care se încărca cu praf de pușcă fie pe la gura țevii, fie pe la culată, printr-un orificiu anume care se astupa apoi cu un dop înțepenit prin cîteva pene (cantitatea de praf de pușcă oscila între 1/2 și 2/3 din greutatea proiectilului). Perfecționările care s-au adus pe parcurs acestor arme au vizat, în primul rînd, îmbunătățirea sistemelor de dare a focului, de ochire și de manipulare. Apariția la jumătatea secolului XVI a puștii cu fitil — care a înlocuit pe cea a cărei încărcătură se aprindea cu vergeaua încălzită la roșu — a făcut ca arma de foc să devină eficace pe cîmpul de luptă (pînă atunci efectul ei era mai mult de ordin moral). Sistemul s-a îmbunătățit și mai mult la jumătatea secolului XVII, cînd s-a răspîndit mecanismul perfecționat de dare a focului cu „cocoș și cremene". Dacă la început calitatea ochirii depindea strict de experiența trăgătorului, mai tîrziu precizia ochirii a început să fie îmbunătățită prin sisteme simple : cătarea și înălțătorul, care se fixau pe țeavă (în secolul XVII, în timpul lui Mihnea, se cunoștea și înălțătorul mobil).

Armelor de foc li s-au adus cu timpul și alte modificări, care le-au făcut mai eficiente și mai ușor de folosit. La țeavă s-au adăugat, de pildă, patul și ulucul. A apărut apoi „carabina" — pușcă cu țeava mai scurtă și deci mai ușoară decît grelele muschete și archebuze. Aproape în același timp cu carabina, din necesități reclamate, în special, de cavalerie,

a apărut pistolul. La tunuri s-au creat, prin construirea afetului, posibilități mari de manevrabilitate și ochire.

O problemă care a preocupat pe armurierii vremii a fost sporirea cadenței de tragere a artileriei. Soluția găsită a constat din fixarea mai multor țevi pe același afet. Astfel de tunuri avea și oastea lui Mihnea, ele fiind pomenite de Paul din Alep cînd a descris sărbătorirea încoronării voievodului : „Tunurile erau cincizeci și trei la număr... Și printre ele se aflau trei tunuri de fier fiecare cu șapte guri".

Din succinta prezentare a evoluției armelor de foc, a perfecționărilor care li s-au adus de-a lungul timpului, se deduce lesne că la jumătatea secolului al XVII-lea acestea au ajuns să joace un rol de seamă pe cîmpul de luptă. Eficacitatea lor nu i-a scăpat lui Mihnea al III-lea, care în perioada domniei s-a arătat preocupat ca oștirea să fie dotată cu tot felul de arme de foc : arme individuale ușoare („țăcălușe"), tunuri de cîmp („pusci"), tunuri grele de asediu etc.

Artileria din oastea lui Mihnea era formată la început din cele 53 de tunuri cu care venise pașa de Silistra și pe care el le opri. Voievodul însă nu s-a mulțumit doar cu ele, ci a căutat, pe cît îi era cu putință, să sporească numărul gurilor de foc din dotarea armatei Țării Românești. Întrucît Constantin Șerban luase în fuga lui și vistieria țării și tunurile oștirii — nu de puține ori domnitorii evului mediu, în vremuri de restriște, își

lărgeau drepturile de proprietate personală și asupra bunurilor țării —, Mihnea întreprinse demersuri să le primească înapoi *. „În această zi (30 mai 1658 — ziua încoronării sale) — scrie Paul din Alep — s-a întîmplat din nou să vină un sol aducînd cu el tunurile pe care Constantin voievod le luase cînd fugise, căci domnul trimisese să le ceară ca proprietatea și materialul de război al țării". Alte tunuri — domnitorului nu i se părea niciodată a avea atîtea cît își dorea — și le-a procurat prin comenzi în Transilvania. În post-scriptumul scrisorii din 21 iunie 1658, adresate Sibiului, citată și mai înainte, scria : „Venim a supăra pre dumneavoastră cu puțină pohtă, rugă-mune să nu vă cază greu. Douaă arme pohtim de la dumneavoastră, nu așa mari, ca să fie ca(m) lungi, tunure pistrealnice. De nu vor putea fi în dar, noi le vom plăti dumniilor voastre...". Iar pentru a spulbera neîncrederile pe care pregătirile ostășești le puteau provoca acestui oraș din Transilvania arată mai departe către cine se îndreptau atenția și grijile lui : „Crez, știm că dumniilor voastre încă nu va fi acoperită, nici ascunsă înclinația noastră ce avem către binele a toată crești-

*Voievodul începu prin a reclama Porții că fostul domnitor plecase cu lucrurile și cu vistieria lui Matei Basarab. La insistențele lui Mihnea, turcii trimiseră soli lui Rákóczi, îndemnîndu-l să restituie ce luase Constantin Șerban, protejatul său. Principele, presat de otomani, dădu poruncă să se înapoieze tunurile, vistieria rămînînd însă în continuare în posesia pribeagului domnitor.

nătatea den toată inema". Într-o altă scrisoare adresată Sibiului, la 16 octombrie 1659, Mihnea solicita tunuri și muniții, comunicîndu-le mai marilor cetății că, întărită, puternică, Țara Românească va putea apăra și hotarele ei, dar și hotarele Transilvaniei de pericolul otoman. „Prea iubit din inimă și bun prieten al domniei mele și bun vecin, jupan Verder Andreiaș burgărul și la tot svatul cetății Sibiului — se spunea în acea scrisoare —, pace și sănătate pohtim Domniilor voastre. Către aceastea pohtim spre dumneavoastră pentru cîteva tunuri mai mari și de alte arme mai mici, să ne trimiteți dumneavoastră pentru ajutor, că aflîndu-se paza noastră mai aproape de ținutul domniilor voastre, stînd împotriva celor vrăjmași de păgîni, turci, nu numai pentru noi, ci pentru binel(e) și pentru folosul dumniilor voastre. Iar încă vom fi bucuroși în toată vremea de ce va fi trebile și pohtele dumniilor voastre, a fi pre voia dumneavoastră. Iar cînd ar fi de trebuință armele dumniilor voastre, iar se vor trimite napoi cu cinste. Încă mai pohtim pe dumniile voastre pentru neceacă iarbă, plumbu, gloanțe și de ce va arăta solul nostru din gura pohtelor noastre, să nu lăsați să vie în deșert, să fie lucru cu pripă, să nu se facă zăbavă".

Neostenitele strădanii și preocuparea continuă arătată de Mihnea pentru organizarea armatei au dat roade, oastea Țării Românești ajungînd să fie puternică și bine înarmată.

Numărul soldaților săi și al ajutoarelor care i-au venit din Transilvania la începerea războ-

iului antiotoman trebuie să fi atins cifra de 30 000 oameni *, ceea ce reprezenta o forță militară importantă, egală, ba uneori mai mare decît a altor voievozi cu faimă militară din veacul XVII. Spre exemplu, în bătălia de la Ogretin, din 13/23 septembrie 1602, oștirea lui Radu Șerban (1602 — cu întrerupere 1611) număra circa 20 000 de luptători ; în ajunul ridicării în scaun a lui Matei Basarab, armata Țării Românești cuprindea în timp de pace 10 000 de călăreți și 2 000 de pedestrași ; în 1637, Vasile Lupu a pătruns la sud de Milcov în fruntea a 30 000 oșteni ; la Finta, la 27 mai 1653, s-au confruntat cele mai mari efective muntene și moldovene din veacul XVII, Matei Basarab dispunînd de 30 000 oameni, Vasile Lupu și Timuș Hmelnițki comandînd 20 000 de oameni.

Numărul oștenilor lui Mihnea era comparabil și cu cel al armatelor multor țări europene cunoscute pentru puterea lor militară. Iată — pentru argumentarea afirmației — efectivele angajate în cîteva mari bătălii ale Europei veacului al XVII-lea. În lupta din

---

* Diplomații veneții afirmă că în toamna anului 1659 Mihnea dispunea de 15 000 oșteni, dar că putea ridica la oaste 30 000 sau chiar 50 000 de oameni. Relatări transilvănene apreciază că sub flamurile voievodului Mihnea se aflau circa 25 000 soldați. Dacă se ține seama de media cifrelor oferite de izvoarele amintite, precum și de eforturile permanente întreprinse de voievod pentru sporirea trupelor sale, pare foarte apropiată de realitate aproximarea efectivului oștirii sale la 30 000 soldați.

1605 de la Kerholm, cunoscută drept una din cele mai strălucite victorii obținute în acea vreme de armata polonă, hatmanul Chotkiewicz avea 3 400 oameni, iar regele suedez Carol IX, 11 000. Armata suedeză a regelui Gustav Adolf, socotită ca una din cele mai bune din Europa, număra aproximativ 20 000 de luptători. Cardinalul Richelieu dispunea în 1640 de 15 000 pedestrași și 3 000 călăreți. În lupta de la Lens, din 20 august 1648, luptă care a determinat semnarea tratatului din Westfalia, generalul Condé comanda 16 000 de oameni, iar arhiducele austriac Leopold 21 000 *.

Mihnea dispunea, deci, de o oștire care, în veacul al XVII-lea, reprezenta o forță militară importantă, capabilă de rezultate de prestigiu pe cîmpul de luptă.

Domnitorul român cunoștea foarte bine puterea armatei sale. O cunoștea și, bazîndu-se pe ea, a hotărît în toamna anului 1659 să se

---

* Cunoscutul general imperial Raimond Montecuculli considera că efectivul eficient și ideal al unei oștiri este de 20 000 de oameni, din care 11 000 călăreți și restul soldați pedeștri (este de menționat că în veacul XVII oștile române dispuneau de o cavalerie care era, la fel, majoritară). Efectivele mari ale oștilor române luate în comparație cu cele ale altor state europene, mai puternice, cu rezerve mai mari, se explică prin necesitățile strategice și tactice impuse de permanenta apărare a țării, mereu dorită și de multe ori călcată de vrăjmașii cei mulți. Faptul că oștenii erau mulțumiți nu atît prin leafă, mai mică decît în alte părți, cît prin diferite scutiri față de stat (care nu afectau însă vistieria), a permis domnitorului să țină pe lîngă el un număr important de lefegii.

înfrunte cu otomanii. Țăria oștirii Țării Românești, a fost, dealtfel, cunoscută și recunoscută chiar de adversari — spre o pildă, vorbind despre forțele conduse de Mihnea al III-lea, care porniseră să atace marginile de la Dunăre ale Imperiului otoman, călătorul turc Evlia Celebi scria despre ele că formează o „oaste cît nisipul mării".

Din păcate, oastea lui Mihnea, ca orice armată compusă în principal din soldați cu simbrie, nu a fost dăruită, repetăm, cu credință față de domnitor, cu simț de jertfă. Nu a fost dăruită nici de forța de a suporta vreme îndelungată eforturile războiului, combatanții neputînd fi îndeobște ținuți sub steagul țării dacă izbînda nu era obținută după întîiile ciocniri, dacă victoria nu se decidea după primele încleștări pe cîmpul de luptă *. Cum pe Mihnea împrejurările nu l-au ajutat să împlinească fapta fără pereche de a zdrobi de la început întreaga putere a adversarului, oștirea cu plată avea să-l lase și pe el aproape singur. L-a lăsat la Tîrgoviște, unde veștile despre înfrîngerea aliaților săi din Moldova și Transilvania se răspîndiseră și unde domnitorul „acolo gîndise să șază pre loc și să să bată cu turcii". La Tîrgoviște, „dorobanții și alte oști se sfătuiră să-l închiză în cetate și să-l dea turci-

* Fenomenul era general, durata războaielor anterioare epocii în care a domnit Mihnea (războiul de 100 de ani, de 30 de ani) explicîndu-se și prin aceea că beligeranții trebuiau să-și refacă trupele destrămate de multe ori din motivele arătate.

lor. Mihnea deaca prinse de veste, cu mare meșterșug se impăcă cu dorobanții dîndu-le și bani mulți. Noaptea-l sloboziră, de au fugit preste munte. Și acolo își sfîrși viața lui cum au fost mai rău".

*

La finele celui de-al șaselea deceniu din veacul XVII, cînd se plasează domnia voievodului Mihnea, cultura Țării Românești se dezvolta în matca generos croită de împlinirile patronate în acest domeniu de marele Matei Basarab. O importantă caracteristică a epocii este că învățații munteni, moldoveni și transilvăneni au devenit conștienți de unitatea de origine a poporului nostru și afirmă acest lucru răspicat, legăturile politice, economice, culturale mereu existente între cele trei țări românești făcînd să se nască această idee, studiile și cercetările întreprinse cu prilejul anilor de învățătură petrecuți în Polonia, Italia sau la Constantinopol întărind-o prin dovezi noi, de nezdruncinat. Stolnicul cărturar Constantin Cantacuzino, trăitor în a doua jumătate a veacului XVII și la începutul celui următor, fiul postelnicului Cantacuzino din vremea Mihnei, scria, spre pildă, că înțelege prin români nu numai pe cei din cuprinsul statului muntean „...ce și den Ardeal... și moldovenii și toți cîți și într-altă parte se află și au această limbă... că toți aceștia dintr-o fîntînă au izvorît și cură".

La întărirea și răspîndirea ideii unității neamului românesc, un rol major l-a avut cartea care, cum spunea moldoveanul Varlaam în 1643, în prefața *Cazaniilor* sale, se adresează „către toată semenția românească". În timpul lui Matei Basarab s-a reluat în Țara Românească, după o întrerupere de cîteva decenii, activitatea editorială. Este de remarcat că în acest domeniu limba română a început să se afirme cu putere, în tiparnița de la Cîmpulung și apoi de la Govora imprimîndu-se, între 1635—1653, 23 titluri de carte din care aproape jumătate în românește sau în limba slavo-română. În timpul lui Șerban Cantacuzino (1678—1688) și al lui Constantin Brîncoveanu au apărut la București, Snagov, Rîmnic, Buzău, Tîrgoviște noi traduceri de cărți de cult (între ele, cea mai importantă fiind, bineînțeles, *Biblia*), care au marcat pătrunderea definitivă a graiului românesc în biserică.

Cartea tipărită a ajutat, de asemenea, la dezvoltarea școlii. La Tîrgoviște, sub controlul boierului de aleasă cultură Udriște Năsturel, s-a înființat o școală cu dascăli trimiși de Petru Movilă, fecior de voievod moldovean aflat în scaunul mitropolitan al Kievului. Cînd Școala Patriarhiei din Constantinopol a căzut pe mîna tradiționaliștilor mistici, profesorii de acolo, adepți ai filozofiei realiste, s-au refugiat în Țara Românească. Cel mai învățat dintre ei, Pantelimon Ligaridis, a deschis la Tîrgoviște, în 1646, o școală cu caracter umanist de nivel superior.

Condițiile sociale și politice care au făcut să izbucnească marea răscoală a seimenilor și să aibă loc războaie între oștile române conduse de Rákóczi al II-lea și Mihnea al III-lea și trupele otomane au întrerupt activitatea școlilor, cum au întrerupt-o și pe a tipografiilor. Pentru nevoile de învățătură ale fiilor lor, marii feudali din țările române au recurs atunci la invitarea în propriile case a unor profesori din alte țări (la curtea lui Șerban Cantacuzino a stat cunoscutul dascăl Ieremia Cacavelas, care avea să fie mai apoi profesor și lui Dimitrie Cantemir), ori la trimiterea tinerilor la școli cu bun renume din străinătate. Învățămîntul superior s-a reluat în timpul lui Brîncoveanu cînd, în așezămîntul monastic de la Sf. Sava din București, sub conducerea lui Sevastos Chimenitul, s-a redeschis în jurul anului 1695 Academia domnească.

În afara școlilor de nivel înalt, au funcționat în veacul XVII, firește, și școli de grad inferior, cum au fost cea de la Sfîntul Gheorghe Vechi din București sau școala de la Cîmpulung, înființată de fiul lui Udrișteș pe nume Radu Năsturel, sau cea din apropiere de Făgăraș, la Sîmbăta de Sus, școală ctitorită în 1657 de boierul muntean Preda. Aceste școli pregăteau clerici, dar și dascăli și dieci din care, nu puțini, plecau să-și exercite profesia în zone mai îndepărtate de locurile de baștină (spre pildă, unul dintre ei, dascălul Matei Bojidar, originar din Mehedinți, s-a stabilit în Banat, la Orșova).

Pentru deprinderea scrisului și vorbirii corecte, tinerii învățăcei foloseau gramatici și lexicoane redactate de cărturarii timpului. Dascălul Staicu din Tîrgoviște este autorul unei prime lucrări de gramatică a limbii române, întocmită în 1667—1669, ca „să fie plecaților ai mei ucenici tuturor învățătura gramatichei" ; în epocă au circulat mai multe lexicoane, între care mai complete sînt cele ale lui Mardarie de la Cozia, tipărit în 1649 (care cuprindea peste 4500 cuvinte) și al lui Mihail logofătul, datat din 1667.

Cărțile de literatură încep, cum începuseră cele de cult și vor începe mai apoi cele de știință, să fie traduse în românește. Unul din principalele romane populare, *Varlaam și Ioasaf*, este tălmăcit în 1648 de marele boier Udriște Năsturel, după ce o altă carte foarte răspîndită, *Alexandria*, îmbrăcase și ea haina cuvîntului românesc cu cîteva decenii mai înainte. În vremea lui Brîncoveanu a fost tradusă *Viața lui Esop* sau *Esopia* și a fost tipărită în românește opera moralizatoare intitulată *Floarea darurilor*.

Un fenomen nou de cultură, demn de semnalat, este dezvoltarea bibliotecilor laice. Constantin postelnicul Cantacuzino, adversar al domniei lui Mihnea, ucis în 1663 în trapeza mănăstirii Snagov din porunca lui Grigore vodă Ghica (1660—1664 ; 1672—1673), a întemeiat la curtea sa din Mărgineni o bibliotecă ce cuprindea „multe cărți elinești, latinești, franțuzești, turcești". Fiul său, Șerban, primul dintre Cantacuzini ajuns domnitor, a avut

și el biblioteca lui — pe o evanghelie din 1662 se afla o inscripție datată înainte de urcarea în scaun : „Din ale lui Șerban Cantacuzino și aceasta pe lîngă altele". Un alt Cantacuzin, vestitul stolnic Constantin, cumpără la Padova și la Veneția volume în latinește și italienește, titlurile lor însemnîndu-le în carnetul de studii. Între volumele cumpărate în timpul lui Brîncoveanu de boierul muntean Matei Crețulescu la Viena se aflau „cărți 124 filosofești, gramaticești, politicești, bisericești, istoricești, latinești, italienești, iproci, proci", toate „în catastih tot pre nume scrise".

Dacă domnia lui Mihnea al III-lea nu a putut inventaria în propriul beneficiu realizări memorabile de cultură petrecute strict în cuprinsul ei — înfăptuirile remarcabile din acest domeniu se produc de obicei în ani lungi de liniște, de prosperitate — s-a înscris în schimb în perioada care a făcut legătura între epocile de mare înflorire culturală din timpul lui Matei Basarab pe de o parte, din vremea Cantacuzinilor și mai ales a lui Brîncoveanu pe de altă parte. Cunoașterea perioadei în discuție are importanța ei, împlinirile acestui frămîntat sfert de veac fiind pentru istoria culturii românești de real interes.

*

Iată, prezentate sintetic, trăsăturile caracteristice ale epocii care a cuprins domnia lui Mihnea și unele aspecte importante ale activității desfășurate de acesta pe plan intern :

activităţi menite să dezvolte economia ; să domolească nemulţumirile provocate de mişcări sociale ; să lege domnia de ţară ; să întărească puterea armată a Ţării Româneşti ; să creeze condiţiile împlinirii cu izbîndă a marelui său gînd : ridicarea Ţării Româneşti la luptă pentru suveranitate.

IV. EXPEDIŢIA DIN TRANSILVANIA

La scurt timp după înscăunare, Mihnea a fost silit să dea ascultare unei porunci străine de inima sa şi anume să participe alături de otomani şi tătari, la o campanie în ţinuturile româneşti de peste munţi. Această expediţie trebuia să fie, prin alungarea lui Rákóczi, epilogul crizei declanşate cu doi ani înainte de războiul principelui în Polonia. Vom relata ceva mai pe larg evenimentul.

La începutul anului 1657, în luna ianuarie, Rákóczi al II-lea a pornit cu oaste să cucerească coroana Poloniei. În ajutor îi sosiseră, printre alţii, soldaţi trimişi de aliaţii săi de credinţă : domnitorii Moldovei şi Ţării Româneşti (primul, sub comanda serdarului Grigore Hăbăşescu, dăduse 2 000 de oameni, al doilea, Constantin vodă Şerban, la fel 2 000, în frunte cu căpitanul Odivoianul). După cîteva victorii de răsunet — cei 40 000 de ostaşi cu care principele se afla, la un moment dat, în luptă, au cucerit Cracovia şi apoi şi Varşovia — oastea sa a suferit în cele din urmă o grea înfrîngere, capitulînd la 22 iulie 1657, lîngă Czarny Ostrow. Învins, Rákóczi a fost silit să accepte condiţiile grele impuse de poloni : plata unei despăgubiri foarte mari —

1 220 000 florini — și întoarcerea pe un traseu stabilit de învingător.

Necazurile provocate de înfrîngerea de la Czarny Ostrow nu se terminară însă. La urechea principelui sosiră veşti că împotrivă-i s-au ridicat şi tătarii. Căci „hanul l-a însărcinat — cum scrie cronicarul Mustafa Naima — pe prinţul Calgai, cu peste 100 000 de ostaşi, să devasteze şi să prade vilaietul lui Rákóczi (Transilvania), iar populaţiei să-i pricinuiască pagube. De aceea oastea distrugătoare a pornit în ţara Transilvaniei şi a intrat prin casele şi ţinuturile lor ca un şuvoi aducător de nenorociri. Rákóczi, aflînd de această măsură... s-a gîndit să-şi apere vilaietul şi, scoţîndu-şi din cap dorinţa de a deveni crai leşesc, a părăsit tabăra pe care o pregătise pentru a-i servi ca întăritură şi a pornit în apărarea ţării sale..."

„Faţa şi spatele fiindu-i închise de oştile prinţului Calgai şi de ale hanului — scrie mai departe cronicarul —, el nu mai avea cum să scape de cele două oşti. Îndată ce s-au întîlnit, ei s-au ciocnit în luptă şi măcel ca valurile unui ocean... Zefirul cuceririi şi victoriei a suflat din partea musulmanilor şi copitele cailor vitejilor au călcat pe acel cîmp de bătălie oastea duşmană... Din partea oştirii musulmane, au rămas pe loc, prin rănile produse de săgeţi, doar nouăzeci de tătari, pe cînd din partea ghiaurilor au fost trecute prin sabie aproape 20 000 (de oşteni). Alţi 20 000, împreună cu peste 700 de ghiauri renumiţi au fost ferecaţi în lanţuri". Printre cei făcuţi prizo-

nieri atunci de tătari s-a aflat și un cunoscut căpitan din oastea lui Rákóczi, viteazul Ioan Kémény.

Capitularea de la Czarny Ostrow și victoria obținută de tătari au fost folosite de marele vizir ca un prilej bun de distrugere a alianței țărilor române, de înlăturare a principilor neascultători, printre aceștia numărîndu-se și Gheorghe Rákóczi II. Drept care a hotărît în grabă o expediție de pedeapsă în Transilvania. Greutățile războiului purtat tot atunci de otomani în spațiul egeic au amînat însă campania. Dar nu au domolit mînia vizirului, care s-a jurat că nu-și va găsi liniște pînă nu va înfrînge el însuși, cu armele, armiile principelui transilvănean. Pentru început, a trimis poruncă de mazilire lui Rákóczi care, prin acceptul Dietei Transilvaniei, a fost înlocuit la începutul toamnei anului 1657 cu Francisc Rhédey. Înlocuiți cam în același timp au fost și Constantin Șerban și Gheorghe Ștefan, în locul primului fiind numit Mihnea, iar în Moldova — Gheorghe Ghica. Atît Constantin Șerban — după simulacrul de rezistență mai înainte relatat — cît și Gheorghe Ștefan au trecut la începutul anului 1658 la adăpost în Transilvania, unde ambițiosul și tenacele Rákóczi, aliatul lor, revenise în demnitate.

Pentru alungarea lui Rákóczi de la cîrma țării sale, marele vizir Mehmed Köprülü porni, la 23 iunie 1658, de la Adrianopol înspre Transilvania în fruntea unei armate impunătoare. După cum se consemnează în Cronica lui Mustafa Naima, „Fuseseră însărcinați să meargă

la lupta sfîntă alături de serdar (de comandantul expediției, Mehmed Köprülü) și muhafîzul (pașă care avea în sarcină paza unei cetăți, a unui oraș) Budei, Kenan pașa, cu oastea de serhat (de graniță) și beilerbeiul de Silistra, Kadrî pașa, cu oastea eialetului său propriu și cu levenzii din Dobrogea și hanul tătăresc, cu nenumărații tătari, precum și peste 12 000 de ostași din partea craiului leșesc". Trebuia să vină și domnul Moldovei. Trebuia să vină, el fără voie, și Mihnea.

Rákóczi se aștepta la acest război. Știind că singur nu se putea împotrivi nesecatelor forțe adverse care curînd aveau să-i treacă granițele, caută aliați buni și darnici în ajutoare. A trimis în grabă și din vreme solii peste tot. De la cazaci a primit sprijin numai în vorbe, în promisiuni. Puternicii habsburgi, solicitați și ei, au pregetat să ajute Transilvania, împăratul vecin, Leopold, văzînd in politica de neatîrnare urmată de Rákóczi un îndemn la răscoală pentru populațiile ținuturilor de graniță aflate sub stăpînirea sa. Cu greu, de aceea, s-a înduplecat să-i dea ceva armată — atît doar cît să întărească garnizoana cetății Ineului.

Domnitorii prieteni și îndatorați, Constantin Șerban și Gheorghe Ștefan nu mai erau acum în scaune, răzbunarea otomanilor silindu-i să apuce drumuri de bejenie. În aceste zile în care totul îi mergea cum nu trebuie, Rákóczi a primit, de acolo de unde se aștepta mai puțin, propuneri de prietenie. Și anume din Țara Românească, de la nou-înscăunatul voievod,

care părea a fi și recunoscător otomanilor pentru domnie și supus lor din convingere. Aceasta pentru că în planurile ascunse ale Mihnii, Transilvania deținea un loc deosebit, prietenia și ajutorul ei și al principelui ei în războiul cu otomanii pe care îl pregătea fiindu-i binevenite.

Față de vecinul de la miazănoapte, domnitorul muntean a cultivat de la început înalte și statornice dorințe de amiciție — despre ele capuchehaiele de la Constantinopol vorbeau mai de mult. La 22 martie 1658, la îndemnul voievodului, puținii boieri de atunci care se aflau în jurul lui au trimis carte principelui de peste munți. Prin ea arătau că le este bine. „Să stăruiești Măria Ta să vină înapoi boierii și cît mai repede să facă Măria ta prieteșug cu domnul nostru... ; de aceea, făcînd Măria ta astfel de lucru va fi spre binele țării și al creștinătății și pentru aceasta vei primi binecuvîntarea de la dumnezeu și de la această biată țară recunoștință, *iar din partea Domnului nostru va avea Măria ta deosebit folos și slujbă la toată nevoia*" (sublinierile noastre). Purtătoarea unor firești propuneri de prietenie între conducătorii a două provincii locuite de același popor, scrisoarea din 22 martie 1658 se constituie în documentul care pune baza alianței între Mihnea și Rákóczi, alianță care va dura de atunci tot timpul guvernării celor doi domnitori.

Este de subliniat faptul că relațiile ce se statornicesc acum nu mai păstrează supremația principelui transilvan. În noua alianță cel

care se impune din ce în ce mai mult, dîndu-i tăria de care avea nevoie şi orientarea dorită este, în şi de fapt, domnitorul muntean. Realitate, dealtfel, uşor de explicat prin situaţia creată după eşecul campaniei lui Rákóczi din Polonia, cînd gloria şi puterea principelui transilvan trecuseră prin grele încercări. Faptul este explicabil mai ales de situaţia mult înrăutăţită în care acesta se afla de cînd vizirul luase decizia de a-l înlocui din demnitate cu alt nobil şi după ce dăduse poruncă de acţiune în acest sens. „...Cît mai repede să faci Măria ta prieteşug cu domnul nostru" — scriau, repetăm, boierii munteni lui Rákóczi în primăvara anului 1658 —, căci din partea Domnului nostru vei avea Măria ta deosebit folos şi slujbă la toată nevoia". Erau îndemnuri şi asigurări care l-au arătat de la început pe Mihnea a fi „primus inter pares" (primul între egali) în relaţiile cu Rákóczi. „Înclinaţia noastră ce avem către binele a toată creştinătatea, den toată inima", cum scria Sibiului la 21 iunie 1658, de data aceasta chiar Mihnea, a ajuns repede ştiută în ţinuturile transilvane, aflate sub marea ameninţare a vizirului.

Principele a obţinut de la început foloase de pe urma prieteniei cu Mihnea. Cum a fost în vara anului 1658 cînd domnul Ţării Româneşti a aflat că la cererea Istanbulului se porniră spre Transilvania cetele de tătari ce urmăreau să ajute la alungarea lui Rákóczi şi cînd s-a grăbit să-i trimită acestuia ştire prin logofătul Constantin Cantacuzino că asupra lor, uniţi

de-acum în aceeași soartă, „mare primejdie vine...". Sau cum a fost demersul la Poartă întreprins în favoarea principelui prieten de dincolo de Carpați, cînd, pentru a-i salva domnia, a dat știre vizirului prin capuchehaiele lui că acesta este dispus să dea pentru păstrarea păcii și a vechilor relații cu stăpînirea otomană suma de 100 000 taleri. Intervenția lui Mihnea în favoarea lui Rákóczi, căzut în disgrație, s-a arătat a-i fi primejdioasă, ea dînd naștere unor mari bănuieli îndreptate împotriva sa. Cum că cei doi principi sînt aliați, că știu unul de dorințele și planurile și gîndurile celuilalt. „Îmbiase Mihnea — scrie *Hronica* lui Șincai — pe turci cu 100 000 de taleri pentru Rákóczi și pentru aceea căzuse în prepus că prea mare pretensug are cu dînsul și se temea ca se nu-l lepede cît mai curînd din domniă...". Bun cunoscător al firii turcilor, Mihnea a intuit pericolul pe care îl presupunea demersul său, pericol care a fost cu atît mai grav cu cît atunci, în vara anului 1658, cînd se desfășura evenimentul relatat, nu erau lucrurile pregătite ca cei din preajma padișahului și padișahul însuși să afle că între el și Rákóczi se încheiase o alianță și că alianța lor viza, în final, însăși existența autorității pe care o exercitau asupra țărilor române. Dar Mihnea, cu riscul de care era conștient și pe care conștient și l-a asumat, a întreprins demersul amintit la Poartă, firea sa îndemnîndu-l să facă totul pentru ajutorarea, pentru salvarea aliatului de luptă, a partenerului de faptă.

Bucuros de prietenia, trecută şi prin probe pe care Mihnea i-a arătat-o, Rákóczi trimise în Ţara Românească, în iunie 1658, pe un apropiat al său, Francisc Rhédey. Misiunea sa era să statueze oficial alianţa constituită, în fapt, mai înainte, dintre cele două ţări. Întrevederea a avut loc în secret, în timpul unei vînători anume organizate, departe de curte. În urma discuţiilor cele două părţi au luat hotărîri importante, partenerii legîndu-se prin jurămînt ca în cazul în care împăratul de la Istanbul ar schimba din putere pe unul sau pe celălalt, atunci amîndoi, cu forţe unite, să se ridice la luptă.

Cînd, în iunie, s-a încheiat această înţelegere, Mihnea ştia, de bună seamă, că soarta principelui transilvan era pecetluită, mînia vizirului neputînd fi cu nimic potolită. De ce s-a legat atunci de destinul unui personaj al cărui viitor politic era compromis ? A fost cumva o greşită orientare, o eroare politică ? Considerăm că nu. Şi iată din ce motiv. În anumite cercuri din epocă se cunoşteau planurile antiotomane ale voievodului. Avem ştiri că încă din toamna anului 1655, Mihnea, pe atunci pretendent la tronul Ţării Româneşti, a avut o întrevedere cu Giovanni Ballarino, secretarul legaţiei veneţiene la Constantinopol. În timpul întîlnirii, desfăşurate în secret „ca să nu fie cunoscut de alţii şi să-şi poată împărtăşi gîndurile fără teamă", Mihnea se mărturisise diplomatului veneţian spunîndu-i că poartă o duşmănie adîncă turcilor, dar că, si-

lit de împrejurări, trebuia să li se arate supus. Şi că duşmănia lui îşi căuta împlinire în fapte. În care scop luase legătură cu cazacii, cei mereu gata să lupte cu păgînii. Că intrase în relaţii şi cu popoarele supuse din Balcani, care erau pregătite să se răscoale la un semn al lui. Că, de asemenea, contactase pe spanioli, primind de la aceştia făgăduieli de sprijin. Dar că avea nevoie de ajutorul puternicei Veneţii — îndeosebi în arme şi corăbii. Informat de diplomatul său de întrevedere, senatul Republicii s-a arătat neîncrezător în vorbele lui Mihnea* şi a cerut lui Ballarino să înceteze contactele cu îndrăznetul român, dar „cu grija de a păstra simpatia lui, pentru că are mulţi protectori în serai".

Planurile antiotomane ale lui Mihnea nu puteau — domnitorul era convins de aceasta — să fie ţinute mult timp tăinuite. Bun cunoscător al societăţii epocii sale, el ştia că mai devreme sau mai tîrziu adevărul va ajunge la mai marii curţii de la Istanbul. La început prevestită de întîmplări ciudate, cum a fost aceea înainte narată de la sfinţirea bisericii mitropolitane din Bucureşti, cînd domnul, în faţa mulţimii, a aruncat banul egiptean pe motiv că este turcesc. Apoi, sub formă de bă-

* Republica se afla în lung război cu otomanii. Era, firesc, deci să aibă — ori să caute să aibă — aliaţi de nădejde. Reputaţia lui Mihnea era însă, atunci, la Constantinopol, aceea de om de credinţă al otomanilor. Din acest motiv s-a abţinut, pare-se, Veneţia să răspundă afirmativ cererii adresate de prinţul român, atunci doar candidat la domnie.

nuieli cum au fost cele provocate de intervențiile în favoarea lui Rákóczi care puseseră sub semn de îndoială fidelitatea față de Imperiul otoman. Și, în fine, sub forma unor acuze directe aduse — așa cum se va întîmpla în curînd — de neprietenii domnitorului.

Personalitate lucidă, realistă, lui Mihnea îi era deci limpede că otomanii nu se vor lăsa multă vreme amăgiți de falsa prietenie arătată pînă atunci. Și că, aflînd adevărul, prima măsură ce o vor lua va fi scoaterea lui din scaunul Țării Românești. Astfel, avea deci două căi de urmat : fie să accepte înlocuirea lui Rákóczi cu un altul, presupus credincios Porții, fapt care nu ar fi garantat însă lui Mihnea că noul principe ar fi acceptat o alianță antiotomană, fie să sară în ajutorul celui primejduit, existînd în acest caz siguranța grupării forțelor Țării Românești și Transilvaniei împotriva dușmanului comun. Pus în fața acestei alternative, Mihnea n-a ezitat în alegere.

Simțind, acum, cînd hotărîrea a fost luată, că se apropie ziua de mult dorită a luptei fățișe, Mihnea intensifică pregătirile militare. Domnitorul muntean se bizuia pe un apreciabil număr de soldați mereu în creștere. La rîndul său, Rákóczi se bizuia cam pe 30 000 de oameni. Celor doi principi urmau să li se alăture, de bună seamă, și vitejii de la sud de Dunăre care, la vestea răzvrătirii, s-ar fi grăbit și ei să ridice sabia. Deci forțe cu care se putea face față oștirii vizirului existau. Dar

cum pentru astfel de fapte mereu este nevoie de încă mai mulți oameni, de încă mai multă oștire, căutarea de aliați noi n-a contenit.

*

Din alianța nou încheiată între Țara Românească și Transilvania lipsea cea de a treia țară românească, Moldova. La cîrma ei se afla Gheorghe Ghica. Bătrîn și fricos pe de-o parte, prieten de credință al marelui vizir pe de altă parte, Ghica Vodă se ferea de trebi care ar fi putut încrunta fruntea sultanului. Necunoscîndu-l bine, Rákóczi a încercat în primăvara anului 1658 să-i afle firea, să-i cunoască gîndurile. În care scop trimise scrisoare la Iași, solicitînd să i se spună ce părere are de vestea ce se răspîndea cum că tătarii se vor îndrepta — ca și turcii — cu pedeapsă asupra Transilvaniei. Și cum va reacționa el, Ghica Vodă, la porunca ce i se dăduse de a se alătura invadatorilor. Răspunsul, întocmit de fiul său, Grigore Ghica, era neangajant : „... Măria sa, părintele mieu, scria Grigore Ghica, iaste bătrîn, eu sînt tînăr, dară pre atăta cunosc și știm și noi că megiesia cea bună iaste de bine între ț(ă)ri și-ntre mai marii ț(ă)rilor ; și cu dreaptă inima noastră am hi bucuroșii a trăi cu Măria ta în priință bună, precum și sîntem. Dară de gătirea și oștirea ce ne arăți Măria ta, socotire-aș că nu ar hi a ni să darea noao vină. Socotește Măria ta singur, fiind noi robi unui stăpîn... dacă ne va dzice : „purcede“ noi cum om putea a răspunde ?“

Fără a obține măcar neutralitatea Moldovei lui Ghica — necum sprijinul ei armat (refuzul de colaborare din fragmentul de mai sus notat era ușor de înțeles) — aliații hotărîră să-l alunge pe neprietenul voievod și să sprijine pe fostul domnitor Gheorghe Ștefan să-și redobîndească tronul. În care scop îl ajutară să pornească oaste împotriva acelui „necioplit și nepriceput" care ședea fără fală în cetatea de scaun a Iașilor.

Către sfîrșitul lunii iunie 1658, în fruntea a circa 6 000 de oameni, Gheorghe Ștefan se îndreaptă spre Moldova. Ducea cu el nu numai o puternică grupare de oșteni, dar și promisiunea de ajutor a vizirului tătăresc (nu avea însă de unde ști că, nu de mult, și Ghica Vodă pornise solie la nogai ; că trimisul lui Ghica, Stamate postelnicul, a arătat mai cu vorbe mai cu daruri ce dăunătoare poate fi pentru țară o nouă schimbare de domnie ; și că vizirul se hotărî să calce făgăduiala făcută mai înainte pretendentului, trimițîndu-și oamenii să ajute voievodul aflat în scaun). Dar să revenim la campania lui Gheorghe Ștefan. Nu mult timp de la plecare, asupra lui se abătu prima veste rea. Anume că boierii săi de credință, rămași în Moldova, au fost descoperiți de Ghica și reduși la neputere. Întreprinderea lui Gheorghe Ștefan începea deci sub auspicii proaste.

Odată intrat în Moldova, fostul voievod s-a așezat cu ai lui mai sus de Roman, la Săbăoani. Aici, în tabără, făcu ultimile pregătiri pentru confruntarea armată cu oștile domnitorului în scaun. La Strunga, aproape de Iași, a dat lupta

cu Ghica vodă și cu ajutoarele lui tătărești. Luptă fără noroc pentru Gheorghe Ștefan, căci „aproape întreaga oștire i-a fost nimicită". După înfrîngere, nenorocosul pretendent apucă din nou drumul munților spre Transilvania, la 15 iulie 1658 ajungînd la Brașov cu numai 300 de ostași.

Eșecul campaniei lui Gheorghe Ștefan a lăsat din nou în fața dușmanului doar pe Rákóczi al II-lea — asupra căruia marele vizir, cu voie neclintită, pornise expediție de pedeapsă — și pe Mihnea, domnitorul a cărui reputație de om de credință începuse să fie umbrită la Poartă de bănuielile cele mereu aducătoare de primejdii.

Aceasta era situația aliaților la mijlocul verii anului 1658. În ce-i privește pe otomani, pregătirile pentru războiul contra lui Rákóczi se încheiaseră. Știri despre numărul dușmanilor și drumurile ce le vor apuca începură să se afle și să se răspîndească. Se aflase, spre pildă, că principala lovitură va fi dată chiar de ostașii lui Mehmed Köprülü, care vor pătrunde în Transilvania dinspre Banat. Se cunoștea că cete nesfîrșite de tătari flămînzi de pradă vor porni, dinspre răsărit, la porunca deja trimisă a padișahului. Se știa, de asemenea, că tot de la miazăzi vor urca prin Țara Românească soldații pașei de Silistra, lor urmînd să li se alăture, după dorința Porții, Mihnea și oamenii săi. Domnul muntean se vedea deci silit, prin înaltă poruncă, să se ridice împotriva aliatului său, dușmanii adevărați urmînd să-i fie în schimb tovarășii de război.

Credincios sieşi şi loial cuvîntului dat lui Rákóczi, Mihnea a luat hotărîrea să dea pe faţă gîndul său de mult ascuns, pornind lupta împotriva forţelor otomane. Avea doar să stabilească cînd şi unde să-şi facă cunoscută, cu cît mai multă pagubă în rîndul adversarilor, hotărîrea luată. Ca atare, îşi alcătui un plan de acţiune bazat pe elementul surpriză, pe cît de curajos pe atît de eficace. Conform lui se va preface că dă ascultare poruncii primite şi se va alătura soldaţilor paşalei. Iar pentru a adormi bănuielile ce începuseră — cum s-a mai spus — să se ivească, se va arăta întrutotul supus şi plecat turcilor. Pînă cînd vor ajunge cu toţii, în munţi, în locuri strîmte. Aici domnitorul va da pe neaşteptate porunca alor săi să se arunce cu sabia asupra otomanilor şi tătarilor. Dat pe neaşteptate, atacul românilor ar fi fost urmat neîndoielnic de o victorie şi iute şi lesnicioasă şi deplină. Cei mai mulţi dintre duşmani, socotea cu dreptate voievodul, îşi vor sfîrşi acolo viaţa. Cei dintre ei care, prin cine ştie ce norocoasă întîmplare, scapă de măcel, de bună seamă, vor pieri prin rîpi adînci sau vor rătăci pe poteci neştiute fără a apuca să facă cunoscută Porţii fapta lui Mihnea. Iar domnitorul, împreunîndu-se cu oşteni de-ai lui Rákóczi, aflaţi şi ei prin preajmă, se vor lăsa cu atacuri noi asupra celorlalte trupe duşmane pornite către Transilvania şi le vor nimici.

Planul prevedea, de asemenea, ca domnitorul să-şi prelungească mult, cît mai mult pregătirile. Această trenare a expediţiei oferea

lui Rákóczi posibilitatea să-și organizeze mai eficient apărarea. Prin întîrzierea sa, Mihnea întîrzia însă și pe otomanii și pe tătarii cu care urmau să intre în Transilvania. Iar prin această întîrziere, se afectau planurile marelui vizir silit, în așteptarea ajutoarelor, să-și prelungească — cu daune pentru el — campania începută (era știut că expedițiile prelungite au fost, în genere, pierdute de otomani, situații adesea imprevizibile solicitînd de multe ori mutarea eforturilor militare în alte regiuni, înainte de terminarea acțiunilor începute). În cazul cînd Mehmed Köprülü s-ar fi hotărît totuși să atace Transilvania fără să aștepte completarea efectivelor cu trupele pașei de Silistra, ale Țării Românești, ale tătarilor și domnului Moldovei, puterea loviturii sale avea să fie mai slabă decît a dorit-o. Întîrzierea lui Mihnea nu putea să fie decît dăunătoare otomanilor.

Planul era îndrăzneț. Îndrăzneț era și domnitorul care îl gîndise. Îndrăzneți trebuiau să fie și cei din jurul lui. În primul rînd căpitanii oștirii și marii boieri. Dar aceștia, ca în multe cazuri știute de istorie, prin purtarea lor lașă, prin trădarea lor vor schimba mersul evenimentelor, vor bloca inițiativa voievodului.

*

După ce au dat ajutor lui Ghica Vodă în lupta de la Strunga, nogaii, în frunte cu însuși Gazi Ghirai, prințul Calgai, intrară în

Țara Românească și-și întinseră tabăra, în așteptarea otomanilor și a lui Mihnea, pe malul Teleajenului. Cu ei erau și 7 000 de oameni trimiși de domnul Moldovei și 2 000 de cazaci conduși de Hanenco polcovnicul. La 18 iulie 1658, Kadrî pașa de Silistra, care își încheiase între timp pregătirile, a intrat cu 12 000 turci în Țara Românească. Se așează la Dridov. Adunate lîngă Adrianopol, oștile marelui vizir porniră și ele la drum spre Transilvania, de asemenea, în vară. Trecînd prin Bulgaria, prin Serbia, ele se îndreptară spre Ineu, cetate cu rol de mare importanță în apărarea Transilvaniei.

Singurul care nu se arăta a fi încă gata pentru înfruntare a fost Mihnea. Întîrzierea lui voită fu, după cum s-a spus, în folosul lui Rákóczi, care avu răgazul să pună oamenii fără apărare — cît se putea — la adăpost și să lase pustii, fără alimente, fără hrană, teritoriile pe unde avea să treacă dușmanul. Și mai avu posibilitatea să-și strîngă oștile și să obțină la 5 iulie 1658 o mare victorie asupra armatei de 50 000 oameni ai lui Kenan (vechiul protector de la Constantinopol), numit de curînd pașă la Buda. Bătălia grea, sîngeroasă cu Kenan a avut loc la Lipova. În timpul ei, otomanii au pierdut un bei (pe cel de Strigoniu) și peste 3 000 soldați (pe cînd Kenan pașa își plîngea morții și neșansa, principele Transilvaniei se mîndrea cu pierderile lui mici din ai lui necăzînd în luptă decît 30 de oameni). Rákóczi nu a fructificat însă succesul, căci curînd după obținerea lui a părăsit

viața politică și s-a retras pe moșiile sale din nord-vestul Transilvaniei. Să fi fost hotărîrea provocată de luciul armelor otomane, care, în drumul lor amenințător, străfulgerau mereu mai aproape de hotare ? Să fi fost rezultatul unei oboseli mai vechi ori un inexplicabil sentiment de neputință (greu de justificat, dealtfel, după o izbîndă de prestigiu ca aceea de la Lipova) ? Să fie vorba de alte cauze ? Necunoscîndu-se adevărul, istoria nu lasă loc decît la presupuneri.

În acest timp, în țara lui Mihnea se aflau încă otomanii și tătarii. Tenacele domn muntean nu voia să renunțe la luptă nici în situația dificilă, descurajantă, care apăruse, cînd 40 000 ostași ascultători Porții se găseau în preajma lui, cînd o numeroasă oștire aflată sub conducerea unuia din marii căpitani ai Imperiului otoman, vizirul cel mare Mehmed pașa Köprülü, se îndrepta spre Transilvania, cînd Gheorghe Ștefan nu reușise în acțiunea întreprinsă în Moldova, cînd Rákóczi al II-lea renunțase la domnie și cînd din nici o parte nu se întrevedea vreun ajutor. A fost atunci, în mijlocul anului, 1658, întîia dată cînd curajul voievodului s-a dezvăluit în toată amploarea lui. A fost atunci momentul legat și de primejdii încă mai mari decît în trecut cînd s-a arătat tuturor că este, că a devenit principalul promotor român al luptelor antiotomane.

Adaptîndu-se deci complicatei situații politice apărute după retragerea din domnie a lui

Rákóczi, Mihnea intră degrabă în legătură cu locotenența domnească formată din nobilii moderați Acațiu Bercsai și Ștefan Petki, care preluaseră puterea în Transilvania. Cu această ocazie le-a transmis informația de mare importanță privitoare la faptul că trupele aflate în Muntenia vor trece munții prin pasul Buzăului — la auzul ei a fost trimis în iulie un corp de oaste, sub conducerea lui Koloman Mikes, să fortifice trecătoarea la intrarea rîului în defileu și să oprească cu orice preț pătrunderea străinilor în Transilvania.

Aflat în tot acest timp la București, unde tărăgăna, conform vechiului plan, terminarea pregătirilor, Mihnea socoti că înainte de a porni spre locul de întîlnire cu otomanii și tătarii să comunice marilor boieri intențiile sale. Drept care convocă într-o zi divanul domnesc și spuse înalților dregători un fapt, dacă nu știut cu precizie, sigur însă intuit; acela că Țara Românească, prin el, s-a aliat cu Rákóczi și cu Transilvania, înțelegerea perfectîndu-se cu ocazia venirii în țară a nobilului ardelean Francisc Rhédey; apoi le spuse că a plănuit să înceapă războiul cu otomanii. „Ci dar într-această mergere în Ardeal — scrie cronicarul Radu Popescu — Mihnea Vodă, fiind ajuns cu Racoți... să stea împotriva turcului cu sabie și avînd în gîndul lui aceasta țîntuită, cînd vrea să treacă pe la Teleajăn, atunci și-a arătat gîndul lui boiarilor și căpeteniilor, îndemnîndu-i să taie pe turcii care veniea cu un pașă sarascher și cu tătari, să

treacă pe la Teleajăn. Boierii şi căpeteniile slujitorilor auzind aceste vorbe de nimic, se îngroziea şi să mira ce vor să facă, de vreme ce le era turcii şi tătarăi în spate-le ci în faţa domnului i-au zis : «Bine, doamne, noi să facem porunca mării tale, dar pă urmă, cine den noi şi den copiii noştri va scăpa de sabiea cea lungă a turcului ?»“ Evidentă, de netăgăduit, reţinerea manifestată de boieri era de natură să paralizeze iniţiativele, să spulbere nădejdile voievodului în reuşita luptei antiotomane. Mihnea nu era însă bărbatul care putea fi oprit de prudenţa sau teama unor oameni care se învăţaseră să stea cu capul plecat în faţa voinţei sultanului. Deşi, cum scrie *Letopiseţul,* „...s-au turburat în firea lui“, Mihnea le promise — după ce i-a certat însă cu asprime — că nu-i va mai trage cu el în luptă. Le ceru doar să meargă cu el o parte din drum, absenţa lor putînd isca gînduri otomanilor şi aşa bănuitori. „Atuncea Mihnea... — relatează *Letopiseţul cantacuzinesc* — cu mînie mare le-au răspuns zicînd că sînt fricoşi : şi cu voi nu voi face nimic, numai să mergeţi cu mine pîn la Teleajen şi de acolo vă voi lăsa de veţi merge la casele voastre. Iar eu am cu cine tăia pre turci“. Cînd va fi spus aceste vorbe, Mihnea se gîndea, poate, la oastea cu grijă refăcută şi înarmată, în care ţinea mare nădejde. Care oaste însă, cum nu tîrziu avea să afle, îl va lăsa cînd va fi greul mai greu şi nevoia de ajutorul ei mai apăsătoare.

*

La Dridov, Mihnea se întîlni cu turcul Kadrî paşa şi cu Gazi Ghirai, mai marele cetelor tătăreşti, aflaţi acolo cu oamenii lor. Urcînd cu toţii pe valea Teleajenului, ajunseră la Şoplea, aproape de munţi. Aici domnitorul chemă pe căpitani la sine şi, apreciind că ziua socotelilor cu otomanii s-a apropiat, le împărtăşi planul său. „Şi purcese Mihnea Vodă cu boierii şi cu toate oştile — relatează *Letopiseţul cantacuzinesc* — şi dupre ce ajunse la Şoplea, în Teleajen, chemă pre toţi căpitanii lui şi pre toată oastea, de-i jura şi le porunci să meargă să tae pre turci. Iar şi deaca să dăspărţea de el, îl suduia şi aicea că nu se vor învrăjbi cu turcii, că sabia împăratului iaste lungă, şi hanul cu tătarii încă sosește..." Căutători doar de profituri lipsite de pericol, neapropiaţi de ţară şi domnie prin dragoste adevărată, lefegiii voievodului respinseră deci, ca şi marii boieri înainte, porunca voievodului. Dar, aşa cum spune şi *Letopiseţul,* nu dădură pe faţă opoziţia pe care o nutreau faţă de voievod, ci lăsară să se creadă că-i ascultă cuvîntul cu credinţă, răzvrătirea deschisă urmînd să se producă doar cînd li se va cere să treacă la faptă. Şi ceasul acesta sosi curînd.

Ajungînd în loc potrivit, Mihnea dădu mai marilor oştirii sale ordin să pornească lupta, aruncîndu-se de îndată, cu vitejie, asupra otomanilor ce veneau neştiutori, fără grijă, în urma lor. Dar mai marii oştirii refuzară porunca. Doi boieri dintre cei rămaşi lîngă

voievod, Pîrvu Vlădescu vistiernicul și Istrate postelnicul, trecură apoi repede în tabăra lui Kadrî paşa şi, cerîndu-i protecţie, îi dezvăluiră gîndurile „hainului" Mihnea. Era o învinuire grea adusă voievodului, care, în astfel de situaţie, s-ar fi putut considera norocos de ar fi putut fugi şi, lăsîndu-şi domnia, să scape cu viaţă. „Ci îndată-l părăsiră toţi — scrie *Letopiseţul* — şi să învîrtijiră înapoi cu tunuri cu tot, pînă se apropiară de tabăra turcească. Iar boiarii merseră la paşa, alţii într-alte părţi să răşchirară. Mihnea rămase cu puţini oameni...". Ştiind că după o astfel de acuză domnul nu mai putea rămîne în scaun, cei doi pîrîşi veniră şi cu propunere de nou domn, alesul lor fiind Preda Brîncoveanu, marele ban.

Niciodată Mihnea nu fusese într-o mai cumplită, mai fără scăpare ameninţare. La necazurile vechi provocate de poziţia ostilă a marilor feudali, se adăugase acum şi trădarea făţişă a comandanţilor oştirii şi pîra celor doi boieri. Rămas singur, ameninţat să fie scos din domnie, sortit să se ascundă de răzbunarea otomanilor printre stînci de piatră goală ori după cetină de brad, Mihnea părea să-şi fi încheiat destinul politic. Părea doar, căci viteazul voievod a făcut atunci, cînd el şi tot ce ţinea de el purtau semnul sfîrşitului, un fapt de mare temeritate. Pe cînd toţi se aşteptau să i se afle trupul căzut în cine ştie care întuneric de rîpă, ori să le vină ştiri că prin dibăcie şi noroc s-a strecurat totuşi peste munţi, iar de acolo a pornit oriunde, el se în-

fățișă singur, cu un curaj ce impresionă, la cortul lui Kadrî paşa. Acolo, din acuzat, domnitorul se transformă în acuzator, din învinuit în învinuitor. Boierii, spunea Mihnea în apărarea sa, l-au lăsat de frica campaniei grele, şi, pentru a scăpa de pedeapsa cuvenită pentru o astfel de faptă, l-au denigrat, pe el cel bine cunoscut pentru fidelitate faţă de Înalta Poartă. La fel de răi, zicea mai departe voievodul, îi sînt şi căpitanii care, întocmai boierilor, cu aceeaşi necredinţă s-au purtat faţă de el. Apoi a dat asigurări că el, domnitorul, a rămas la fel de supus otomanilor, că „iaste — cum scrie *Cronica* lui Radu Popescu — sluga dreaptă împărăţiei, crescut la curtea împărătetască şi n-are el gînd de hain niciodată". Iar, pentru a fi mai bine crezut, făgădui lui Kadrî paşa 60 de pungi cu bani. Calmul cu care vorbea voievodul despre pîra boierilor ca de o faptă imaginară, duşmănoasă, vizibil nedreaptă, precum şi darul promis, convinseră. Şi, în loc să piară, ori să mazilească, Mihnea îşi scăpă prin curaj şi viaţa şi domnia.

*

Reîntors în tabără, voievodul a hotărît să plătească, de data aceasta cu vărsare de sînge, după obiceiul vremurilor lui, fapta trădării. Căci mila arătată însoţitorilor lui mai înainte, cînd le-a dezvăluit planul luptei antiotomane şi ei, pregetînd să-l urmeze, au intrat în vina gravă a împotrivirii, nu le-a fost de învăţătură. Actul de justiţie hotărît acum de dom-

nitor nu trebuie înțeles doar ca o manifestare a mîniei acestuia împotriva celor ce au vrut să-l piardă. El a fost în același timp o măsură justificată de hotărîrea voievodului de a îndepărta de lîngă sine pe cei lași ori fără credință. Deci nu din cruzime, din ură lipsită de temeiuri * s-a ridicat Mihnea împotriva boierilor vicleni. După cum nu din cruzime sau din ură au făcut la fel, cu neprietenii lor, Ștefan cel Mare, Neagoe Basarab sau Alexandru Lăpușneanu, cînd prin metode care țin de cutumele epocii și din cauze cerute ori impuse de necesități politice au rezolvat cu vărsare de sînge situații asemănătoare.

Cel care l-a ajutat pe voievod în pedepsirea boierilor, mîna lui dreaptă de atunci, a fost căpitanul de roșii devenit apoi, tot în vremea domniei lui Mihnea, postelnic Alexandru Alexeanu — fiul marelui ban Ghiorma ucis de seimeni la 11 februarie 1655.

Primul lovit de osînda domnitorului a fost boierul care s-a arătat a fi cel mai mare dușman, Pîrvu Vlădescu vistiernicul, prieten al marelui vizir și „știut al Porții Otomanicești". „Iar Mihnea Vodă — scria cronicarul Radu Popescu — ... poruncise mai înainte unor beșlii, dacă-l vor vedea că vine Pîrvul vistiernicul la cort, să fie și ei cu armele pe supt haine, să nu se vază. Ci acii veniră beșliii, cum le

* Uciderea boierilor a fost prezentată de cronicari și de unii istorici din trecut doar ca o manifestare a firii sîngeroase a domnitorului sau ca un act de neîntemeiată răzbunare.

poruncise. Decii, după perdea eșă Mihnea vodă și zise beșliilor turcește : vurșughidi și îndată îl loviră cu săbiile de-l făcură fărîme și nu să mai socoti că iaste știut la Poartă și mutafaraca împărătească și-l ridicară de acii făcut fărîme de sabii". Al doilea care plăti trădarea cu moarte fu Istrate postelnicul. „Iar Istrate postelnicul (carele multă vreme au fost pribeag la Matei vodă și mult au chieltuit Matei vodă să-l ia de la turci și n-au putut), fiind atunci — scrie tot Radu Popescu — supt cortul lui al domnitorului — nota noastră și înțelegînd de patima Pîrvului vistier, fiind aproape pădurea au fugit în pădure, dar poruncind Mihnea vodă dorobanților să-l prinză, au intrat în pădure după dînsul și căutîndu-l cu amăruntul, l-au găsit și ducîndu-l la Mihnea vodă, l-au tăiat. Și au mai tăiat pă Radul aga Bărsescul și pă Vintilă căpitan și pă Badea vătaful..." În urma lor și pe alți boieri.

Armașul Dincă Sîrbul fu trimis de voievod la Tîrgoviște la Preda Brîncoveanu, fugit nu demult din tabăra voievodului. A pierit și acesta năprasnic, din porunca domnitorului. Condamnarea lui Preda Brîncoveanu a fost, în anii ce au urmat, un motiv puternic de discreditare a memoriei voievodului, întrucît se considera a nu fi fost justificată de comiterea unor fapte grave. Însă un hrisov domnesc din 21 august 1659 arată lămurit vina boierului, fuga sa și a oamenilor aflați sub comanda sa produsă în timpul unei campanii militare, aceasta însemnînd, de bună seamă, o trădare evidentă. Cele scrise în document nu sînt justificări pe

care domnitorul le invocă pentru acoperirea unei nechibzuite, pripite hotărîri *, ci, credem, relatarea dreaptă a unei stări de fapt. Întîi pentru că Mihnea nu și-ar fi îngăduit, în momentele de efort militar pe care le presupuneau planurile sale, să se lipsească de unul din oamenii de frunte ai țării, fără ca acesta să nu fi înfăptuit o faptă care, prin gravitate, să nu justifice osînda. Apoi, pentru că Preda făcea parte din opoziție, fiind, de bună seamă, unul din organizatorii ei. Dovada peremptorie este faptul că a fost cerut otomanilor, în locul lui Mihnea, ca domnitor al Țării Românești (este greu de crezut că ar fi devenit principalul beneficiar al propunerilor boierilor răzvrătiți dacă n-ar fi făcut parte din conducătorii ei) și că, avînd știință de plan, s-a dus la Tîrgoviște unde a așteptat evoluția, crezută favorabilă, a evenimentelor, instalîndu-se chiar în casele domnești.

Curajul lui Mihnea a dejucat însă planurile complotiștilor. Și, ca în toate cazurile asemănătoare, aceștia au plătit cu viața greșeala lor. Cu viața și cu averile. Cum au fost și cele ale bătrînului boier Preda, stăpîn peste 200 sate, 30 000 de oi, 4 000 de vite, pentru care „fost-au trimes Mihnea vodă pe boiarenul Domniei meale Alexandru vel stolnic, ce au fost atunce

* Însuși Al. Ciorănescu, cel care prin ampla și documentata monografie dedicată lui Mihnea a reabilitat numele acestuia, dă să se înțeleagă că pedepsirea lui Preda Brîncoveanu nu este întemeiată (Al. Ciorănescu, *Domnia lui Mihnea*, ..., p. 90).

postelnic mare, de au fost scris ce au aflat de ale casei lor toate şi le-au luat pre seama domnească".

Mînia lui Mihnea s-a abătut, de asemenea, pentru aceleaşi motive, şi asupra neamului Cantacuzinilor, boieri de frunte la curtea domnească. Precauţi şi mai ageri, Cantacuzinii scăpară însă prin fugă. „Poruncit-au (domnitorul) şi căpitanul Odor den Tărgovişte de au mers la Filipeşti, la Constandin postelnicul Cantacuzino şi la ginere-său Pană spătariul, — scrie cronica lui Radu Popescu — să-i prinză, să-i omoare, ci ei au fost prins veaste şi au fugit pen munţi la Braşov şi de acolo s-au dus la Moldova".

Trădarea boierilor — de care domnitorul se plăti, repetăm, după obiceiul timpurilor sale — avu, totuşi, consecinţe şi asupra lui Mihnea. În jurul său începură să se adune, zădărite de întîmplare, noi bănuieli şi suspiciuni, încă mai mare şi mai multe ca înainte. De la această întîmplare zile şi săptămîni Kadrî paşa puse sub urmărire fiecare mişcare a voievodului, cîntări cu circumspecţie fiecare cuvînt al lui. Realizînd că în astfel de situaţie, cînd toţi ochii erau pe el, nu îi era îngăduit să se arate în nici un fel ostil otomanilor, Mihnea nu mai porni răscoala antiotomană căci de ar fi făcut-o, fapta lui nu s-ar mai fi numit curaj, ci gravă nechibzuinţă. Amînarea războiului cu otomanii a fost, deci, şi ea o altă urmare, desigur, de mare importanţă, a atitudinii ostile

a marii boierimi față de domnitor, arătată atunci, în timpul campaniei din Transilvania.

Aflat sub veghe continuă din partea Porții, Mihnea trecu munții. Și, îi trecu nu în felul în care și-ar fi dorit s-o facă, în fruntea boierilor credincioși și a unor ostași viteji, gata și unii și alții să-și dea viața pentru libertate, pentru neatîrnare, ci alături de marii săi dușmani — dușmanii țării totodată — în fața cărora trebuie să se arate și credincios. Prin noi și amare încercări a început să treacă viteazul domnitor, cînd la altă întristare a lui mai veche s-a adăugat și aceea provocată de jaful cu care otomanii și tătarii cei fără milă au început să năpăstuiască pămîntul românesc al Transilvaniei de cum i-au trecut hotarele. Adînc trebuie să fi suferit cînd vrăjmașii treceau cu pustiire prin sate ori se așezau cu amenințare împotriva cetăților. Așa cum, spre pildă, au făcut mai întîi în Țara Bîrsei și apoi în fața Brașovului. Oraș din cele bogate, acesta și-a plătit iertarea de atac și pîrjol cu bani mulți. „După ce întreaga Țară a Bîrsei a fost prefăcută în cenușă și nimicită — scrie cronicarul transilvănean Georg Kraus — hanul tătarilor a sosit cu întreaga oaste în ziua de 25 august (1658) în fața Brașovului. Îndată ce-și dădură seama de marea mulțime de dușmani și de pieirea lor, ... ei (brașovenii) propuseră pace hanului tătarilor. Trimiseră în tabăra hanului pe domnul Mihail Hubess, căpitanul orașului, ca ostatec și zălog. Drept răscumpărare, bra-

șovenii dădură treizeci de mii de taleri * și un înscris învestit cu pecetea orașului". Oamenii, bărbați, femei, copii găsiți prin sate sau surprinși pe cînd încercau să se ascundă, erau prinși cu arcanul. Parte erau răscumpărați (la Prejmer se constituise ad-hoc un tîrg de robi, un copil fiind cotat la valoarea a doi taleri, uneori chiar mai puțin — spre pildă, a două perechi bune de potcoave). Parte erau însă duși pe drumuri străine, de unde nu aveau niciodată să se reîntoarcă.

Supravegheat continuu, silit să stea mereu în preajma turcului, Mihnea a trebuit să fie prezent la nedorita campanie transilvăneană pînă la sfîrșitul ei. În timp ce armiile dușmane se îndreptau spre zidurile Sibiului, domnitorul trimise la 3 septembrie 1658, în mare secret, o scrisoare sfatului orașului, prin care mărturisea neplacul pe care i-l provoca participarea la expediție. „Nu am fi pohtit — scrie el — să vedem lucruri ca aceste, că cine să bucură la casa vecinului cînd vede arzînd, iar mîine sau poimîine arde casa lui ?". Dar că „într-alt chip n-am avut cum face", căpeteniile otomane fiind cele care i-au cerut participarea.

Ajuns sub fortificațiile orașului, voievodul trimise asediaților o nouă scrisoare prin care

---

* Tătarii ceruseră inițial orașului drept răscumpărare, printr-o solie anume trimisă, o sumă foarte mare de bani. Din solie făcea parte și comisul Radu Mihalcea, boier muntean prieten cu brașovenii. Grație intervențiilor lui, poate și ale lui Mihnea vodă, suma de bani stabilită în final a fost mai mică, unele izvoare vorbind de 20 000 taleri.

îi informa, între altele, că ostașii săi nu le vor face nici un rău, ei trebuind, la rîndu-le, să-i ferească de bătaia armelor. Întocmai ca Sibiul și orașul Brașov s-a răscumpărat. Cu 60 000 de taleri însă.

După ce au primit plata cerută, năvălitorii se îndreptară spre Alba Iulia, oraș lăsat doar în grija unui număr redus de luptători. Rezistența acestora fu scurtă, tătarii făcînd din oraș ceea ce făcuseră, la începutul anului, din Tîrgoviștea Țării Românești : o grămadă uriașă de ruine fumegînde. „Îndată ce (tătarii) au sosit în orașul numit Belgrad (Alba Iulia) care era capitala afurisitului mai sus arătat (Gheorghe Rákóczi al II-lea) — scrie *Cronica* lui Mustafa Naima — nu au ținut seama de tunurile și puștile lor și au intrat repede sub zidurile cetății. În mai puțin de 3—4 ore de luptă ei s-au urcat cu scările deasupra (zidurilor) cetății și au deschis porțile orașului. Atunci, ostașii tătari, care erau însărcinați cu distrugerea și cu dărîmarea, intrînd în cetate, au prădat orașul în sus și în jos și din colț în colț. Ei au smuls prăzi dintre lucrurile prețioase și demne de admirat. Necredincioșii, neputînd să stea în aceste părți, fugiseră pînă la o cetate puternică aflată în apropiere de granița austriacă. Cei care rămăseseră, ca ostași, de asemenea, neavînd căpetenii, nu au putut să stea pe loc și au fugit spre a se adăposti în munții greu de străbătut... Tătarii, vînători de dușmani, căutîndu-i și distrugîndu-i fără frică, i-au trecut prin sabie pe cei mai

mulți dintre ei, iar familiile lor au fost luate în robie".

La 10 septembrie, năvălitorii înconjurară cetatea Clujului. Mihnea și ai lui și-au făcut tabără în apropiere, pe dealul Feleacului. Mai marii orașului și-au cumpărat iertarea de jaf. de prădare cu daruri bogate și bani mulți *.

La 20 septembrie trupele turco-tătaro-muntene se găsesc la Oradea, de unde se lăsară spre Ineu, „lacătul țărilor ghiaure, cetatea puternică și întărită" — după cum spune cronica lui Hasan Vegihî — cetate spre care pornise și sub zidurile căreia ajunsese mai demult aprigul vizir Mehmed Köprülü cu numeroasa sa oștire. Acesta la 2 septembrie 1658, după ce a trecut peste o nesemnificativă rezistență, pătrunsese în cetate. La rîndul lor, asediații — după cum povestește cronicarul Hasan Vegihî — „cînd au văzut în toate părțile (întinsă) ca marea oastea de asediere, s-au speriat de năvală și atac. Apoi, zăpăcindu-se și îngrozindu-se, n-au găsit altă cale de scăpare decît să predea cetatea. De aceea au trimis, cu rugămintea pentru iertare, pe cîțiva dintre cei mai renumiți, cărora cu permisiunea și bunăvoința vizirului cel lăudat li s-a dat aman, cu condiția că pînă în seara zilei să iasă din cetate".

---

* De la Ioan Lintzeg, primul senator al orașului, Mihnea a primit 5 600 taleri, două cupe de aur evaluate la 150 taleri și, spune în continuare istoricul Al. Ciorănescu, un ceasornic.

Cucerirea Ineului a fost considerată de vizir sfîrșitul încununat de victorie al campaniei sale în Transilvania. Succesul a fost sărbătorit cu multă bucurie la Poartă, în cinstea lui capitala Semilunei iluminîndu-se cu focuri de artificii timp de șapte nopți. În realitate, otomanii nu prea aveau motive întemeiate să considere cele realizate ca fapte de fală. Întîi că nu au dobîndit în toată expeditia lor nici o biruință, că nu au dat nici o bătălie care să le aducă prestigiu, laudă. Ce au izbutit, ei și aliații lor, a fost să prade rușinos sate nevinovate, să primească răscumpărări în pungi cu bani mulți de la orașele întîlnite în drum, să ia în robie oameni nevinovați și să intre în o cetate ale cărei porți n-au fost apărate, ci, pare-se, deschise prin trădare *. Apoi că au izbutit doar să alunge nu și să înlăture pentru totdeauna din viața politică pe indezirabilul principe împotriva căruia se pornise, în fapt, întreaga campanie (Rákóczi s-a retras la adăpost, în așteptarea unor momente prielnice, pe moșiile lui din nordul țării).

În zilele cînd vizirul se afla încă la Ineu căutînd să se amăgească pe sine și să amăgească și pe cei din jur cu pseudo-succesul lui, îi fu ajunsă o veste rea. Cum că în regiunile din Asia ale imperiului se ridicase în fruntea mai multor zeci de mii de răsculați un oare-

* Slaba prestație depusă de apărători explică opinia care a circulat cum că șefii lor ar fi fost cumpărați cu bani buni de otomani.

care Hasan. Mehmed Köprülü — scrie cronicarul Georg Kraus — „... primi ştiri că în Siria s-ar fi răzvrătit Delî Hasan paşa şi venea cu o sută de mii de mauri pentru a se război cu împăratul turc". Pe unde drumeţeau, ei, răzvrătiţii, provocau tulburări mari cerînd, între altele, demiterea marelui vizir din slujbă. Aflat, deci, pe neaşteptate, în dificultate, Mehmed Köprülü se sili să încheie cu mare repeziciune cele ce avea de făcut în Transilvania. Între cele mai importante erau să stabilească succesorul lui Rákóczi şi să fixeze noului pretendent la tron despăgubiri de război. Pentru numirea noului principe, îi fură făcute mai multe propuneri. Mihnea recomandă pe Ioan Kémény, ostaş cunoscut, aflat rob în Crimeea, la tătari. Hanul susţinu propunerea domnitorului muntean, alegerea prizonierului său ca principe al Transilvaniei însemnînd sporirea sumei de bani cerută drept răscumpărare (pentru a fi mai aproape de evenimente, Kémény fusese între timp adus din îndepărtatele ţinuturi ale nogailor la Tîrgovişte, unde, îmbrăcat în haine domneşti, aştepta desfăşurarea evenimentelor). Alegerea vizirului se opri însă asupra nobilului de origine română Acaţiu Barcsai, locotenentul domnesc al Transilvaniei în timpul expediţiei lui Rákóczi în Polonia *. Barcsai refuză, se pare, la început

* Alegerea lui Barcsai a determinat trimiterea lui Kémény din nou în Crimeea şi prelungirea robiei sale cu încă un an.

demnitatea. Dar vizirul își impusese voința * și odată cu alegerea sa comunică și împovărătoarele condiții de pace pe care le-a stabilit : un tribut mărit la 40 000 ducați, o despăgubire de război în valoare de 500 000 taleri, cedarea cetăților Caransebeșului și Lugojului cu ținuturile limitrofe, extrădarea celor trei principi ce se făcuseră vinovați de campania poloneză : Rákóczi, Constantin Șerban, Gheorghe Ștefan. După care, marele vizir plecă cu repeziciune spre locurile unde tulburările provocate de Hasan pașa îi reclamau prezența.

Mehmed Köprülü lăsă la Ineu, în locul lui, pașalele de la Buda și Timișoara cu porunca să îndrepte stricăciunile făcute cetății și să-i întărească sistemul de apărare. Le lăsă, de asemenea, și grija apărării lui Barcsai, prin-

---

* În ziua de 4 septembrie, scrie Al. Ciorănescu, marele vizir dărui lui Barcsai, după obicei, caftanul domnesc, o cucă împodobită cu pene înalte, un buzdugan și un cal cu harnașament bogat și îl trimise însoțit de o ceată de turci să ia confirmarea Dietei. Nobilimea transilvăneană n-a acceptat alegerea noului principe. Întrunite la Sighișoara, Comițiile protestară spunînd că învestirea lui Barcsai de către vizir în această înaltă dregătorie presupune o vădită imixtiune a Porții în treburile interne ale țării, neîntîlnită pînă atunci și neacceptată acum. Presiunile exercitate de otomani au fost însă puternice, ele înfrîngînd rezistența nobilimii transilvănene. Dieta a reușit să obțină de la noul principe doar promisiunea că se va retrage îndată ce Rákóczi se va împăca cu marele vizir. La 11 octombrie 1658, Acațiu Barcsai primi jurămîntul de credință al nobilimii transilvane.

cipe nedorit de nobilimea maghiară și amenințat permanent de Rákóczi, care nu se împăca de fel cu o retragere definitivă din viața politică.

Lui Mihnea, vizirul îi spuse să rămînă în Transilvania pînă ce evenimentele se vor liniști. Hotărîrea nu era însă deloc pe placul domnitorului român, acestuia fiindu-i greu să stea acolo, cu oștenii săi, alături de otomani. De aceea, căutînd să nu iște printr-un gest de neascultare suspiciunile Porții, începu demersuri diplomatice pentru a se putea întoarce în Țara Românească. Cel căruia se hotărî să-i ceară sprijin fu principele Barcsai. Pretextînd că se teme pentru scaunul muntenesc amenințat — prin lunga sa absență — de Constantin Șerban cel doritor mereu să redevină domn, Mihnea îl rugă să intervină pe lîngă mai marii osmanlîilor să-l lase să plece. Barcsai făcu cu bunăvoință acest serviciu, spunîndu-i pașalei de Buda cum că „e mai bine după părerea noastră să se întoarcă Mihnea vodă în țara lui, de unde poate mai bine să ne ocrotească atît pe noi, cît și pe el însuși". Demersurile avură succes.

La plecarea din Ineu, Mihnea trecu printr-o întîmplare care i-a pus la grea încercare puterea de a se stăpîni. „Mihnea, voievodul Țării Românești — evocă cu amănunte acest episod cronicarul turc Mustafa Naima — cerînd învoire de la Kenan pașa să meargă în vilaietul său (în Țara Românească), nu apelase la Aslan

pașa * pentru această învoire. După ce luase permisiune, în momentul de adio, Djan Aslan pașa dăduse de ciudă un picior în burta lui Mihnea și, chiar în fața sa, îl trîntise pe spate, insultîndu-l : «Bre, afurisitule, eu sînt valiu de Silistra și nu te cobori ca să apelezi la ocrotirea mea, cerînd învoire ?». Mihnea ieșise indignat..., spunînd : «Jur că nu voi ierta această ocară ! Va vedea el cum se lovește cu piciorul !»". Și, Mihnea își va ține promisiunea, plătind lovitura dată atunci cu piciorul printr-o strălucită victorie izbutită, un an mai tîrziu, asupra îngîmfatului dregător otoman.

La 11 octombrie 1658 Mihnea era în drum spre casă. Întoarcerea fu destul de anevoioasă — poate și din cauza ploilor lungi de toamnă care îi îngreuiau mersul. Se pare că nu a ajuns în Țara Românească decît cel mai devreme pe la sfîrșitul lui octombrie. Odată revenit în țara sa, Mihnea era bucuros că scăpase din întîmplări ce l-ar fi putut costa viața. Era și trist însă ; din ce-și plănuise nu a izbutit nimic, opoziția și trădarea boierilor și a căpeteniilor oșteni așezîndu-i-se — barieră primejdioasă — în față. Dar ele, opoziția și trădarea unora din mai marii Țării Românești i-au fost o învățătură pe care n-a uitat-o atunci cînd, așa cum vor arăta evenimentele, perseverența dublată de o mare cutezanță au dat iarăși aripi gîndurilor sale.

---

* Beilerbeiul de Silistra, lăsat și el de Köprülü în Transilvania cu Kenan, să întărească autoritatea proaspăt numitului principe Acațiu Barcsai.

V. NOI CĂUTĂRI, NOI SPERANȚE

„Și ce gîndise asupra turcilor nu să mai părăsise, ci mai vîrtos să întărise."

(Letopisețul cantacuzinesc)

După revenirea din Transilvania, Mihnea se arătă schimbat. Dobîndise din întîmplările de mare cumpănă prin care trecuse o nouă experiență de viață. Nu mai avea graba faptelor dintîi, temerare dar puțin pregătite. Devenise mai precaut, mai circumspect. Cunoștea de acum mai bine sufletul celor ce se aflaseră sau încă se aflau în juru-i. Învățase să se ascundă cu grijă, știind că multe perechi de ochi îl iscodeau, cu suspiciune, în fiecare clipă (turcii lăsaseră pe lîngă domn, drept gardă personală, 400 otomani — din ei un sfert ieniceri —, rolul lor fiind, în fapt, să vegheze asupra voievodului și să împiedice orice încercare de răzvrătire). Se deprinsese să cumpănească îndelung înainte de a lua o hotărîre. Acumulase un plus de cunoaștere și de experiență în guvernare. Calități care, toate, îl făceau încă mai puternic pentru cei pe care îi apăra, încă mai de temut pentru adversari.

Dîrz, tenace, perseverent, însuşiri cum viaţa l-a arătat a le fi avut mereu, Mihnea nu a renunţat nici un moment la scopul nobil al eforturilor sale : eliberarea Ţării Româneşti de sub suzeranitatea otomană. În condiţiile apărute după tentativa de răscoală din vara anului 1658 — cînd aşa-zisele relaţii de supunere faţă de Poartă se fragilizaseră pînă la limita transformării lor în stare conflictuală deschisă — voievodul trebui să dea încă o dată dovada admirabilei sale capacităţi de adaptare la condiţii dificile, primejdioase de guvernare. Analizînd cu matură chibzuinţă conjunctura creată de evenimentele prin care trecuse, voievodul îşi preciză de ce, cu precădere, era atunci nevoie să-şi împlinească proiectele. Socoti că trebuie să aibă mai întîi şi cu osebire în vedere elementul timp. Cîştigarea unui timp cît mai lung de pregătire a noii ridicări la luptă îi permitea să-şi întărească armata, să caute aliaţi. Pentru a nu i se lua domnia înainte de vreme, pentru a dobîndi răgazul necesar planurilor sale, continuă deci — pe cît putu — să se prefacă ascultător şi credincios Porţii, se străduí să amăgească pe otomani printr-un devotament care să li se pară nemărginit, să le intuiască dorinţele şi să promită împlinirea lor. Să transforme deci Ţara Românească într-o zonă fără probleme pentru Istanbul şi dacă era posibil să împingă lucrurile pînă acolo încît să pară a fi pentru Poartă aducătoare de venituri mai mari ca în trecut. Anii întregi petrecuţi în lumea Levantului ori în apropierea primejdioasă a seraiu-

rilor pașalelor și chiar a sultanului i-au fost, în acest sens, școală bună. Atunci și acolo va fi cunoscut cum să cîștige bunăvoința marilor demnitari, cum să le adoarmă neîncrederea, cum să se facă și drag și util lor. Învățătura dobîndită i-a folosit, sultanul lăsîndu-l mai departe în domnie.

După un mai vechi procedeu — utilizat de voievod în dese rînduri dar și de alții înaintea lui — răspîndi din nou în Imperiul otoman vorbe de cîștiguri mari pentru cei ce ar veni în Țara Românească în calitate de negustători, dar mai cu seamă ca oșteni. „Și încă i-au chemat cu rugăciune — scrie *Letopisețul cantacuzinesc* — de au venit la dînsul, aici în țară. Și au strîns turci mulți, unii saragele, alții delii, alții beșlii, alții siimeni. Și așa-i socotea și-i cinstea cît credea într-însul ca în Mohamet". Cine își mai amintea, acum, cînd domnul arăta atîta credință Porții, de gîndul de răzvrătire adus la știință lui Kadrî pașa de doi boieri spăimoși? Să fi fost oare ei, boierii — își ziceau osmanlîii — pîrîtori pe drept? Aproape sigur nu, loialitatea arătată de Mihnea întrecînd toate speranțele. Mai cu seamă de cînd se arătase gata să împlinească și vechea promisiune făcută la Stambul celor ce l-au ajutat să dobîndească domnia — anume să contribuie la răspîndirea islamismului la nord de Dunăre. „El (voievodul) — consemna călătorul Evlia Celebi — a scris și la Poarta fericirii că «Slavă lui Allah, în țara noastră se află acum mii de mahomedani. Să ne trimiteți un molla, cu rangul de cinci sute de

aspri, care să aibă grijă de treburile musulmanilor, căci un asemenea molla este absolut necesar. Cu voia padişahului voi zidi o geamie sau voi construi o geamie împărătească. Să trimiteţi hatipi, mezzini, imami, ostaşi şi îngrijitori pentru moschei». Şi a mai spus că «moneda să fie bătută în numele padişahului, iar slujba de vineri să fie citită tot în numele său». Trimiţînd oameni în acest scop, faima lui s-a răspîndit în toată lumea şi toţi credincioşii lui Allah s-au bucurat şi i-au adus mulţumiri".

Nu aveau de unde şti însă efectivele otomane, care acum se buluceau în părţile româneşti, credule şi numeroase, că venirea lor va fi fără întoarcere. Că domnitorul nu le chemase decît pentru a cîştiga încrederea Porţii, iar atunci cînd va sosi ceasul războiului lovitura lui va cădea năprasnică şi pe neaşteptate asupra cît mai multor duşmani.

Dificilă, chiar foarte dificilă părea de rezolvat acum cea de-a doua problemă importantă : întărirea armatei, orice demers în această direcţie punînd în primejdie impresia de loialitate (cu cîtă caznă cîştigată de domnitor) faţă de Sublima Poartă. Trebuiau deci găsite cu dibăcie motive care să permită lui Mihnea să se ocupe de oştire, de pregătirea ei. Şi le-a găsit făcînd din nou apel la demersurile, cunoscute dealtfel şi de otomani, pe care Constantin Şerban le întreprindea pentru a reveni în scaunul muntenesc. Începu deci să se plîngă peste tot că nu are cu ce sta în faţa soldaţilor presupuşi a fi şi numeroşi şi bine

înarmați și bine instruiți ai pretendentului, într-o expediție pe care acesta ar putea-o începe în orice moment în Țara Românească. Că el, Mihnea, are nevoie de oaste bună și multă, altminteri pierde domnia, dar pierd și otomanii binele pe care îl află într-o guvernare ca a lui. Vorbele au găsit crezare, comandantul trupelor otomane din țară, Beșliac pașa, încuviințînd pregătirile cerute. Ba mai mult, Mihnea primi dispoziție și de la marele vizir să facă în așa fel încît să se îngrijească de a avea o armată capabilă a-i aduce victorie în noua campanie pe care plănuia s-o organizeze împotriva lui Rákóczi *. Era în această poruncă tocmai ce aștepta domnitorul : învoirea de a-și ține oștire și multă, și puternică. Cît privește spre ce dușman va porni în fruntea ei, aveau să vadă otomanii, la timpul potrivit.

Mihnea trecu deci la treabă. De ce era nevoie pentru plata și mulțumirea ostașilor și pentru procurarea de arme nu ducea prea multă lipsă. Intrată pe drumul redresării economice, țara începea să fie pe zi ce trecea mereu mai prosperă. Averile boierilor vicleni

---

* Credincios ideii că statul militar otoman, constituit în urma cuceririlor efectuate de sultanii de mai demult nu se poate menține decît prin alte noi cuceriri, vizirul de origine albaneză Mehmed Köprülü (născut în același sat : Chiopri, cu Gheorghe Ghica, de unde și prietenia lor), a nutrit continuu ambiția unor mari expediții în Europa. Printre cele la care se gîndea mai întîi, a fost împotriva lui Rákóczi, „campania Ineului" din vara și toamna anului 1658 neaducîndu-i, cum se știe, mulțumirea dorită.

trecură, după tradiție, în proprietatea domniei. În împrejurări rămase necunoscute, Mihnea a descoperit, se pare, și o parte din vistieria lui Matei Basarab, aceea ascunsă în țară, înainte de fugă, de mazilul Constantin Șerban. Și pentru a obține încă mai mulți bani, Mihnea făcu împrumuturi chiar la otomani : de la cunoștințele sale din Constantinopol și de la bancherii bogați din raialele dunărene, pe unii din ei aducîndu-i în țară cu promisiunea că se va achita de datorii, cu dobîndă mare, din veniturile domniei. A fost din partea voievodului român un act de îndrăzneală, de îndrăzneală deosebită de a proceda la înarmarea oastei sale chiar cu banii dușmanului.

În fine, lui Mihnea îi rămăsese să se îngrijească și de aliați, de alianțe, el fiind printre acei domnitori care din prima pînă în ultima zi de guvernare au dat importanța cuvenită relațiilor de colaborare armată cu alte țări. S-a vorbit în mai multe rînduri de eforturile pe care Mihnea le-a depus în direcția întăririi armatei Țării Românești. S-a afirmat că oștirea pe care a închegat-o a fost de talia oștilor unor state europene puternice și mari. De ce atunci, cu astfel de oștire, a mai avut voievodul nevoie și de aliați, de ajutoare ? Singur nu se putea război cu dușmanul ? Răspunsul era, poate, afirmativ, dacă în adversar s-ar fi transformat una din țările creștine. În cazul în speță însă nu se putea încumeta singur, fără sprijin, să înfrunte forțele sultanului. Și aceasta măcar din două motive. Întîi că ele, armiile otomane, erau numeroase, cu

mult mai numeroase — de trei, patru sau chiar de cinci ori mai mari decît ale celorlalte țări luate în parte — și mai bine organizate. În fruntea lor ședea atunci un vizir capabil Mehmed Köprülü, care, cum scria N. Iorga, „înlocuise vechiul sistem războinic al ienicerilor și spahiilor, cei dintîi corupți, prea mult moleșiți cei de-ai doilea, prin acela al corpurilor speciale (topcii, gebegii, cumbaragii) și prin contingentele totdeauna gata de acțiune, la cea dintîi chemare, ale provinciilor". Apoi că otomanul avea — cînd era vorba și de țările române — ajutorul tătarilor, numeroși și ei și buni războinici cînd îi așteptau prăzi în ținuturi bogate. Prea mulți soldați dușmani deci asupra unei singure țări, prea mari forțele la care trebuia să se facă față, adesea pe două fronturi : de miazăzi și răsărit. „Deși la nevoie s-ar putea ridica din acea țară (Țara Românească) pînă la 40 000 de călăreți — scria cu mai bine de o jumătate de veac înainte de Mihnea, Francisc Sivori, secretarul lui Petru Cercel (1583—1585) — fiind încă înconjurați de turci și de aliații lor, muntenii nu ar putea să le țină piept singuri, fără de alte alianțe". Conștienți de folosul și obligativitatea unor largi coaliții antiotomane, mulți voievozi români au aderat la cele existente în vremea lor sau au militat să se realizeze altele noi. Așa au făcut Mircea cel Bătrîn și Ștefan cel Mare. Așa au făcut Mihai Viteazul și Radu Șerban. Așa făcu și domnitorul Mihnea pe care evenimentele din vara anului 1658 — cînd Rákóczi al II-lea se retrăsese pe do-

meniile lui, iar Gheorghe Ştefan eşuase în încercarea de a reveni la conducerea Moldovei — îl lăsaseră singur.

În condiţiile politice apărute la sfîrşitul anului 1658, Mihnea rămase fără sprijin pe frontul luptei pentru neatîrnare al ţărilor române ; ca atare, era necesară refacerea mai întîi a alianţei celor trei ţări româneşti. Încercă deci şi el să şi-l apropie pe Ghica vodă. Aceasta pentru că îl ştia mai demult, din anii cînd amîndoi se găseau la Constantinopol. Că făcuseră împreună — unul de nevoie, celălalt din supunere — campania din Transilvania şi că, în acele zile, mai vechea lor cunoştinţă — credea domnitorul muntean — se va fi întărit. Că, ţinînd seama de tradiţie, în multe rînduri şi Moldova şi Ţara Românească se voiseră şi fuseseră alături cu Transilvania în fapte de interes comun. Mihnea era deci conştient că trebuie să şi-l apropie pe domnitorul Moldovei deşi nu era convins de un rezultat favorabil. În pofida reţinerilor, rezultatul iniţiativei voievodului muntean a fost satisfăcător, între cele două ţări române încheindu-se un tratat, la 28 noiembrie 1658. Pe lîngă obişnuitele făgăduieli de prietenie pe care domnitorii şi le promiteau reciproc — „cum cu frăţine-meu voi să fiu frate drept, cu toată curata constienţie şi cu nefăţarnică dragoste, pînă cînd ne va milui dumnezeu cu domniile noastre“ — tratatul stipula clauze mai concrete, de interes comun. Cum a fost aceea care prevedea ca în problemele ce se cereau rezolvate la Poartă, cele două capuche-

haie să acționeze în consens. Sau aceea prin care pretendenții la tronul unuia dintre principii aflați în țara celuilalt să fie expulzați. Cei pribegiți însă din alte motive decît acelea provocate de intenții de ridicare în domnie puteau rămîne, dacă doreau, cît le era voia — de această mențiune impusă de bună seamă domnitorului muntean au profitat boierii Cantacuzini, care, salvați prin fugă și refugiați în Moldova, își găsiseră acum, din nou, scăpare. Tratatul menționa totodată alianța celor doi principi în fața dușmanilor comuni. Nimic nu pomenea însă de intenția, necum de angajamentul ferm, direct al părților de a declanșa un război antiotoman sau măcar de a se ajuta în cazul cînd unul din ei s-ar fi angajat într-o acțiune de asemenea natură. Privit din acest punct de vedere, tratatul nu aducea speranță voievodului muntean care nu a găsit deci în Ghica un partener pe măsura năzuințelor sale. Înțelegător însă cu limitele firii umane, domnul Țării Românești renunță să întreprindă și alte demersuri pe lîngă Gheorghe Ghica, mulțumindu-se pentru moment doar cu ceea ce prudența sa exagerată i-a putut da în tratatul din noiembrie 1658.

Atenția lui Mihnea se îndreptă apoi spre Transilvania. Cu succesorul lui Rákóczi al II-lea, cu Acațiu Barcsai, a avut raporturi care au variat de la un moment la altul. Numirea acestuia în funcție de către marele vizir și faima de om plecat lui care a început să se răspîndească n-au constituit pentru Mihnea motive să renunțe la ideea atragerii lui și,

prin el, a provinciei românești de dincolo de munți în coaliția antiotomană pe care o pregătea. Prin urmare, arătă noului principe dovezi de bună prietenie care făcură să se nască oarecari relații de amiciție ; în această direcție a fost ajutat și de Matei Balogh, un fel de reprezentant al principelui transilvan în Țara Românească (meritele lui trebuie să fi fost mari din moment ce Mihnea, la 19 decembrie 1658, i-a dăruit, ca „priaten și slugă dereaptă țării", unul din satele confiscate de la Preda Brîncoveanu, anume satul Stănceşti din părțile Gorjului).

Devenit încrezător, Mihnea merse apoi mai departe, împărtășind vecinului său de la miazănoapte, printr-o scrisoare, planurile făcute înainte cu Rákóczi de a ataca unul pe pașa de la Buda și celălalt, domnitorul muntean, pe cel de la Silistra. Înconjurat de otomani care-l păzeau cu grijă de o eventuală răzvrătire — în multe rînduri pornită de românii cei viteji —, Barcsai — după citirea cărții — a avut o atitudine mai reținută. Cu neliniștea provocată de cunoașterea celor ce cuteza Mihnea, Barcsai întrebă pe predecesorul său dacă nu este cumva potrivit să trimită la Poartă documentul primit, deconspirînd în acest fel acțiunea domnitorului muntean.

Nu se cunoaște cum a reacționat Rákóczi, ce sfaturi a dat. Este de presupus că a intervenit în sprijinul proiectelor lui Mihnea — în fond și proiectele lui. Și că a domolit temerile principelui care decise să lase Dietei sarcina unui răspuns. Întrunită la Bistrița, Dieta a

respins propunerile domnitorului Țării Românești.

Pentru Mihnea apăru de acum clar că și principele transilvănean, asemenea lui Ghica vodă, se ține departe de întreprinderi de felul celei pe care o pregătea. De atunci prietenia între cei doi începu să se răcească. Și, tot de atunci, a început să reactivizeze relațiile cu fostul principe Gheorghe Rákóczi al II-lea, relații care, neîncetînd niciodată, au cunoscut doar diferențe de amplitudine, de intensitate.

Încîntat că prin ele se contura posibilitatea păstrării unui aliat puternic, care-i putea fi de un real folos în recucerirea puterii politice pierdute cu puțin timp înainte, Rákóczi se pregăti să iasă cu tot interesul în întîmpinarea lor. Cel mai bun mijloc prin care se putea ajunge direct la inima lui Mihnea era aderarea la actiunea antiotomană ori manifestarea dorinței de a participa la ea.

Știind acest lucru, Rákóczi trimise în Țara Românească un nobil, român de obîrșie, Iacob Harsányi, fostă capuchehaie la Constantinopol și cunoscut de acolo domnitorului muntean. Misiunea lui era să reînnoade alianța îndreptată împotriva dușmanului comun de la miazăzi de Dunăre. Sosind la curtea lui Mihnea pe la jumătatea lunii februarie 1659, acesta informă pe domnitor că Rákóczi îi poate trimite 6 000 de oșteni sub comanda colonelului Gaudy, cu care să pornească războiul. După aceea începu să trateze cu Mihnea amănuntele viitoarei acțiuni.

Planul general de luptă cu Rákóczi, din nou partener, prevedea ca cei doi principi să se ridice simultan : unul, cel din Ţara Românească, să fulgere raialele dunărene, celălalt, Rákóczi, să lovească cu tărie puterea paşei din Banat. Apoi să-şi împreune oştile, să treacă la miazăzi de Dunăre şi, alăturîndu-se forţelor locale, să pornească marea campanie de eliberare a Balcanilor de sub otomani.

Lui Mihnea îi revenea, în plus, misiunea de a forţa decizia lui Barcsai de renunţare la putere în favoarea lui Rákóczi, acesta din urmă neputînd acţiona ca persoană particulară, ci doar ca principe. Sarcina nu era nici uşoară, nici lipsită de urmări primejdioase pentru Mihnea.

Lucrăturile lui Panaiotáchi Nikusios, omul lui Barcsai la Poartă, începură să dea roade. La 23 martie 1659 îi trimise lui Barcsai o scrisoare prin care îl anunţa că Mihnea este complet discreditat la Poartă, că toţi sînt acum convinşi de vinovăţia lui şi că marele vizir va face schimbarea de domnie în Ţara Românească — dorită şi de el şi de principe — imediat ce va fi venit tributul. Îl informa apoi că se stabilise şi cine avea să-i ia locul lui Mihnea, alesul otomanilor fiind prinţul Grigore Ghica, fiul lui Gheorghe Ghica, voievodul Moldovei.

Mihnea se află atunci, din nou, în primejdie de a pierde tronul. Şi din nou făcu ceea ce făcuse în toamnă, în faţa paşalei de Silistra,

cînd fusese pîrît de boieri : din învinuit se transformă în acuzator.

În răspunsul prin care a dat vizirului lămuriri asupra faptelor petrecute, Mihnea spunea, repetînd cele zise și înainte, că Poarta nu poate găsi în toată împărăția un om mai plin de credință ca el. Că îi este chezaș cuvîntul cel însoțit de alese daruri, pe care, cu dragoste, i le trimite. Că Barcsai este la fel cu ceilalți ce l-au vorbit de rău, un calomniator, el, Mihnea, neavînd mintea la treburi de război cu nici unul din vecini, necum cu slăvitul padișah. Și că, știindu-i-se supușenia cea fără de margini pe care o are față de Poartă, solicită domnia și a celorlalte două țări ale românilor : a Transilvaniei și a Moldovei.

Cererea lui Mihnea, bazată pe curaj, intuiție și o perfectă cunoaștere a gîndurilor celor cu puteri de decizie de la Istanbul, s-a dovedit cea mai bună apărare. În loc să-și apere scaunul, Mihnea — acuzatul de trădare — ceru domnia și a Moldovei și a Transilvaniei. Cu ce-și putea dovedi voievodul mai bine „nevinovăția" lui decît prin această surprinzătoare cerere de extindere a autorității asupra întregului pămînt românesc ?

Evident, nu-și face iluzia că va izbîndi doar prin solicitare fapta pentru împlinirea căreia marele Mihai, antecesorul său în fapte de înaltă aducere aminte, pusese spada și inima iar la urmă și viața. El urmărea doar ca, cerînd mult, să păstreze ce îi era atunci necesar : domnia Țării Românești. Folosind această

neașteptată stratagemă, voievodul a izbutit să se mențină în continuare în scaun.

Apoi, Barcsai încercă să reia legăturile cu domnul muntean, supărarea acestuia putînd, repetăm, să-i aducă prejudicii. În care scop apelă din nou la serviciile lui Matei Balogh, cerîndu-i să restabilească buna prietenie între cele două țări și să mijlocească o înțelegere între conducătorii lor.

Mihnea nu acceptă însă jocul dublu a lui Barcsai și-și retrase trupele pe care i le lăsase acestuia, pentru apărare, în toamna anului 1658. Ba, mai mult, obținu de la marele vizir îngăduința unei campanii în Transilvania, campanie menită să răzbune, spunea Mihnea otomanilor, insultele care i-au fost aduse. În realitate, expediția se mai justifica și prin alte știute ori ascunse scopuri. Unul, spre pildă, urmărea stînjenirea preparativelor militare ale lui Constantin Șerban, cel mereu căutător de scaun domnesc și despre care voievodul muntean auzise că, aflat în părțile septentrionale ale Transilvaniei, în preajma lui Gheorghe Rákóczi, reluase mai vechile planuri de război îndreptate împotriva sa. Altul era înscăunarea lui Rákóczi. Dar, pesemne, cel de seamă a fost posibilitatea ca o expediție pornită în Transilvania, condusă atunci de un principe neiubit de nobilime să poată deveni o replică a celei care, întîmplată în urmă cu 60 de ani, a marcat primul pas al memorabilei înfăptuiri împlinite de Mihai vodă cel Viteaz : unirea românilor sub o singură autoritate politică. Tentația nu l-a ocolit pe

Mihnea. Întrezărind, de bună seamă, seducătoarea perspectivă de a fi și domn al Țării Românești și principe în Transilvania, este de necrezut să nu fi meditat asupra unei astfel de ipoteze cînd viața ilustrului înaintaș Mihai Viteazul i-a fost și pildă și îndemn în tot ce făcea. Dar s-a gîndit, în același timp, și la consecințele pe care le-ar fi avut o asemenea îndrăzneală, știut fiind de toți și fiindu-i știut și lui că marele predecesor a căzut în urma situației politice create de înfăptuirea acestui act de temeritate (stînjenind tendințele de expansiune ale habsburgilor în ținuturile românești, Mihai vodă Viteazul a fost prima victimă politică a imperialilor, moartea lui înainte de vreme, petrecută la 9/19 august 1601 la Cîmpia Turzii, întîmplîndu-se la porunca generalului austriac George Basta).

Îndrăzneț peste măsură dar și calculat, bun cunoscător al epocii și fin politician, Mihnea și-a dat seama că nu poate lupta în același timp cu două din marile puteri militare ale Europei — Înalta Poartă și Curtea de la Viena — amîndouă cu interesele lezate de întărirea, prin unire, a puterii românilor. Se socoti, de aceea, bine și alungînd ispititoarea idee de a uni și Țara Românească și Transilvania sub aceeași domnie, hotărî că nu este totuși momentul unei astfel de fapte. Drept care începu să gîndească la o personalitate politică ce poate deveni cu foloase pentru el, în locul lui Barcsai, principe al Transilvaniei (este demn de semnalat atenției cititorului rolul efectiv major pe care Mihnea a ajuns să-l

joace în evoluția unor evenimente de un interes deosebit, preocuparea lui permanentă pentru crearea unei puternice alianțe a țărilor române constituind un argument în acest sens).

Alegerea lui se opri din nou asupra lui Ioan Kémény *, viteazul ostaș aflat în robie tătară. Alegere bazată măcar pe două motive. Întîi, că personajul se bucura de autoritatea și reputația care l-ar fi îndreptățit să ocupe funcția pe care Mihnea se pregătea să i-o ofere. Apoi, că Ioan Kémény, nu era numai un mare luptător, ci — cercurile apropiate lui știau — și un dușman neîmpăcat al otomanilor. Era deci, el, Kémény, unul din bărbații potriviți faptelor bărbătești la care Mihnea, de ani lungi, visa necontenit. Începu, prin urmare, să se intereseze din nou, îndeaproape, de soarta lui.

Întîmplarea a făcut ca în respectiva perioadă prizonierul — respectiv Ioan Kémény — să trimită neamurilor sale o nouă scrisoare prin care solicita să strîngă 100 000 de țechini ceruți de hanul de la Crîm drept preț pentru răscumpărarea sa. Rudele prizonierului nu prea se grăbeau să dea ascultare rugăminții trimise. Poate și pentru că nu puteau cu ușurință aduna uriașa sumă de care, pentru eli-

* Mihnea nu putea totuși impune, în condițiile date, pe aliatul său mai vechi, Gheorghe Rákóczi al II-lea ca principe în Transilvania. Intențiile lui s-ar fi dezvăluit, în acest caz, înainte de vreme, otomanilor aflați la pîndă, iar planul alianței ar fi fost compromis.

berare, avea nevoie prinsul. Mihnea interveni oferindu-se să plătească el banii. Cu condiția ca prizonierul să vină în Țara Românească, la Tîrgoviște.

Demersurile făcute de Mihnea în această direcție avură darul să îngrijoreze din nou pe Barcsai, care, în două rînduri, trimise domnitorului muntean rugăminte scrisă nu numai să renunțe la eliberarea lui Kémény, ci chiar să încerce să-i prelungească robia.

Voievodul nu luă în seamă solicitările nebinevoitorului principe și continuă ce începuse în legătură cu dezrobirea nobilului transilvănean. Hanul, interesat în obținerea răscumpărării, a încurajat, firește, inițiativa domnitorului și a acceptat cererea acestuia ca o jumătate din sumă să-i fie plătită cu bani peșini la sosirea lui Kémény, cu cealaltă jumătate urmînd să-i rămînă dator pînă i se va ivi prilejul să se achite.

La începutul lunii iunie 1659 Ioan Kémény ajunse să guste din nou libertatea, sosind în Țara Românească. Împreună cu el veniră și alți conaționali, scăpați din robie grație lui Mihnea. Și toți fură ținuți cu daruri și în mare cinste la curtea lui Mihnea, ca niște luptători cu brațe tari, încercați în lupte grele cu păgînii. Unii, doritori să ajungă mai repede acasă, au suportat greu ospitalitatea domnitorului muntean ; cunoscutul oștean Francisc Korniș scria, spre pildă, din Tîrgoviște, la 15 septembrie 1659, lui Gheorghe Rákóczi al II-lea : „Acum eu mănînc pîinea și sarea Măriei sale și din robia mea am căzut rob în

mîna Măriei sale, dar nu sînt socotit ca atare, cu toate că nu mă pot întoarce în țara mea, făgăduindu-i Măria sa multă milostenie".

De cum a ajuns la Mihnea, Kémény a fost pus la curent cu cele petrecute, pregătirile campaniei împotriva lui Barcsai fiind atunci în toi. Domnitorul a discutat cu el despre atitudinea neloială a principelui transilvan, arătîndu-i drept dovadă de necontestată dușmănie scrisorile prin care principele cerea să i se prelungească captivitatea. Pe de altă parte, i-a arătat și scrisoarea primită de la Rákóczi prin care acesta își exprima satisfacția la vestea scăpării sale din robie. „De bună seamă — scria Gheorghe Rákóczi — că ne-am bucurat din toată inima de sosirea dumnealui, I. Kémény, pe care sîntem gata să-l ajutăm cu sîngele nostru și cu averile noastre... Numai de-ar putea să ajungă scrisoarea sau omul nostru la Mihnea, că i-am lega noi cununa domnului Barcsai, cu atît mai mult acuma, fiind acolo și dumnealui I. Kémény". Este ușor de înțeles ce mult s-a întristat fostul ostatec cînd a aflat cum se poartă principele cu un supus care nu-i greșise pînă atunci cu nimic. Durerea și mînia nu i-au fost însă mai tari decît judecata. În loc să se ridice cu răzbunare împotriva celui care se bucura de șederea sa în întuneric de robie și în felul acesta să mărească tulburarea și răutățile unui război în Transilvania se oferi să se facă mijlocitorul unei înțelegeri loiale între Acațiu Barcsai și voievodul muntean.

Dealtfel, nici Mihnea nu prea era pornit să-şi trimită oştile dincolo de munţi, dorinţa lui cea mare fiind să găsească căi paşnice pentru rezolvarea litigiilor cu principele ţării surori. Drept care pregătirile militare ale lui Mihnea, iniţiate mai cu seamă pentru intimidare, se încheiară doar printr-o incursiune nesemnificativă desfăşurată în Ţara Bîrsei, la sfîrşitul lunii august.

Relaţiile Ţării Româneşti cu Transilvania intrară, către sfîrşitul verii anului 1659, într-o nouă fază. Convins şi de Kémény, Mihnea acceptă ideea încheierii unui tratat de prietenie cu Barcsai. În care scop plecară în Transilvania ca soli de pace ai lui Mihnea vodă Kémény şi un boier muntean (ambasada voievodului se va fi produs concomitent sau, poate, imediat după demonstraţia militară muntenească desfăşurată în zona Braşovului).

La 28 august 1659, Kémény se prezenta în faţa principelui — aflat la Cristur, la lucrările Dietei —, unde, comunicînd propunerile de pace ale lui Mihnea, insistă să fie acceptate. După dorinţa lui Mihnea şi drept gaj al păcii, Transilvania trebuia să trimită în Ţara Românească trei nobili ostateci, alţi trei bărbaţi munteni de frunte urmînd să stea, pentru reciprocitate, pe lîngă principele ardelean. Cu acordul nobilimii, Barcsai primi condiţiile lui Mihnea. Ca urmare, Dieta stabili pe cei ce trebuiau să reprezinte, pe lîngă voievodul muntean, garanţia bunelor sentimente ce i se purtau : maghiarul Mihail Nadanyi, secuiul Stefan Lazăr şi sasul Andreas Schoppel, ulti-

mul senator braşovean, bun cunoscător al limbii române. Cu scrisoare de acreditare şi cu 600 taleri drept cheltuială de drum, cei trei porniră a doua zi spre Ţara Românească.

Liniştea şi pacea nu s-au lăsat asupra Transilvaniei nici după încheierea conflictului între Barcsai şi Mihnea. În timp ce la Cristur se spuneau vorbe de amiciţie, de înţelegere, din părţile de miazănoapte unde se întindeau domeniile lui Rákóczi se auzea zgomot de arme. Constantin Şerban şi Gheorghe Ştefan se pregăteau din nou să capete, prin luptă, domniile celor două ţări româneşti de dincolo de munţi. Şi în acelaşi timp îl povăţuiau pe Rákóczi să-şi părăsească moşiile şi să intre din nou în viaţa politică (aceasta mai cu seamă pentru a economisi marile sume de bani pe care le dădeau aproape mereu protectorului lor rămas fără veniturile domniei, fie în dar, fie sub formă de împrumuturi cu puţine nădejdi de înapoiere). Îndemnurile dădură roade. Rákóczi se hotărî să pornească împotriva lui Barcsai. În fruntea armatelor sale, la sfîrşitul lui august, el trecu Munţii Meziesului şi porni asupra Cristurului, unde se afla Dieta. De frica viteazului ce se apropia, Dieta se dizolvă. Era chiar în ziua în care cei trei nobili desemnaţi a garanta pacea cu Ţara Românească plecau să-şi îndeplinească misiunea.

După ce primi vestea că un corp de oaste care număra 1 200 oameni, condus de Ştefan Varadi, care a fost pornit împotriva lui Rákóczi, fu, cu uşurinţă, risipit, Barcsai se re-

trase precaut, la Deva, oraș aflat mai aproape de protectorul său, pașa de Timișoara. De aici trimise pentru tratative la Rákóczi pe Kémény, cel ce părea a-și fi făcut nume bun de mijlocitor de înțelegeri, de aducător de pace. Cei doi, Rákóczi și Kémény, fostul principe și loialul său slujitor au discutat propunerile de pace ale lui Barcsai care se arăta dispus să renunțe la putere, cu condiția ca succesor să-i fie Ioan Kémény. Era exact dorința lui Mihnea. Rákóczi era și el de acord cu persoana viitorului principe, numai că acesta, cerea el, trebuia să-i dea ascultare și să-i urmeze povețele.

În timpul discuțiilor sosi din Țara Românească o veste importantă. Și anume că voievodul muntean se ridică împotriva Porții. Știrea determină pe Rákóczi să renunțe la prudenta atitudine de pînă atunci. Considerînd că nu mai este în situația „să culeagă fragi cu cofa altuia", el hotărî să se folosească în interesul său de abdicarea lui Barcsai și de retragerea lui spre Timișoara, în care sens ceru și obținu de la Dieta convocată la Tîrgu Mureș acordul realegerii lui ca principe. Acum, la începutul lui septembrie, contrar vrerii marelui vizir, la cîrma Transilvaniei se afla din nou cel mai vechi și de nădejde aliat al lui Mihnea în lupta antiotomană. Ca urmare a abdicării lui Acațiu Barcsai și a revenirii la putere a lui Gh. Rákóczi al II-lea aderarea Ardealului la planurile lui Mihnea a devenit un lucru împlinit.

*

Paralel cu evenimentele mai sus relatate, Mihnea a depus eforturi în stabilirea de noi prieteni și prietenii și în alte ținuturi decît cele locuite de români. „Alianțele pe care le căuta (Mihnea)... sînt multiple — scrie Al. Ciorănescu — și dovedesc o întindere de orizont politic puțin obișnuit pînă atunci". Domnitorul intrase în legătură cu populațiile de la miazăzi de Dunăre încă atunci cînd se afla la Constantinopol. Ne amintim că în timpul convorbirii avute cu secretarul delegației venețiene, prințul spunea, printre altele, că se bucură de sprijinul locuitorilor din Balcani, că între ei „avea oameni jurați, atît din Bulgaria, cît și din Grecia, Macedonia, Tracia și Serbia", gata să pornească la luptă la prima chemare a lui. Mihnea, de asemenea, avea legături secrete cu unii din înalții prelați ortodocși din Balcani, ba chiar și din Asia Mică, misiunea acestora fiind să răscoale, la ceasul potrivit, popoarele ținute în robie de oștile sultanului.

La începutul lui ianuarie 1659 a fost convocat un sinod la Tîrgoviște, unde au fost invitați și clerici din afara țării — bulgari, greci, sîrbi. Sinodul fu folosit de Mihnea, cu multă diplomație, pentru cunoașterea nemijlocită a stării de spirit a locuitorilor din ținuturile creștine ocupate de otomani. Cu acest prilej a stabilit noi contacte cu reprezentanții spirituali ai celor ce suportau din greu asuprirea străină. Diligențele și eforturile lui Mihnea

pentru atragerea sud-dunărenilor la luptă împotriva otomanilor au avut succes. Dovada cea mai bună este faptul că armata lui a cuprins numeroși soldați viteji proveniți din ținuturile de dincolo de fluviu, urmași ai celor care, aflați, de pildă, sub comanda cunoscutului căpitan Baba Novac, luptaseră în urmă cu șase decenii alături de marele Mihai.

Privirile domnitorului s-au îndreptat, de asemenea, și de la început cu nevoie de ajutor și către apusul Europei. Pentru a capta bunăvoința marilor puteri occidentale de credință catolică, domnitorul folosi ideile încă sensibile, încă vii, cultivate de biserica de la Roma : expansiunea catolicismului în sud-estul european. Se arătă deci că este gata să sprijine instaurarea acestei religii în spațiul dintre Dunăre și Carpați, după ce arătase mai înainte că nu are altă dorință decît să treacă Muntenia și Oltenia la mahomedanism. Iar pentru a fi crezut începu să acorde protecție celor care în țară țineau de această credință (metoda era verificată de cînd făcuse același lucru și pentru otomani). Înnoi deci edificiul catolic din Tîrgoviște, dărîmat de mai bine de o jumătate de veac. Îl dărui cu sate și moșii și chemă pentru îngrijirea lui pe arhiepiscopul de Sardica. Dădu privilegii și înzestră cu daruri mănăstirea catolică din Cîmpulung. Primi și ținu la curtea sa, în mare considerație, un număr de călugări franciscani pe care, în urma convorbirilor de natură religioasă pe care le purtă cu ei îi lasă să creadă că, în curînd, va putea fi convertit, el și țara, la catolicism.

Vechiul vis al papalității — dorit de multă vreme și încercat să fie transformat în realitate încă înainte de întemeierea statului feudal muntean —, părea acum, după mai bine de trei secole, aproape de împlinire.

La urechile persoanelor influente din marile capitale ale Europei vor fi ajuns negreșit ecouri despre cele întreprinse de domnitorul român. Mihnea era știutor însă că ele se vor arăta mai reținute în problemele de natură religioasă decît, spre pildă, fanaticii osmanlîi, ideologia renascentistă spunîndu-și în aceste țări cuvîntul. Era însă, pe de altă parte, convins că atitudinea binevoitoare față de catolicism și măsurile luate pentru sprijinirea lui îi vor crea la curțile unor puternice state europene un curent de opinie favorabil. Curent de opinie pe care conta și de care avea nevoie pentru sensibilizarea demnitarilor statelor apusene, pentru crearea unui climat propice cererilor sale de ajutor militar. În timp ce căuta să realizeze la unele curți din apusul Europei, în felul sus-arătat, o stare de atenție, un interes pentru spațiul carpato-dunărean, Mihnea trimise și o ambasadă să comunice direct planurile sale de curaj, să ceară sprijin în bani și arme. Aceasta s-a întîmplat în vara anului 1658, cînd a plecat prima solie. Cuvîntul domnitorului a fost purtat de călugărul franciscan Gabriel Thomassy, vicar general al arhiepiscopului Petru al Sardicei, cel chemat de Mihnea la Cîmpulung să se ocupe de treburile bisericii catolice de aici. La 5 iu-

nie 1658, Mihnea semna la București scrisorile adresate împăratului de la Viena, Senatului Veneției, marelui pontif de la Roma. Însoțit de un singur slujitor, pe nume Matei (delegația nu trebuia să fie mare să nu atragă turcilor atenția), Gabriel Thomassy porni la drum.

Înștiințat de mandatul soliei, Rákóczi al II-lea dădu și el trimisului muntean „cărți" asemănătoare către aceleași mari puteri. În plus, îl recomandă pe Thomassy arhiepiscopului de Strigoniu rugîndu-l să-i acorde sprijinul său la curtea habsburgică. Ajuns la Viena, solul domnitorului muntean nu putu intra la împărat, acesta fiind plecat la Frankfurt, unde aveau loc tocmai atunci lucrările Dietei. În această situație, Thomassy predă scrisorile cu care venise ministrului de resort. Ele conțineau cererile lui Mihnea și Rákóczi ca la graniță să se maseze trupe imperiale atît pentru a intimida oștile otomane din pașalîcul de la Buda, cît și pentru a da ajutor transilvănenilor în caz de necesitate.

Înțelegînd că patria sa, Republica venetă, aflată în îndelungat război cu armatele sultanului, nu ar avea decît cîștig din campania pusă la cale de Mihnea, ambasadorul Veneției la Viena, Battista Nani, făcu totul ca cererea acestuia — și a aliatului său ardelean — să fie bine primite. Eforturile lui și pledoaria solului nu avură succes decît pe jumătate, Thomassy primind un răspuns laudativ față de intențiile românilor, cu multe făgăduieli de sprijin. Făgăduieli doar și nimic concret. Dem-

nitarii austrieci lansară chiar ideea inutilității acțiunii principelui muntean, zădărnicia demersurilor întreprinse în scopul căutării de aliați pentru războiul împotriva Porții. Alianța cu Veneția, cea mereu atentă la interesele ei, spuneau imperialii care aflaseră de următoarea etapă a soliei lui Thomassy, nu va aduce foloase voievodului român, deoarece Republica va semna pacea imediat ce turcii puși în dificultate de răscoala lui Mihnea i-o vor oferi. Diplomatul venețian contrazise această prezumție și, îndemnat de senatul Republicii sale, solicită lui Thomassy să nu dea ascultare vorbelor descurajante care îi ajung, la cunoștință, oficial sau pe căi ocolite și să continue misiunea. Ceea ce acesta și făcu.

La 17 august 1658 solul demnitarului muntean sosi în falnica cetate de pe lagune. A treia zi se înfățișă la dogele Veneției și, după prezentarea scrisorilor de acreditare, ceru în numele lui Mihnea și Rákóczi să i se dea asigurări că Republica nu va lovi prin încheierea unei păci separate, interesele românilor porniți la luptă împotriva Porții. Și că, vrînd să nu se întîmple acest lucru, dorește în schimb și roagă ca Veneția să-i ajute pe cei doi principi declanșînd pe de o parte asediul Dardanelelor (în felul acesta se întrerupea una din căile de aprovizionare ale Constantinopolului), îndemnînd, pe de altă parte, populația de pe coasta Adriaticii să înceapă și ea o răscoală antiotomană.

După puține zile de așteptare, Thomassy cunoscu satisfacția primirii tuturor cererilor.

I se spuse astfel că Veneția ia notă cu plăcere de intențiile românilor, că cetatea nu renunță la războiul cu turcii dacă aceștia sînt dispuși să-i ofere o pace avantajoasă, că flota republicană va ataca Dardanelele și că trimiși speciali vor instiga locuitorii Dalmației și Albaniei la lupta cu turcii. Era, repetăm, acceptarea întocmai a solicitărilor domnului muntean. Un singur lucru — de natură formală — nu i s-a împlinit zelosului sol : nu s-a încheiat și semnat un tratat destinat anume sancționării acestei înțelegeri, dogele comunicîndu-i că nu vede utilitatea lui, Republica aflîndu-se deja în plin conflict cu oștile sultanului.

Cu rezultat bun, cu inima luminată de speranțe renăscute, diplomatul Țării Românești porni spre Roma, popasul ultim al călătoriei sale. Angelo Correr, trimisul Veneției pe lîngă papă, primise dispozițiile senatului să asigure solului muntean o bună primire și le dădu curs. La puțin timp după sosirea la Roma, petrecută la 7 septembrie 1658, Thomassy obținu audiența cerută marelui pontif Alexandru al VIII-lea. Interesat mai cu seamă de problemele bisericii, acesta se arătă bucuros la vestea „convertirii" lui Mihnea la catolicism, drept care acceptă cererea — evident, cu caracter de politețe — înaintată de domnitorul român de a binecuvînta armele acestuia înainte de luptă. Mai mult însă franciscanul Gabriel Thomassy nu izbuti să obțină. Poate pentru că statul papal nu dorea să se angajeze în noi cruciade pe care, în cursul veacu-

rilor, le mai inițiase sau la care participase — fără reușită însă. Ori poate datorită nedibăciei pe care o dovedise solul muntean în audiența acordată. Atunci, în timpul întrevederii, după ce s-a făcut schimbul de amabilități și de fraze protocolare, și s-a trecut la problemele de fond, Thomassy începu să argumenteze pe lîngă papă necesitatea organizării unei expediții antiotomane. Marelui pontif, spuse solul, îi revine rolul să atragă în acțiune puterile catolice neangajate în luptele cu turcii. Această cerere va fi incomodat pe interlocutor, stăpînit pesemne de alte planuri politice.

Nesesizînd reținerea, Thomassy continuă expunerea, solicitînd ajutorarea cu bani a Țării Românești, bani care să fie folosiți pentru începerea războiului antiotoman. Despre Mihnea, voievodul care se pregătea de luptă cu oștile vizirului, nu se cunoștea însă mare lucru la curtea pontifului de la Roma. Decît că a fost numit cu puțin timp înainte, *în calitate de om de încredere al turcilor*, principe la Dunărea de Jos. Cererea formulată de Thomassy privitoare la acordarea de ajutoare materiale unui personaj aproape necunoscut, sau cunoscut ca fidel Înaltei Porți, a creat o firească atitudine de neîncredere. Dacă este de dat bani cuiva, socotea papa, cel care i-ar fi meritat ar fi Rákóczi, catolic prin naștere, bărbat a cărui poziție antiotomană era de mult timp știută. Thomassy nu a înțeles — si aici este lucrul ce i se poate imputa — că pozitia Curții era, din punctul ei de vedere, justifi-

cată. Şi n-a înţeles că de i se dădea ajutor lui Rákóczi era tot bine, el şi Mihnea fiind aliaţi şi sprijinul primit de unul era bun cîştigat şi de al doilea. Nu a înţeles şi a procedat greşit, declarînd că Rákóczi nu are nevoie de bani şi că numai Mihnea este cel ce trebuie ajutat. Atitudinea neinspirată a lui Thomassy, prezentat ca fiind trimis al ambilor principi dar susţinător numai al unuia din ei, a trezit, repetăm, suspiciuni. În urma cărora solul se alese cu mai nimic pentru stăpînii săi : apreceri măgulitoare la adresa lor şi cîteva daruri simbolice — pentru Mihnea, spre pildă, un tablou, o cutie cu moaşte şi o medalie de aur. În plus, recomandări pentru nunţiul apostolic de la Viena, cardinalul Carafa, să se străduiască să convingă pe Leopold de Habsburg de justeţea şi necesitatea sprijinului cauzei celor doi principi din Carpaţii româneşti şi să-l determine să dea ajutorul cerut. Eşecul misiunii la Roma a fost deci evident. Ca şi în cazul Vienei, el fu atenuat însă de atitudinea fermă a Veneţiei în care, pe drumul de întoarcere, la 27 noiembrie 1658, Thomassy a poposit iar. În timpul convorbirilor purtate din nou cu mai marii Republicii, solului i se întăriră promisiunile făcute cu cîteva luni înainte. Alvise Molin, ambasadorul cel nou al Veneţiei la Viena, primi dispoziţie să se prezinte în audienţă la împăratul Leopold, să arate pericolul pe care îl reprezintă planurile de expansiune teritorială ale marelui vizir şi să ceară participarea la o acţiune comună împotriva acestuia. Dar Austria, ca şi Statul pa-

pal, era puțin dispusă să participe la un război cu turcii, mai ales că atunci se traversa o epocă în care relațiile cu Sublima Poartă erau din cele mai calme. Dacă habsburgii s-au arătat reținuți față de propunerile Veneției cu atît mai mult aveau să se arate ei față de Thomassy care, la începutul anului 1659, cerea pentru a doua oară să-l ajute pe principele muntean. La 15 februarie 1659, cînd pleca din capitala imperiului — acum pentru a se întoarce spre domnitorul său — solul nu prea avea ce spune lui Mihnea despre bunăvoința lui Leopold.

Misiunea pe care a purtat-o Gabriel Thomassy la trei din marile puteri ale Apusului a arătat domnitorului român că speranțe mari nu-și poate pune — din păcate — în ajutorul acestora. Că, dacă se poate bizui pe cineva, se poate bizui în principal doar pe el și pe cei din jur, care, însemnați cu focul dragostei pentru țară, nu se învoiesc cu soarta hărăzită celor aflați sub grele stăpîniri străine.

*

Cumpănind cu luciditate evenimentele politice din vara anului 1659, cîntărind informațiile primite de la Poartă, judecînd că șansele pe care le-ar avea să mai rămînă încă o vreme netulburat în domnie sînt minime, Mihnea aprecie că vremea confruntării armate se apropie. Mai avea să se asigure doar că în zilele marii încordări nu va fi lovit pe la spate de cei aflați în preajmă (întîmplările din urmă

cu un an, cînd boierii i s-au opus în chip fățiș, erau încă proaspete în memoria sa). A apărut deci, ca o necesitate stringentă, obligația de a curăța cît mai adînc necredința, de a îndepărta de lîngă sine, de la curte, virtualii trădători. Metoda folosită atunci a fost, a trebuit să fie, radicală.

În vara anului 1659, într-o seară a cărei dată nu poate fi cu exactitate precizată (se știe doar că era cuprinsă între 22 iunie și 26 iulie 1659 *), un număr de boieri și căpitani de oști au fost chemați la un ospăț domnesc. Cînd i-a văzut pe toți strînși voievodul a dat semnul; au tăbărît asupra lor slujitorii de i-au omorît „... aruncîndu-i din casele domnești jos, cu lațurile în grumazi. Iar dorobanții îi călcau cu picioarele și-și băteau joc de trupurile lor. Și nici la biserică nu-i lăsa să-i îngroape, ci afară prin gunoae" (*Letopisețul cantacuzinesc*). Au pierit atunci marele vornic Radu Mihalcea din Cîndești împreună cu frații săi, Negoiță și clucerul și logofătul Moise Udriște vel spătar, vel clucerul Diicul Buicescu. Au mai pierit atunci și marele stolnic Radu Fărcășanul, marele postelnic Danciul Pîrîlanul cu fiul-său Preda logofătul, marele comis Badea din Comani — fiul lui Staico postelnicul și al jupîniței Călina, clucerul Stroe Bîrsescu, căpitanul Vasile Cîmpineanu și căpitanul de roșii Mihai de la Pătroaia. În total, au fost uciși 12 oameni. Unii din ei că-

* La 23 iunie în divan figurează toți boierii mai vechi, la 25 iulie, divanul apare remaniat.

zuți în păcatul lăcomiei își însușiseră venituri care nu erau ale lor — așa cum a fost Udriște spătarul, învinuit de nereguli în ce privește ocnele de sare (un document de epocă scria că „sculatu-s-au Udriște spătarul și Ghinca vistierul de au luat den venitul ocnelor și al vadurilor taleri 14 176 de i-au mîncat și i-au făcut ei ce au știut"). Alții, cei mai mulți, „știind că-i vor pristăni" (că nu vor face domnitorului pe voie), cum spune *Letopisețul cantacuzinesc*, s-au făcut vinovați de împotrivire, de trădare. Dealtfel, și Miron Costin confirmă că uciderea boierilor s-a datorat opoziției acestora față de planurile domnului. El, voievodul, scria Miron Costin „au pus gîndu să băinească pre turci. *Și mirîndu-se, cum va face să n-aibă siială* (frică) *de boieri, ce era capete Țării Muntenești, cu mare și nespusă tiranie, 30 de boieri, tot fruntea acelii țări,* au omorît și-au pus pe voia sa boieri. Și după aceasta faptă, au răpedzit la Racoții, dîndu-i știre că, ori la ce-l va scoate norocul și vremea *este tovarăș împotriva turcilor cu dînsul*" (sublinierea noastră). Că boierii erau vinovați de una din culpele arătate o dovedește și faptul că hecatomba ce s-a produs în toiul verii anului 1659 nu a avut nici un răsunet în străinătate, că nu s-au adus domnitorului la porțile împărătești pentru o astfel de faptă obișnuitele acuze. Vizirul neștiutor al cauzei adevărate care a provocat sîngerosul eveniment nu numai că nu a găsit nimic de obiectat la întîmplare, ba chiar într-un fel s-a și bucurat de producerea lui. Aceasta pentru că, transmi-

tea el vorbă domnitorului, marele padişah este suzeran Ţării Româneşti şi stăpîn asupra bogăţiilor ei, deci şi asupra acelora care au pierit din viclenie prin moarte crudă. Şi că, în virtutea acestui drept ce ţine de justiţia feudală, domnitorul este dator să lase în hasnaua sultanului toţi banii luaţi de la cei vinovaţi. Domnitorul se făcu însă că nu înţelege prea bine porunca vizirului şi amînă împlinirea ei — nu putea să dea duşmanului cel mare al ţării, tocmai el, banii care i-ar fi fost folositori în lupta împotriva lui.

Osîndirea boierilor potrivnici a avut mai multe urmări. Întîi că l-a scăpat pe voievod de cei care erau partizani ai stării de înrobire a Ţării Româneşti, de opozanţii făţişi ai unui război de eliberare, de cei ce se făcuseră părtaşi la vătămarea veniturilor statului. Apoi, că, după datină, bunurile lor au devenit bunuri domneşti, Mihnea obţinînd posibilităţi materiale mai mari să pregătească războiul împotriva otomanilor. În fine, că a aşezat în slujbele importante, la comanda corpurilor de oaste şi în fruntea cetăţii oameni pe care şi i-a ştiut credincioşi ori şi i-a dorit aşa. Divanul lui Mihnea, după întîmplarea din vara lui 1659, a dobîndit o compoziţie diferită decît o avusese înainte. Dintre boierii vechi, Mano ţinea în continuare marea bănie pe care domnul i-o dăduse după moartea lui Preda Brîncoveanu.

Vistieria a fost dată lui Stroe Leurdeanu, figură marcantă în epocă, conducător şi el al Bălenilor, personaj cu viaţa agitată, trecut prin

primejdii aducătoare de moarte, prin urcuşuri şi coborîşuri politice spectaculoase ; a fost ctitor al cunoscutului ansamblu de arhitectură medievală — conacul şi monumentul de cult de la Goleşti. Mihail Argetoianu a fost numit mare clucer în locul lui Diicu Buicescu. Unii boieri au primit slujbe mai importante decît cele avute — precum Vlad Bengescu slugerul, numit de Mihnea postelnic. În divan continuă să rămînă şi cei care, pentru prima dată în timpul domniei lui Mihnea, au obţinut funcţii dregătoreşti : paharnicul Gheorghe Ghenea, negustor de abale din Nicopol, adus în ţară de domnitor (fiica lui, Maria, avea să fie doamna lui Şerban vodă Cantacuzino), Dumitru Sîrbul, se pare cumnat cu Mihnea, numit mare spătar în locul lui Udrişte cel pierit de moarte crudă.

Deşi porunca domnitorului din vara anului 1659 a lovit greu pe unii din cei aflaţi în anturajul lui, Mihnea nu a considerat problema boierilor trădători ca definitiv încheiată. Mai rămăseseră în viaţă, liberi să unelteasca, să facă rău, o parte din marii lui duşmani, în primul rînd cei ce izbutiseră să scape cu viaţă prin fugă. În fruntea lor se afla influentul Constantin Cantacuzino care, cu cei şase feciori (Drăghici, Şerban, Constantin, Mihai, Matei şi Iordache) şi cu ginerele său, Pană Filipescu, apucase să treacă în Transilvania şi de acolo în Moldova, la curtea domnitorului Ghica vodă.

Neputîndu-i ajunge cu pedeapsa acolo unde se aflau — tratatul încheiat cu Gheorghe

Ghica interzicea extrădarea fugarilor — Mihnea încercă să se folosească pentru pedepsirea dușmanului de mînă străină. Începu deci să se plîngă marelui vizir că fostul vel logofăt Constantin Cantacuzino (cunoscut în istorie mai ales cu funcția de mare postelnic pe care a deținut-o în tot timpul lungii domnii a lui Matei Basarab), urmat îndeaproape în gîndurile trădării de ginerele său Pană Filipescu, sînt necredincioși lui dar și sultanului. Că au refuzat amîndoi să i se închine, ca ceilalți mari boieri ai țării sale. Că, șezînd în Moldova, fac pricină între el și domnitorul acestei țări.

Doritor să ajungă și în posesia averilor lor, precum, după porunca dată credea că va ajunge în aceea a boierilor vinovați și, pentru asta, executați puțin timp înainte, Mehmed Köprülü pașa trimise capugii în Moldova să-i ridice pe fugari, să-i ducă la Mihnea și acesta să-i judece. Drumul la curtea domnitorului muntean era pentru pribegi drumul morții. Știau. Făcură de aceea rugă la turci — cu vorbe, desigur, dar și cu daruri — să fie duși nu la Mihnea ci la vizir, unde să dea socoteală de faptele lor. Dorința a fost ascultată, capugii plecînd spre miazăzi însoțiți doar de cel ce se afla întîiul în mînia lui Mihnea : Constantin Cantacuzino.

Informat de cele întîmplate, voievodul trimise la marele vizir o delegație de boieri, în frunte cu Colțea clucerul Doicescul și cu Necula Sofialîul, să poarte acuzele mai sus notate și să obțină, prin relatarea faptelor și cu

ajutorul unor bani dați anume, condamnarea postelnicului. Constantin Cantacuzino s-a arătat însă mai dibaci decît boierii lui Mihnea. La confruntarea care a avut loc, el a spus că, la început, între ei și Mihnea n-a fost nimic de dușmănie. Drept pentru care a primit cea mai înaltă slujbă din divan : aceea de mare logofăt. Dar că, ținînd această dregătorie, a aflat din scrisorile cancelariei că Mihnea nu treşte gînduri de hainie față de prea luminatul sultan. Și că el, nedoritor, cum scrie cronica lui Johann Filstich, „a se îndemna să sufle cu Mihnea vodă în trîmbița răscoalei împotriva împăratului" și, deci, să-l urmeze în această, de el și de alți boieri ca el nevoită acțiune, a preferat să fugă. Ascultîndu-l, vizirul l-a crezut și l-a iertat. „Iar el (Constantin Cantacuzino postelnicul) — descrie *Letopisețul* cu amănunte toată întîmplarea — știindu-se drept, nimic nu s-au ferit, ci au eșit de față la divanul împărătesc, de s-au pîrît cu acei boieri ai Mihnii vodă, de față, înaintea vizirului, jăluindu-se că nu iaste hain împărăției. Ci întăi el au mers la Mihnea vodă, dîndu-i și boerie, să fie logofăt mare. Iar apoi, cunoscînd vicleșugul lui, ce va să facă asupra împărăției și văzînd că au făcut moarte boiarilor țării, de mare frică, au fugit la țara Moldovei. Și îndată rămaseră acei boiari ai Mihnii de judecată și fură scoși din divan cu mare rușine".

Demersurile întreprinse de Mihnea pentru înlăturarea postelnicului nu reușiră deci. În loc să-l scape de dușman ele făcură să se întă-

rească credința turcilor că Mihnea are gînduri de răzvrătire. Căci, la plîngerile boierilor aflați în opoziție și, din această cauză, în dușmănie nemeritată cu voievodul, la pîrile insistente, repetate, ale lui Barcsai, la știrile mereu mai multe, mai sigure, care ajungeau la Poartă despre unirea, în pornire la luptă, a celor doi principi : Mihnea și Rákóczi, li se alăturase și dezvăluirile Cantacuzinului. Hotărîrea vizirului în ce privește soarta voievodului se întări. De acum nimic nu o mai putea schimba. Se aștepta doar, așa cum s-a spus, sosirea haraciului pentru a trece la o liniștitoare, pentru otomani, schimbare de domnie în Țara Românească.

VI. FAPTA CEA MARE

„Mulți prinți creștini care s-au luptat cu turcii nu au făcut atît cît am săvîrșit noi în scurt timp."

(Scrisoarea lui Mihnea din 22 septembrie 1659)

Anul 1659. Început de septembrie. Mihnea vodă se afla în graba ultimelor pregătiri pentru a se înfrunta cu otomanii. Oastea îi era numeroasă și bine înarmată. Boierii cei răi din țară fuseseră înlăturați. Alții, cu credință știută față de domnie, fuseseră numiți în slujbe de seamă. Rákóczi al II-lea, principele viteaz al Transilvaniei, reintrase — după fuga lui Acațiu Barcsai — în viața politică a epocii, lingă Mihnea așezîndu-se astfel aliatul de nădejde pe care și-l căuta. Din afara pămîntului românesc domnitorul muntean avea sprijin — îi fusese promis în două rînduri — din partea puternicei Veneții. În părțile asiatice ale imperiului otoman răscoale locale țineau asupră-le forțe destul de importante din armatele sultanului. De asemenea, socotea tot timpul domnitorul, ajutor avea să primească și din

părțile vitejilor de dincolo de Dunăre, din ținuturile cotropite de osmanlîi.

În fața unor perspective ce se arătau bune, Mihnea a luat în judecată, ca un bun conducător ce era, și primejdiile care îl pîndeau și faptele neîmplinite încă. Între amenințări, cea mai mare îi venea de la vizir care, după cum se știe, hotărîse scoaterea lui din scaun. Iar între planurile nerealizate, cel mai important a fost neînchegarea unui front de luptă antiotomană care să cuprindă toate țările amenințate de expansiunea pe care, cu perseverență, o pregătea la Istanbul Mehmed pașa Köprülü. Absența Moldovei din această necesară și mult dorită coaliție, absență provocată din politica prudentă, filoturcă, a lui Ghica vodă, era de natură să mîhnească adînc sufletul lui Mihnea. Tot mîhnire năștea și atitudinea unora din marile puteri europene, care din felurite motive ori nu trataseră cu seriozitate propunerile de luptă antiotomană ale voievodului român, ori se fereau să strice o pace nestatornică încheiată cu un statornic vrăjmaș.

Din cîștiguri, deci, dar și din primejdii, din izbînzi, dar și din intenții încă nerealizate s-a conturat cadrul politic, social, militar în care avea să pornească ultimul război de eliberare al Țării Românești din evul mediu de sub suzeranitatea otomană.

Cunoscînd însemnătatea și responsabilitatea unei asemenea fapte, Mihnea — domnitorul pe care întîmplările l-au arătat a fi cu multă

cumpănă, deloc grăbit în judecată — a pronunțat marea hotărîre de a se angaja în confruntare numai după o matură chibzuință. La decizie au contribuit, de bună seamă, și evenimentele nou apărute. Unul dintre acestea, spre pildă, a fost provocat de înrăutățirea raporturilor domnitorului — ajunse în ultima vreme la limitele deznodămîntului — cu puterea suzerană, otomanii hotărînd scoaterea grabnică din scaun a necredinciosului voievod și pieirea lui (osînda trebuia împlinită fie de garda de oșteni otomani care stătea în juru-i, fie de trupele pașei de Silistra, mai vechiul dușman al voievodului). Altul consta din încrederea avută de Mihnea mereu în justețea cauzei pentru care, de mulți ani, se pregătea. În convingerea că ziua scuturării dominației străine va lumina pentru totdeauna — adusă de el, atunci, sau, dacă nu, de alții, mai tîrziu — întregul pămînt românesc. În fine, că în acest nobil gînd nu era singur. Simțea lîngă el țăranii cei scăpați din rumânie și aduși la oaste, unii cu rang de comandă, toți cu dragoste de libertate. Știa că femeile, copiii și bătrînii, orașele și satele, munții și cîmpiile, apele și codrii vor ajuta și acum vrednicia și curajul românilor, cum deseori ajutaseră vrednicia și curajul altor români din vremea lui Ștefan cel Biruitor, al marelui Ioan Corvin de Hunedoara sau al viteazului între viteji, Mihai vodă cel Brav. Știa că țara cea adevărată este cu el și că ea îl îndeamnă la marea cutezanță.

*

Se scurseseră mai bine de șaizeci de ani de cînd, în 1595, în luna august, o mare victorie românească se mutase de pe pămîntul Călugărenilor în paginile de cinste ale istoriei. Ecourile acestei înverșunate lupte cu ienicerii și spahii mîndrului pașă Sinan se mai deslușeau cu limpezime în amintirea celor bogați în ani. De aici, ele au trecut, cu grija cu care se păstrează faptele sfinte, în sufletele celor ajunși în putere și de acolo la cei aflați la vîrstele întîielor cunoașteri. Figura lui Mihai Viteazul, pornitorul marelui război cu otomanii de la finele veacului al XVI-lea, devenise, la mijlocul scolului următor, un nume de legendă. Un simbol care întrunea calitățile, virtuțile, curajul eroului pornit să scoată țara din stăpînire străină. Un îndemn care păstra speranța, visul de libertate al unui popor. Intuind efectul mobilizator, dătător de curaj, al memoriei viteazului bărbat, Mihnea căută — dorință îndrăzneață, expresie însă și a unui înalt, ales omagiu adus uneia din personalitățile proeminente ale istoriei europene — să se asemene marelui voievod. Să i se asemene cu numele — din ziua încoronării și-a spus, cum se știe, și Mihai. Să i se asemene cu fapta, pornirea războiului antiotoman pe neașteptate și purtarea lui prin atacuri scurte și năprasnice petrecîndu-se, nu întîmplător, la fel celui purtat cu atîta vitejie de marele antecesor.

...13 noiembrie 1594. Mihai vodă strînsese la București, la vistierie, toți creditorii turci. Le

spusese că plătește datoriile și ei veniră cu mic, cu mare. Odată strînși, domnitorul îndreptă tunurile spre ei ; cei scăpați de lovituri fură trecuți prin ascuțișul săbiilor soldaților anume aduși acolo pentru o astfel de treabă. După creditori, veni rîndul celor 2 000 soldați dușmani aflați la București. Mihai lovi apoi garnizoanele otomane de la Dunăre. Totul se petrecu cu iuțeala fulgerului, elementul surpriză fiind total.

...12 septembrie 1659. Căpeteniile otomane care se găseau la Tîrgoviște chemară pe Mihnea la un banchet în afara orașului. Se preconiza ca în timpul festinului Mihnea să-și găsească sfîrșitul astfel ca porunca de moarte de curînd sosită de la vizir să fie împlinită. Planul dușmanilor nu s-a tinut însă secret, între cei care aflară despre el fiind chiar domnitorul. „Trupele turcești de lîngă el (de lîngă Mihnea) — scria la 19 septembrie 1659, din Tîrgoviște, Francisc Korniș lui Gheorghe Rákóczi —, conspirînd în taină împotriva lui, duminica trecută l-au chemat pe Măria sa voievodul mulți dintr-înșii afară în cîmp la petrecere, dar știind Măria sa gîndul lor nemernic, nu s-a dus..."

Informat deci, domnitorul nu numai că nu s-a dus, dar a luat-o înaintea celor cu gînd rău. Bazîndu-se pe credulitatea și lăcomia acestora, le-a adresat el invitație la ospăț. La un ospăț mare în casele domnești din Tîrgoviște. Mihnea chemă toate căpeteniile otomane care se găseau în țară. Din cei 2 000 oșteni otomani

aflați atunci la nord de Dunăre, 400 alcătuiau garda domnească. Domnitorul îi chemă și pe ei, pe toți, la masă, la palat.

Netemători de voievodul care li se arătase pînă atunci cu zîmbet și bunăvoință turcii au primit propunerea, luînd-o ca favoarea din urmă ce se acordă victimelor sigure. Cît privește porunca vizirului de a încheia socotelile cu Mihnea, domnitorul cel „necredincios Luminatului Prag al împărăției", ea putea să mai aștepte încă. Invitații se duseră de aceea cu toții și fără grijă la ospăț. Nu observară însă că în jurul zidurilor se plimbau, parcă fără țintă, seimeni numeroși și bine înarmați. Nu observară nici că în odăi se foiau aproape tot atîția slujitori cîți oaspeți erau. Gîndul le era îndreptat spre chiolhan ; ochii le luceau după friptura bună de oaie, după pilaful cel gras, învelit în aburi ademenitori. Musafirii de seamă au fost conduși de gazde în încăperile de sus și așezați la masă cu domnitorul. În toiul banchetului se ivi în fața voievodului un țăran cu straiele sfîșiate, însîngerat, cu durerea înscrisă, ca o pecete, pe chipul supt, pămîntiu. Întrebat cine este și cine l-a adus în stare atît de grea, necăjitul român povesti că totul i se trage de la asupritorul otoman, că sărăcia, amarul, nevoile el i le-a adus. Mîniat peste măsură de cele auzite, Mihnea apucă buzduganul așezat de spătar, ca de obicei, la dreapta sa și lovi cu putere fruntea unuia din mai marii otomanilor aflați în preajma sa. Acesta fu semnalul convenit pentru slujitorii și oștenii lui Mihnea, care se găseau în sală,

de a acționa așa cum se stabilise dinainte. Toți cei care trebuiau atunci să piară, pieiră. Cînd măcelul s-a încheiat, domnitorul se arătă la fereastră și dădu un semn. Oștenii adunați anume înțeleseseră și se aruncară, la rîndu-le, asupra grosului gărzii mai marilor „mosafirilor". Masacrul fu scurt dar cumplit. Izbutiră să fugă doar 150 de otomani care, cu frica în suflet, se adăpostiră între fortificațiile mănăstirii Stelea. Dar nici aici nu scăpară, sfîrșitul fiindu-le în grabă adus de săbii mînuite cu iuțeală de luptători dornici de răzbunare.

Pedeapsa domnitorului se întinse apoi și asupra osmanlîilor aflați prin alte locuri. La ceasul dinainte stabilit, soldați anume, călări, închiseră drumurile Tîrgoviștei, ale Bucureștilor, ale altor orașe importante din țară. La fel fură închise vămile și locurile de trecere peste Dunăre. Nici unui supus al sultanului nu i se îngădui să fugă, să se ascundă. Trebuiră să se plece toți, ajunși la pedeapsă, sub greaua osîndă domnească. Au pierit mulți otomani, numărul lor atingînd, după spusele lui Evlia Celebi, cifra de 17 000. Iată cum relatează acesta, cu milă pentru ai săi, faptele : „Dar iată că într-o zi pe neașteptate, blestematul de Mihnea bei și-a trimis oamenii la toate schelele, poruncindu-le : «Să nu îngăduiți să treacă nici un musulman ; să nu lăsați să zboare nici măcar o pasăre». De asemenea, el a trimis porunci boierilor din toate orașele din Țara Românească cerîndu-le : «Să omoriți pe toți musulmanii de sub stăpînirea voastră și să-mi trimiteți mie banii și averea lor». Se

relatează că, în trei zile, șaptesprezece mii de mahomedani au fost trecuți prin sabie și loviți cu topoarele, iar în orașele București și Târgoviște și în altele, o mulțime de mahomedani au fost închiși și după ce li s-au luat averile au fost omorîți cu mii de torturi".

Masacrul otomanilor la curtea domnească din Târgoviște și, aproape în același timp, și a celor răspîndiți pe alte locuri a avut un dublu efect. Întîi că a îndepărtat pericolul cu moartea care-l amenința pe viteazul voievod. Apoi că a distrus pe cei care fie puteau anunța pașalele de la Dunăre asupra celor ce urma să facă domnitorul și aceștia puteau înăbuși în față fapta lui, fie opreau ele însele, cu forța pe care o reprezentau, pornirea războiului de eliberare a Țării Românești.

Este de remarcat că evenimentele din septembrie 1659 s-au bucurat de adeziunea tuturor binevoitorilor Țării Românești, căci odată începută provocarea împotriva otomanilor voievodul Mihnea și-a propus să urmeze în continuare pilda lui Mihai Viteazul. Adică să folosească din plin surpriza pe care fapta sa a produs-o în rîndul dușmanului, să-l lovească iute și cu folos, să-i provoace pagube mari înainte ca acesta să se desmeticească. Și așa a făcut.

Adoptînd tactica manevrei pe direcții interioare, domnitorul își stabili dispozitivul alcătuit din principalele forțe militare ale țării la Târgoviște. De aici urma să lovească, prin deplasările rapide și manevrele iuți ale cetelor sale de oșteni, dușmanii pe care îi aștepta ve-

nind fie de la sud de Dunăre, fie de dincolo de hotarele de răsărit ale țării.

Prima ciocnire fu cu un corp de oaste condus de Djan Aslan pașa, beilerbeiul din Silistra, care, spunea el, se duce spre Ineu dar care, se aflase mai înainte, primise misiunea, sarcina să-l mazilească pe Mihnea. Veneau oamenii pașalei și ei fără grijă, nimeni dintre otomani neputîndu-și închipui că un domnitor care trebuie scos din scaun poate face altceva — dacă se află, din întîmplare, în situația fericită de a ști ce i se pregătește — decît să se retragă cu teamă pentru viața lui și, dacă poate, cu oarecare averi, pe meleaguri străine. Plecase așa cu un an și ceva mai bine Constantin Șerban. Plecase la fel și Gheorghe Ștefan al Moldovei. Plecaseră și alții înaintea lor. Spre deosebire de ei, Mihnea reacționînd însă altfel : cu fermitate, cu hotărîre. Drept care, împotriva pașalei care la începutul lunii septembrie înainta, cum am spus, fără teamă, trimise un corp de oaste condus de unul din apropiații lui. Întîlnirea avu loc nu departe de Giurgiu, în jur de 15 septembrie 1659. Românii se avîntaseră asupra vrăjmașului, pe neașteptate, lovindu-l cu multă putere (avea Mihnea cu pașa de Silistra o mai veche răfuială, de cînd cu gestul necugetat pe care acesta l-a făcut, plin de aroganță, la Ineu, izbindu-l cu piciorul). Oștirea otomană fu nimicită. Pieiră atunci nu mai puțin de 2 000 de soldați. Alții, cam tot pe atîția la număr, au fost făcuți prizonieri. Restul fură puși pe fugă și azvîrliți în Dunăre. Trei pașale scăpară de prăpăd, as-

cunzîndu-se între zidurile Giurgiului. Paşa de Silistra, rănit se pare greu, abia izbuti prin fugă să-şi scape şi el viaţa. „Rezistenţa fiind cu neputinţă — scria cronica oficială a lui Mustafa Naima — Djan Aslan paşa a ales fuga, neavînd încotro. El a trecut Dunărea cu mii de greutăţi, prin faţa Şiştovului şi a arătat situaţia la Poarta fericirii".

A fost, această luptă, prima confruntare militară cu otomanii după o perioadă de mai bine de o jumătate de veac de supunere, de atitudine reţinută sau de prudenţă a Ţării Româneşti faţă de Poartă. A fost, după ani lungi de aşteptare, o primă victorie a oştirii muntene, prevestitoare a celor menite să împlinească mult doritul vis al eliberării de sub autoritatea sultanului.

Dîndu-şi seama de importanţa morală şi, în acelaşi timp, politică pe care au avut-o şi trebuiau s-o aibă pornirea războiului şi succesele care au marcat începutul acţiunii — distrugerea forţelor otomane aflate la curtea sa şi în ţară, precum şi a oştirii aflate sub conducerea unei paşale de seamă, cum era cea de Silistra — Mihnea se grăbi să anunţe în primul rînd pe principalul aliat de la miazănoapte de munţi de cele întîmplate, de izbînzile sale. O făcu prin Francisc Korniş, care într-o scrisoare din 19 septembrie 1659 comunica veştile cele bune. Odată cu ele, într-un înflorit stil de epocă, Korniş adresa şi o cerere de ajutor a voievodului muntean : „Măria sa domnul ştie că am avut înaintea Măriei tale oarecare trecere în ce priveşte treburile războiului, mai

mult decît se cuvenea după meritele mele şi potrivit cu aceasta a şi poftit Măria sa să aducă la cunoştinţa Măriei tale dorinţa Măriei sale şi să-şi vestească pofta. Ar mai dori Măria sa de la Măria ta şi cîteva scule pentru împuşcat, uşoare, de cîmp, cu o mortieră grea, cu cîteva granate şi cu fitilurile trebuincioase, căci altfel Măria sa nu poate găsi... Pentru aceea rog şi eu pe Măria ta, pentru întinderea slavei numelui tău, să ajungă mîna Măriei tale la Dunăre şi la Marea Neagră, de-ar trimite măcar patru mii de oameni dintre oştile aduse în Ardeal". Odată cu scrisoarea porni spre Transilvania şi o solie, prin Pavel Körösi, prieten apropiat cu Ioan Kémény. El a povestit prin viu grai cele întîmplate şi a transmis rugămintea domnitorului de a fi ajutat. Deocamdată spuse el, doar cu 2 000 de viteji pricepuţi în treburile războiului.

După înfrîngerea trupelor conduse de Djan Aslan paşa, oştirea română fu îndreptată asupra Giurgiului. Întemeiată de Mircea cel Bătrîn pe o insulă a Dunării, cetatea de aici a fost de la început unul din punctele de rezistenţă ale sistemului de apărare a graniţelor de miazăzi ale Ţării Româneşti ; în repetate rînduri cetatea a fost lovită de osmanlîi. Cucerită de aceştia, spun unele izvoare, în ultimii ani de domnie ai lui Mircea cel Bătrîn, a fost transformată apoi împreună cu pămînturile din jur în raia turcească.

Apreciind la valoarea reală rolul pe care Giurgiul îl avea în strategia războiului cu otomanii, Mihnea socoti că este şi necesar şi de

mare folos să-l redobîndească. Drept, care, de îndată, începu atacul asupra lui. Lovită cu putere în plin, rezistența celor din pașala de Nicopole — de care ținea garnizoana cetății — fu repede înfrîntă. Ostașii unui domnitor muntean intrară din nou între zidurile fortăreței de pe Dunăre, din păcate nu pentru multă vreme. Această nouă izbîndă a românilor dădu cutezanță încă mai mare acțiunilor voievodului.

Un corp de oaste român fu trimis asupra unei alte raiale turcești aflate pe pămîntul Țării Românești : Brăila. Care, și ea, fu cucerită. Războiul pornit de Mihnea împotriva otomanilor se întinse. În situația cînd oștile române începură să obțină victorie după victorie, era de prevăzut reacția puternică a Porții, materializată în primul rînd prin punerea în stare de alarmă și apoi prin contraofensiva trupelor otomane de pe malul sudic al Dunării și din regiunea cuprinsă între fluviu și Balcani. A fost deci firească hotărîrea voievodului de a lovi, în a doua etapă a luptei sale, garnizoanele dușmane de pe linia Dunării și de dincolo de ea. „Și au purces Mihnea vodă în olatele turcești asupra Giurgiovului singur — menționează *Letopisețul* lui Miron Costin — iară o samă de oaste asupra Brăilei, iară pre Cornia despre Mehediia și preste Dunăre, ardzîndu și prădîndu. El singur au luat Giurgiovul și l-au arsu și Brăila iară au arsu oștenii lui și au arsu și Galații atunci tot acei căpitani ai lui și la Dobrogea, asupra Hîrșovei au trecut oastea".

Atacurile fulgerătoare întreprinse de oștenii români au făcut ca victoriile să fie în continuare de partea lor iar pagubele provocate inamicului să fie considerabile — domnitorul afirma — poate fără exagerare — că pînă atunci „a rupt gîtul la 30 000 de păgîni".

Cu banii și averile luate de la otomani, Mihnea și-a înmulțit oștirea, i-a bucurat pe oameni cu bani, cu odoare și vestminte de preț. „Și-i cinstea (pe ostași) — scrie *Letopisețul cantacuzinesc* — și-i dăruia cu frînghii și cu haine scumpe. Și îmbrăca pre dorobanți tot cu haine spahiești. Și nădăjduia în ei...". „Iar domnul — relatează Johann Filstich despre începutul războiului — puse în fruntea pîlcurilor pe cei mai cutezători dintre munteni, învestmîntîndu-i în straie de preț, ba încă îmbogățindu-i și cu alte faceri de bine, ca să se îndemne cu atît mai vîrtos la luptă...".

Conștient că singur nu poate duce vreme îndelungată greul războiului și că sprijinul cel mai puternic din partea aliaților îi putea veni din Transilvania condusă de Rákóczi, domnitorul adînci statornica legătură de amiciție cu principele de dincolo de munți. Aproape zilnic la și de la curțile celor doi viteji soseau și plecau scrisori sau soli prin care se informau reciproc despre ultimele evenimente întîmplate, despre nevoile și insatisfacțiile, bucuriile și succesele lor. În relațiile dintre ei a continuat să se reliefeze clar, să fie tot mai vizibil rolul major, de inițiativă pe care Mihnea continua să-l joace.

Schimbarea raporturilor de importanță, de influență, se citește fără ocolișuri, între alte exemple, și în amintita scrisoare a lui Mihnea din 22 septembrie 1659. „Credem că și Măria ta privește cu destulă înțelepciune starea noastră și a creștinătății întregi, căci nu e un lucru de nimica acesta, iar noi cît am putut am făcut, după cum știe și Măria ta. *Mulți principi creștini care s-au luptat cu turcii n-au făcut atîta cît am săvîrșit noi în scurt timp*“ (sublinierea noastră). Iar, mai departe, prin aceeași scrisoare nu roagă, ci cere pe un ton fără replică să nu mai țină alături pe fostul domnitor muntean, prezența lui putînd constitui un motiv de permanentă zîzanie între ei. „Să ia Măria ta sama și despre partea domnului Constantin, ca să-l îndepărteze cu orice chip de la sine, ca să nu mai fie lîngă Măria ta, căci, atîta vreme cît va sta el lîngă Măria ta și știind oastea noastră că se află acolo, niciodată nu va avea pace, ci va fi cu inima îndoită, căci știe Măria ta că e neîmpăcată dușmănie între ei“.

*

Veștile despre cele întîmplate la nord de Dunăre, despre nemaipomenita îndrăzneală a valahului care risipise pacea la granițele Imperiului otoman ajunseră la Brusa — unde se găsea atunci, la curtea sultanului, vizirul cel mare, Mehmed Köprülü. I-au fost aduse de un curier special al lui Acațiu Barcsai care, refugiat la Timișoara, suferea un prost tra-

tament din partea otomanilor. I-au fost aduse aproape în acelaşi timp şi de un olăcar al lui Ghica vodă. Ştirile păreau în mare parte de necrezut. Că Mihnea cel crescut la porţile seraiului umblă cu gînduri haine era lucru ce se ştia. Că se zbătea în sine — credea vizirul — fără noimă şi că, în agitaţia lui, zădărea şi pe alţii era, de asemenea, ştiut. Pentru astfel de vini, îi hotărîse schimbarea din domnie şi pieirea. Dar că a avut cutezanţa războiului cu oştile cele fără număr ale măritului padişah, că a îndrăznit să se ridice cu arma împotriva puterii unui mare vizir cu braţ călit în numeroase războaie, era un lucru greu de închipuit. Căci, de la începutul veacului acela, nici un voievod român nu-l mai făcuse. Îşi ziceau deci, vizirul şi otomanii din preajma lui, că cele ce li se vestise în legătură cu războiul beiului muntean şi victoriile acestuia nu sînt decît scornelile a doi principi — Barcsai şi Ghica — care doreau o mai grabnică pieire a vecinului lor. Pentru a avea totuşi numele şi renumele apărate de posibilitatea învinuirilor provocate de o eventuală necunoaştere exactă a faptelor unui domnitor îndrăzneţ dar răzvrătit, vizirul hotărî să se verifice cele aflate. În care scop dădu poruncă curierului moldovean să se întoarcă la Silistra şi să aducă de la paşaua de acolo confirmarea celor întîmplate în Ţara Românească.

Spre sfîrşitul lui septembrie, olăcarul se înapoie de la drum şi confirmă primele ştiri. Demnitarii sultanului şi sultanul însuşi se convinseseră atunci că spusele dintîi ale curieri-

lor erau adevăr. Şi se mîniară cumplit, hotărînd în încrîncenarea lor măsuri aspre de pedepsire a celor vinovaţi. Paşalele de la Dunăre, acuzate de lenevie şi nepricepere în ale războiului, fură schimbate cu alţi demnitari consideraţi mai potriviţi în situaţii de cumpănă. Anunţară apoi, în mod oficial, schimbarea lui Mihnea, voievod în Ţara Românească urmînd să vină din Moldova Gheorghe Ghica vodă, iar scaunul de la Iaşi să fie acordat nevîrstnicului Ştefăniţă, fiul lui Vasile Lupu. „Şi aşea, fără zăbavă — scrie Miron Costin — au ieşitu la domnie Ştefăniţă vodă, mutîndu vezirul pre Ghica vodă în Ţara Românească, ca pre un om bătrîn, pentru aşedzarea aceii ţări, după marea răscoală ce făcuse Mihnea vodă în Ţara Muntenească". Pe lîngă măsurile citate, mai marele Porţii hotărî închiderea capuchehaiei domnitorului de la Constantinopol, vina ce i-au adus-o fiind aceea că nu a cunoscut şi anunţat la Înalta Poartă din timp planurile de răzvrătire ale stăpînului său.

La nogai a fost trimisă grabnic porunca să se ridice luptătorii şi să pornească fără întîrziere asupra Ţării Româneşti. Călătorul turc Evlia Celebi a întîlnit în drumul lui capugibaşii însărcinaţi de către han şi de marele vizir Mehmed Köprülü paşa să ajungă la căpetenia tătarilor de margine cu hatişerifuri conţinînd următoarea poruncă : „Tu care eşti calgaiul prealuminatului meu frate han şi tu, care eşti supusul meu aga de ţărmuri... ca cu patruzeci de mii de tătari iuţi ca vîntul să-i veniţi de hac blestematului de Mihnea, care

s-a răzvrătit în Țara Românească și, distrugîndu-i vilaietul, să-i prădați toate avuturile și să vă bucurați (de ele). Cînd s-a citit acest hatișerif, fiecare ostaș din armata tătară a devenit ca un balaur cu șapte capete ; chiar în ziua aceea au și pornit spre Țara Românească optzeci și unu de mii de tătari, cu patru sute de mii de cai".

Poarta a trimis poruncă și lui Ghica vodă, domnitor în Moldova, cerîndu-i să vină și el cu oaste. Iar ca strînsoarea proiectată de otomani să cuprindă Țara Românească și dinspre miazăzi, se dădu ordin unor corpuri de oaste turcești aflate acolo să se îndrepte spre Dunăre. Ali-pașa, sangeacul de Elbasan, porni de îndată la luptă. Cu 1 000 de militari trebuia să vie și pașa de Rumelia. Urmau să contribuie cu luptători și sangeacii de prin părțile grecești.

Deși, pentru salvarea aparențelor și păstrarea moralului, reprezentanții sultanului declarau că „tulburările din Muntenia și din Transilvania ne produc atîta durere cît ar pricinui unui corp puternic și sănătos o lovitură ușoară la un deget", pericolul pe care îl reprezenta războiul pornit de Mihnea i-a înspăimîntat pe otomani. Dovezi sînt amintitele măsuri severe care s-au luat împotriva voievodului muntean. Dovada este organizarea unei mari expediții de pedepsire a răzvrătitului domn. Dovada este și faptul că însuși marele sultan își părăsi plăcerile oferite de șederea lenevoasă la Brusa și se îndreptă spre Adrianopol, semn că se hotărîse pornirea unui

mare război contra ghiaurilor de la Dunăre.

Către sfîrșitul lui septembrie 1659 otomanii terminaseră pregătirile. Aflat în zilele premergătoare marii confruntări, Mihnea trebui să concentreze, să adune toată forța țării, toți bărbații apți pentru slujbe militare. Tactica de luptă folosită se cerea deci, în noile condiții, schimbată. Acțiunile de pînă atunci dirijate — prin surprindere și simultan — pe mai multe direcții, dăduseră roade. Se pusese stăpînire pe teritorii românești, pînă atunci ocupate de inamic, se pătrunsese în regiunile inamice de graniță ale Imperiului otoman, se crease panică în rîndurile dușmanului, se obținuseră victorii care dădeau oștenilor încredere în domnitorul lor. Ea, tactica înainte aplicată prezenta însă acum, în această nouă fază a războiului, pericolul ca ofensiva muntenească pornită pe diferite linii de corpuri de oaste puțin numeroase să fie blocată încetul cu încetul de forțe superioare ale inamicului.

Militar de elită, Mihnea a sesizat că a sosit momentul să-și strîngă oștirea, loviturile ei urmînd să dobîndească tăria marilor efective umane. De asemenea domnitorul a simțit nevoia să-și apropie prin noi acte diplomatice aliații din afara țării sale, principalul între ei fiind, neîndoielnic, principele transilvan Gheorghe Rákóczi al II-lea.

La 2 octombrie 1659, la Tîrgu Mureș unde era convocată Dieta Transilvaniei și unde se afla și Rákóczi, se prezenta oficial o importantă solie munteană. Era compusă din doi prelați și un boier de seamă : Ignatie mitropo-

litul, călugărul Gabriel Thomassy, cunoscut nouă din misiunea pe care a avut-o de îndeplinit în cîteva capitale europene și logofătul Radu. Solia prezentă mandatul său : înnoirea tratatului din 1636 încheiat între Rákóczi cel Bătrîn și Matei Basarab și încheierea unei alianțe antiotomane între Țara Românească și Transilvania.

Propunerile delegației întîlniră atît opoziții — cum a fost aceea venită din partea nobilului Ioan Haller — dar și multe adeziuni. Între ultimele și aceea a cancelarului principelui, Mihail Mikeș, care spunea că, aflînd de alianță, otomanii se vor abține, din prudență, de a porni campania, deoarece „nici turcul nu-i drac și se va gîndi la tribut și mai curînd ne va lăsa în libertate decît să ia cele din urmă măsuri". Adepții alianței celor două principate românești avură cîștig de cauză. Ca urmare, la 4, respectiv 6 octombrie 1659 *, la Tîrgu Mureș, s-a încheiat tratatul dorit de Mihnea. El prevedea, printre altele, că între cele două principate românești se încheie pace pe vecie, că dușmanii — ca și prietenii — uneia sînt și ai celeilalte. Că nu se vor organiza expediții militare care să tulbure liniștea hotarelor, în caz de neînțelegeri urmînd să se instituie comisii menite să rezolve pașnic litigiile. Că, în caz de primejdie, principii își vor asigura reciproc loc de refugiu și că se vor anunța de pericolele comune de care iau

* La 4 octombrie tratatul a fost semnat de delegația munteană, după două zile de transilvăneni.

cunoştinţă. Că Mihnea dă lui Rákóczi, „veçin iubit şi binevoitor", sprijin în caz de nevoie, fie trimiţîndu-i oaste sub conducerea unui boier al său, fie, dacă necesităţile impun, conduse chiar de el. Şi că de află de vreun complot împotriva lui Rákóczi, se obligă să-l înştiinţeze şi să ia măsuri de urgenţă să-l anihileze. Tratatul arăta şi el schimbarea raportului de forţe între cei doi principi, Mihnea fiind cel care dă ajutor şi ocroteşte. Dintr-o delicată atitudine faţă de poziţia vecinului său şi faţă de meritele pe care cu sinceritate i le-a admirat, Mihnea consideră pe Rákóczi egal cu el, nelăsînd să apară în document acele relaţii de superioritate pe care le impune, îndeobşte în epocă, cel tare. Tratatul prevede, în continuare, şi clauze menite să contribuie la asigurarea unui comerţ liber între Transilvania şi Ţara Românească, la asigurarea unei justiţii nepărtinitoare a cetăţenilor unei provincii aflaţi temporar în cealaltă provincie românească ş.a.

Cum era firesc Mihnea nu s-a oprit doar la alianţa cu Transilvania, ci a continuat demersurile pentru realizarea unui deziderat de mare importanţă pentru destinul luptei antiotomane pe care o pornise : atragerea Moldovei la marele război al dezrobirii. Prima încercare eşuase, Gheorghe Ştefan, voievodul mazil pe care îl ajutase cu oarecare timp în urmă să alunge pe domnitorul aflat la Iaşi, nereuşind în tentativa sa. Trebuia găsit un alt candidat, mai întreprinzător, mai tenace. Privirea lui Mihnea s-a oprit asupra lui Constantin

Şerban, fostul voievod al Munteniei, aflat şi el în suita lui Rákóczi. În scrisoarea cunoscută din 29 septembrie 1659, domnitorul propunea lui Rákóczi : „Numai pentru rândul lui Constantin vod(ă), deaca voeşti Măria ta să-l aşăzi în partea Moldovei, nimic nu-l zăbovi Măria ta, ci acum mai în grabă să meargă, cu ajutorul Mării tal(e) şi cu ale lui oşti ce va avea, nimic să nu mai zăbovească ; că acum iaste vremia".

Alegerea lui Constantin Şerban ca pretendent la scaunul de la Iaşi rezolva pentru Mihnea nu numai problema necesarei şi de la început doritei înlocuiri a voievodului ostil alianţei celor trei ţări surori : Muntenia, Transilvania, Moldova în lupta antiotomană — este numit Gheorghe Ghica —, ci şi a înlăturării unui pretendent activ — Constantin Şerban — la tronul de la Bucureşti. De aceea, pentru realizarea acestui proiect domnitorul se arătă gata de ajutor nu numai cu vorbe, ci şi în fapte. „Că iat(ă) noi — scrie Mihnea mai departe —, derep(t) voia Mării tal(e) şi derep(t) folosul creştin(ă)tăţii, gata ne aflăm cu nevoinţă şi cu ajutor a-l căuta. Car(e) despre partea noastră am grijit şi am şi trimis până în 10 000 de oşti, tot oameni aleşi şi seimenime călări, cu puşti lungi şi ţăcăluşe şi peste două-trei zile vor ajunge la hotară. Numai şi den partea Mării tal(e) să nu fie altă zăbavă, ci să meargă cît mai curînd. Că, cum vor intra despre partea Mării tal(e) aşa vor întra şi ai noştri, de să vor împreuna toţ(i) şi vor merge de-l vor aşăza în scaun, şi dup(ă) aceea

noi, cu toat(ă) vărtutia noastră, căuta-l-vom întru toat(e)... şi ca pe un frat(e) îl vom şti lângă vecin(ă)tatea noastră. Numai iar vom zic(e) şi vom îndemna pre Măriia ta altă zăbav(ă) să nu fie — că apoi alor noştri în zmenteal(ă) le-or veni să şază să aşteaptă la hotară".

Întîmplările, aşa cum se va vedea mai departe, nu l-au arătat pe Constantin Şerban mai norocos decît celălalt candidat la scaunul Moldovei. Numai că, în cazul lui, efectul pe care insuccesele l-au avut asupra soartei luptelor cu otomanii declanşate de Mihnea a fost resimţit mai puternic, a avut consecinţe mai mari.

*

Unul din factorii principali pe care s-a bazat politica lui Mihnea a fost constituirea unui sistem puternic de alianţe care să cuprindă majoritatea statelor interesate în zăgăzuirea expansiunii otomane în Europa. Pentru aceasta trimisese o ambasadă la curţile apusene, călugărul franciscan Gabriel Thomassy, dobîndind în misiunea sa, reamintim, un succes doar parţial.

Nesatisfăcut de rezultat, în toamna anului 1659 porni a doua oară, la aceleaşi puteri occidentale la care fusese şi Thomassy un nou trimis al lui Mihnea: călugărul franciscan Grigore din Chiprovăţ. Misiunea lui era acum mai uşoară, el trebuind să convingă pe interlocutori de necesitatea unor alianţe cu ro-

mânii nu în condițiile cînd intențiile acestora de a se ridica împotriva Porții erau doar planuri, ci cînd au devenit faptă. Grigorie din Chiprovăț s-a oprit întîi la Gheorghe Rákóczi al II-lea, de la care a primit scrisori, întocmai cum primise și Gabriel Thomassy (ele i-au fost înmînate de principele Transilvaniei la Tîrgu Mureș chiar în ziua în care se semna tratatul cu Țara Românească).

Următoarea oprire a solului a fost la Viena. Împăratul Leopold a fost prevenitor cu trimisul celor doi principi. A ascultat cu atenție mesajul acestuia, dar s-a abținut să-și precizeze poziția, spunînd delegatului că răspunsul îl va primi la întoarcerea sa din Italia. În schimb, Curtea s-a arătat și acum refractară la propunerile soliei valahe. Lupta începută de Mihnea nu convenea, este de-acum lucru știut, tendințelor de expansiune în părțile est și sud-est europene pe care le cultiva Viena imperială, ea manifestînd rețineri și în acest caz, ca și în alte ocazii, înainte și după, față de luptele pentru independență a popoarelor din Balcani și zona Carpaților. Asemeni trecutei situații cînd cereri similare fuseseră transmise de călugărul Thomassy, demnitarii habsburgici s-au arătat nereceptivi la eforturile de eliberare pe care Mihnea și Rákóczi le făceau, declarînd că „nebuniile acelor principi vor dura cît va ține iarna, dar se vor topi îndată ce se va apropia marele vizir".

Cu aproape nici un rezultat pozitiv, Grigore din Chiprovăț plecă și el din Viena, mai departe, spre Veneția. Veneția era, așa cum

s-a văzut, adepta unei atitudini consecvente de ajutorare a oricărei mișcări, al oricărui război care ar fi zdruncinat puterea sultanului. Credincioasă cuvîntului dat franciscanului Thomassy, ea trimise deja în primăvara anului 1659 corăbii în Dardanele care, la 2 mai și la 17 iulie, au obținut două importante izbînzi asupra flotei de război otomană. Grigore din Chiprovăț a fost bine primit la Veneția cînd, la 24 noiembrie, se prezentă în fața Colegiului.

Solul a făcut cunoscut faptul că Mihnea a ridicat țara împotriva asupritorului, că „legătura ce era între noi și dușmanul cel nesăturat al sîngelui creștinesc, am stricat-o". Vorbele călugărului despre succesele lui Mihnea au fost confirmate de scrisoarea trimisă de Rákóczi, care informa că viteazul de la Dunăre „a dat de curînd dovezi strălucite ale urii sale împotriva acestor barbari". Odată convins auditoriul de importanța faptelor izbîndite de voievodul român, solul arăta că pornirea lui Mihnea ar fi fost ușurată dacă puternica Republică va putea iniția o nouă campanie militară împotriva Constantinopolului și, paralel cu aceasta, o campanie în Dalmația. Pus prin aceste noi acțiuni ale Veneției în situație dificilă, marele vizir va trebui, spunea Grigore din Chiprovăț, să-și risipească forțele pentru a face față greutății impuse de mai multe fronturi de luptă. Dîndu-și seama de justețea propunerilor, Veneția acceptă cererile. Se dădu poruncă flotei să pornească spre strîmtoarea Dardanelelor. Se făgădui că, pe coasta ră-

săriteană a Adriaticii, în Dalmația și Albania, vor fi pornite acțiuni militare. Se promise că se vor chema la luptă contra otomanilor popoarele supuse din Balcani. Și, în plus, că va întreprinde acțiuni pentru atragerea unor mari puteri europene la ideea cruciadei antiotomane. Întrucît se încheiase de curînd pace între Franța și Spania, Veneția, hotărîtă să-și țină promisiunile, ceru reprezentantului ei la Paris, diplomatul Battista Nani, să facă demersurile cuvenite pe lîngă cancelarul Mazarin — personalitatea politică cea mai proeminentă din țară în acea vreme — pentru a-l determina să participe la războiul antiotoman. Apoi își orientă eforturile și spre răsărit, contactînd în același scop țarul tot mai puternic al Moscovei.

Grigore din Chiprovăț nu putea fi decît încîntat, bucuros de preparativele pe care Veneția le făcea, de proiectele ei.

Cu rezultat mai bun deci decît cel pe care-l dobîndise Gabriel Thomassy, predecesorul său în ale diplomației, Grigore plecă mai departe la Roma, etapa a treia și ultima din călătoria sa. Marele pontif îl primi cu simpatie, acordînd interes relatării izbînzilor voievodului, planurilor lui de acțiune. Pentru negocieri cu trimisul domnitorului român fu însărcinat apoi cardinalul Chigi.

În timpul desfășurării lor începuseră însă să sosească la Roma, pe diverse căi, vești despre bătălii grele care se purtau la nord de Dunăre, despre jafuri nemaivăzute pe care tătarii le făceau în acele locuri. Știrile alar-

mară pe solul muntean, care întrerupse convorbirile și ceru îngăduința întoarcerii spre casă.

Plecarea precipitată a lui Grigore din Chiprovăț a făcut ca el să nu ducă din Cetatea Eternă domnitorului său decît binecuvîntarea înaltului prelat, scrisori de încurajare și cîteva medalii drept daruri. În plus, promisiunea că nunții papali din Germania și Polonia vor primi dispoziții să susțină cauza principilor români la cele două curți — din Viena și Cracovia. La 18 ianuarie 1660, cînd Grigore din Chiprovăț părăsea Roma, nimic însă nu mai era de făcut. Conturile între Mihnea și puterea suzerană împotriva căreia se ridicase cu atîta eroism se încheiaseră în favoarea ultimei, cu aproape două luni în urmă.

*

În timp ce se pornise ambasadă spre părțile de apus ale Europei, în ținuturile de la miazăzi și miazănoapte de Carpații meridionali, evenimentele se derulau cu mare repeziciune. După victoriile obținute de oștile românești în septembrie 1659, care au marcat începutul ultimului război antiotoman al Țării Românești în evul mediu, s-a ajuns, cum s-a spus înainte, la perfectarea importantului tratat de prietenie între Mihnea și Rákóczi. După încheierea lui, între cei doi aliați s-a aranjat o întrevedere, prima directă între ei. Ea a avut loc la Rucăr, la 15 octombrie 1659, pe plaiul din preajma hanului din localitate.

Rákóczi a pornit la întîlnire înconjurat de un alai mîndru, strălucitor. În suită avea şi pe cei doi domnitori pribegi. Grijuliu faţă de sentimentele amfitrionului, principele transilvănean lăsă însă la Braşov şi pe Gheorghe Ştefan şi pe Constantin Şerban, prezenţa acestora în continuare, în cortegiul lui putînd reaminti lui Mihnea eşecul primului în campania pornită împotriva lui Ghica vodă şi încercările repetate de a se înscăuna domnitor în Ţara Românească ale celui de-al doilea.

Mihnea l-a aşteptat pe principele Rákóczi în mijlocul a numeroşi curteni şi ostaşi, îmbrăcaţi în straie fastuoase. Aurul fireturilor şi luciul chivărelelor sporeau, acolo, la Rucăr, lumina caldă a soarelui din acea zi de mijloc de toamnă. Iarba deasă, uşor arsă de brumă, îndulcea loviturile dese ale copitelor de cal. Peste tot se aflau cu treabă slujitori de toate felurile, fiecare avînd de împlinit rostul lor. Întrevederea se anunţa a se desfăşura într-un cadru deosebit.

În primele ore ale dimineţii, după obişnuitul schimb de ostateci, cei doi viteji s-au aflat, în fine, faţă în faţă. În somptuosul cort al lui Mihnea, cort care stîrnise admiraţia călătorului Paul din Alep, au avut loc convorbirile. Încrezători în dreptatea cauzei lor, cei doi aliaţi au pus la punct amănuntele luptei ce le va aduce marea victorie. Planurile aveau ca punct de plecare înscăunarea în Moldova a unui domnitor prieten. Lui îi revenea sarcina importantă de a opri tătarii care stăteau la hotare gata ca totdeauna de pradă. Rákóczi avea mi-

siunea să alunge pe otomani din Caransebeș și din Lugoj, după care, cu toată armata sa, să se îndrepte asupra puternicei cetăți a Timișoarei, s-o asedieze și apoi, înfrîngînd definitiv pe dușmani, s-o cucerească.

Mihnea își asumase responsabilitatea acțiunilor din Balcani. El se gîndea să profite de asprimea lunilor de toamnă și de iarnă cînd otomanii puteau mai greu să-și grupeze forțele, să treacă Dunărea (în acest scop începuse deja să-și pregătească un pod de vase) și să răscoale populațiile de acolo. După care, cu ajutorul locuitorilor ținuturilor de la miazăzi de fluviu și în fruntea oștirii sale viteze, să înainteze amenințător spre sud pînă sub zidurile Constantinopolului. Domnul Țării Românești avea pe lîngă sine numeroși călugări și preoți din întreaga peninsulă care, la momentul potrivit, urmau să-și îndemne compatrioții la răscoală și care, în timpul campaniei pe care o va purta Mihnea, trebuiau să-i servească drept credincioase călăuze. Nădejdea ce și-o punea voievodul român în populația sud-dunăreană și siguranța pe care o avea în reușita planului său se vedeau și din faptul că trimisese din vreme în Bulgaria un om să-i recruteze oștire și să-i adune provizii, fără știrea stăpînirii, în diferite locuri pe unde avea să-i treacă expediția.

Proiectele, deși îndrăznețe, aveau șanse mari de împlinire, din socotelile făcute, principii dispunînd de forțe îndestulătoare pentru realizarea lor. Rákóczi conta astfel pe 12 000

oşteni, numărul lor putînd spori prin recrutări făcute în rîndul ţărănimii la circa 30—40 000.

Mihnea avea mai mult de 25 000 de braţe armate „suficiente — ca să ajungă cu ele la Constantinopol". Aliaţii se mai bizuiau şi pe sprijin şi pe atitudine binevoitoare din afara ţărilor lor. Aşteptau ca solia lui Grigore din Chiprovăţ să se întoarcă din drumurile ei cu ajutor de nădejde. Cazacii mai înainte le promiseseră concursul, iar pentru a le reaminti făgăduiala, Rákóczi trimise din nou la ei un om al său. Mai fusese trimisă solie după sprijin şi la ţarul Moscovei, sensibilizat la cererile de ajutor militar ale ţărilor române şi de intervenţiile Veneţiei. Regele polon se arăta, de asemenea, binevoitor faţă de acţiunea războinică pornită de români — dar, din păcate, numai atîta (aflînd de ea, monarhul trimisese la domnitorul muntean un delegat care să-l susţină moral în acţiunea începută şi să-i exprime regretul că de nu ar fi fost prins în conflictul cu suedezii, ar fi dat în grabă mare oameni de ajutor). În fine, din partea tătarilor, socotea Mihnea, nu avea să vie primejdie ci, poate, doar o ameninţare formală. Se bizuia în această credinţă pe prietenia personală arătată de han, atît în tratativele privind dezrobirea lui Kémény, cît şi în eliberarea solului regelui polon înainte menţionat, care în drumul de întoarcere prin Moldova fusese prins de Ghica şi pus în libertate la cererea nogailor deşi se aflase că el era purtătorul unei cereri de ajutor a „răzvrătitului" Mihnea. Se bizuia, de asemenea, şi pe faptul că doamna lui se

trăgea din părțile Caucazului fiind, se pare, rudă îndepărtată cu marele han. Deci nu fără motive îndreptățite scria lui Rákóczi că „noi cu tătarii avem bună pace și nu ne temem de ei".

Discuțiile de la Rucăr ale celor doi aliați s-au desfășurat deci pe fondul de optimism născut din acest fel de judecăți și socoteli încurajatoare. La baza lor au stat pe bună dreptate în primul rînd bunele relații dintre Țara Românească și Transilvania, ratificate oficial prin acordurile ce fuseseră semnate la Tîrgu Mureș.

În timpul întrevederii celor doi conducători de oști s-au luat hotărîri importante privind războiul început cu puțin timp înainte. Ținîndu-se seamă că misiunea lui Mihnea era mai grea, Rákóczi s-a arătat gata să-i acorde ajutor suplimentar în oameni (a făcut-o cu atît mai bucuros cu cît soldele acestora, trecînd imediat în sarcina domnitorului muntean, îi ușurau propriile greutăți financiare, în ultima vreme pentru el tot mai greu de depășit).

La începutul lui octombrie 1659, Rákóczi trimise în Țara Românească un corp de 500 oșteni cu plată. După întrevederea de la Rucăr a mai lăsat alți 500, aflați sub conducerea cunoscutului ofițer Andrei Gaudy. Un corp de 500 luptători, în frunte cu Gheorghe Mikeș, avea să se alăture lui Mihnea la începutul lui noiembrie. Soldații lui Rákóczi au însemnat un ajutor prețios dat oștirii muntene care, în felul acesta, se întărea cu un lot puternic

de luptători disciplinați, bine înarmați și bine instruiți.

Una din hotărîrile importante luate la Rucăr a fost, revenim, reașezarea unui domnitor aliat în tronul Moldovei. Se făcuse înainte încercarea cu Gheorghe Ștefan, dar „din cauza puținei sale priceperi" aceasta se încheiase cu un rușinos eșec. După întîmplare, nenorocosului pretendent nu îi mai rămăseseră speranțe ca cei doi principi aliați, Mihnea și Rákóczi, să-l ajute într-o nouă încercare. Cînd Mihnea, din motivele sus-amintite, hotărî să înlocuiască pe Ghica vodă cu Constantin Șerban, acesta a acceptat imediat propunerea.

Pentru a crea o opinie favorabilă în jurul ideii așezării sale ca voievod în Moldova, pentru a se justifica în fața cunoscuților, a lumii că poate să ia tovarășului său de pribegie, Gheorghe Ștefan, locul în scaunul de la Iași, Constantin Șerban începu să spună peste tot că fostul voievod renunțase în favoarea sa la domnie pentru niște castele pe care i le-ar fi dăruit în Transilvania. Și că este îndreptățit să se așeze în tronul cinstit de Ștefan cel Mare date fiind unele legături de rudenie pe care le-ar avea cu boierimea moldoveană.

Cu toată reținerea îndreptățită pe care un astfel de personaj, de bună seamă, i-o provoca, Mihnea — judecînd faptele prin prisma intereselor războiului cu otomanii — hotărî să-i sprijine candidatura cu oștire puternică. În acest scop porni spre Moldova 10 000 de oșteni, puși sub conducerea vornicului Gheorghe Băleanu și a lui Dumitru Sîrbu spătarul.

Gheorghe Rákóczi al II-lea dădu și el ajutor, trimițînd lui Constantin Șerban cîteva mii de luptători. Iar pentru a se plăti, măcar formal, de datoriile față de Gheorghe Ștefan — pribeagul care și-a cheltuit în preajma sa averile în speranța că va fi din nou sprijinit să se înalțe în domnie — îi acordă acestuia titlul de generalissim al armatelor sale.

Întîlnirea de la Rucăr fu deci fructuoasă, cu înțelegeri depline în multe domenii politice și militare. Cei doi principi, după cum scrie și cronicarul Georg Kraus, „se învoiră repede ce aveau să facă, făcură un legămînt pe viață și pe moarte și se despărțiră. Mihnea vodă plecă cu oastea lui spre linia Dunării, unde își rîndui trupele pentru a opri trecerea otomanilor. Rákóczi se așeză în tabără în Țara Bîrsei, cu Constantin vodă pe care-l trimisese apoi (în Moldova) cu oaste și cu alte lucruri trebuincioase, poruncindu-i ca potrivit înțelegerii cu Mihnea vodă să se așeze în scaunul Moldovei".

*

Pentru Constantin Șerban principala preocupare era să fie voievod. Unde, în Țara Românească sau în Moldova? Răspunsul la o atare întrebare nu mai avea importanță *. Ale-

* Sentimentul că, fie la Iași, fie la București, voievozii conduc tot o țară de români, se înrădăcinase. Pentru personajele doritoare însă doar de avantajele materiale pe care le oferea domnia, Muntenia era, pare-se, preferată, fiind mai bogată în ve-

gerea lui de cei doi principi drept pretendent oficial la tronul Moldovei l-a mulțumit pe Șerban. Pentru a-și arăta recunoștința, el a oferit lui Rákóczi, prin documentul semnat la 12 octombrie 1659, avantaje materiale importante. „Dau principelui Gheorghe Rákóczi 150 000, adecă una sută cincizeci de mii de taleri imperiali, cari dacă nu sînt pre toți plătibili la o dată fixată, în timp de un an și mai curînd sînt dator a-i plăti în mod sigur 100 000, iar ceilalți 50 000 după dorința lui". Iar pentru a se plăti față de Mihnea se consemnează în același document, „...văzînd că *va fi mai mult folos creștinătății de voi îngădui lui Radu scaunul* domnesc (al Țării Românești) cu condiția să făgăduiască supunere și credință lui *Rákóczi, principele* Ardealului și să atîrne de el, *eu pentru aceasta cedez susnumitului voievod toată avuția mea din Muntenia, iar el în schimb îmi făgăduiește ajutorul său cu oaste ca să nu mă așez în tronul Moldovei*" (sublinierea noastră).

Cît timp se desfășura întrevederea de la Rucăr, Constantin Șerban aștepta la Codlea. Cînd află că cei doi, Mihnea și Rákóczi, se înțeleseseră să-l sprijine pentru a se înscăuna ca domn la Iași, plecă, în grabă mare, să-și adune oaste de lefegii de prin Țara Bîrsei și

---

nituri ; cînd tronul îi era ocupat, această categorie de pretendenți la domnie nu-și făcea multă supărare dacă ajungeau a fi înscăunați în Moldova. Mai ales cînd se dovedeau a nu fi în măsură sau prin uneltiri sau prin înfruntări deschise să înlăture din domnia Țării Românești pe adversarii lor.

să pornească cu ea, dar și cu oastea pe care i-o dădeau aliații, în Moldova.

Expediția începu la 22 octombrie 1659. Ea se desfășură în cele mai favorabile condiții, Șerban și ai lui neîntîlnind pe tot drumul nici o opreliște. Ghica vodă, auzind că oștire multă trece munții, fugise din Iași cu pedestrașii și artileria. În oraș a lăsat doar un corp de călăreți, care să pună stavilă înaintării pretendentului. Aceștia însă numai grijă de luptă nu aveau. Rămași de capul lor, fără dojană domnească, începură să se țină doar de petreceri și de băut. Astfel că ...„oastea noastră... au împlut tîrgul — cum scria Miron Costin — pen pivnițe slobode de vinuri, pen case, pen poduri, morți beți pre ulițe, pren toate pivnițele... Iară Constantin vodă, dacă au sosit amu la văiuga Copoului, au stătut, gîndindu că este oaste în tîrg supusă. Iară dacă au văzdzut că nu ieste oaste, ce ieste o glogozală deșartă au luat cu oastea pe deasupra Copoului și pentru vii și acolea, la capul viilor, s-au tocmit în tocmală oastea și au stătut. Era leșii a lui Ștefan vodă, carii, fusese la dînsul lefecii, cu Constantin vodă în frunte și o samă de catane. Cu aceia ai noștrii beți fără porunca nemerui, fără nici o tocmală, au început harțul, intrînd beți, cu săbiile zmulte păn în șiragurile ungurești".

Ciocnirea adevărată între cele două grupări s-a produs însă în mlaștinile Jijiei, unde Constantin Șerban obținu izbînda. Căci, „acolea multe oaste de a noastră au perit și mai mulți de apă. Au căzdut și vii cîțva pre mîna lui

Constantin vodă şi mai ales den boieri. Pre boieri, dacă iau dus la Constantin vodă îndată i-au pus iară la boierii şi slobodzi, fără nici o pază... Iară Ghica vodă cu oastea amu spăimată, s-au sfătuit şi cu noaptea au purces spre Lăpuşna cu pedestrimea şi cu puşci, răpedzindu îndată de olac la el agasi de Bugeag (mai marele tătarilor de acolo) dîndu-i ştire de aceste toate".

Constantin Şerban rămase, prin fuga lui Ghica, voievod în Moldova. Îşi văzu împlinită dorinţa. Avînd de acum experienţă, începu să-şi consolideze domnia. Curînd îşi spori puterea militară. Prin dobîndire de ajutor în oameni de la cazaci — la care pornise solie cu astfel de rugăminte. Prin oaste de sprijin de la ţarul Moscovei. Constantin Şerban făcu apoi şi unele încercări de a obţine bunăvoinţa mai marilor de la Poartă, unde trimise daruri şi promisiuni (nu prea semăna o atare atitudine cu cuvenita şi datorata recunoştinţă faţă de Mihnea şi Rákóczi, care-l aduseseră în scaun şi care, lucru ştiut, erau în război tocmai cu cei la care Constantin vodă voia să se plece...). Politica, de acum duplicitară, a domnitorului — acesta atingîndu-şi ţelul începuse să uite de cei care-l ajutaseră să-l atingă — nu ar fi fost de natură să aducă satisfacţii celor doi aliaţi. Noroc că la cunoaşterea acestora nu ajunseseră încă astfel de ştiri. Ci doar că cel pe care-l ţineau de credincios, de om de ajutor, izbîndise în fapta lui. Era, pentru ei, firesc, motiv de satisfacţie.

În timp ce Constantin Şerban îşi pregătea domnie lungă în Moldova, otomanii terminaseră pregătirile pentru expediţia împotriva voievodului răzvrătit din Ţara Românească. Ei trimiseseră trupe la malul Dunării încă de la începutul lui octombrie. Pe la jumătatea lunii trecură fluviul peste un pod de vase întins în dreptul Rusciucului, după care începură ostilităţile. Otomanii îndreptară primul atac asupra Giurgiului, cu cetatea sa de importanţă strategică. Dispunînd de efective reduse, garnizoana lui Mihnea nu putea rezista valurilor copleşitoare. După cucerirea cetăţii duşmanii se îndreptară spre Bucureşti. În calea lor ieşi un corp mic de oaste condus de Chirca Rudeanu — domnitorul se găsea atunci la întrevederea cu Rákóczi. Respectivul corp de oaste fu înfrînt, Chirca Rudeanu aflîndu-se în primejdie de moarte. Tocmai cînd otomanii începură a se bucura de primele lor succese, se întoarce şi Mihnea de la Rucăr. Voievodul luă cunoştinţă de cele întîmplate şi trecu imediat la acţiune. Trupele otomane care învinseseră corpul de oaste condus de Chirca Rudeanu fură izbite năprasnic şi zdrobite. Siliţi să fugă spre Dunăre, supravieţuitorii s-au ascuns unii prin rîpile malurilor, alţii în dosul zidurilor cetăţii Giurgiu sau a altor construcţii. Voievodul luă apoi măsuri pentru apărarea cetăţii. În acest scop el ceru două tunuri şi un mortier de la Braşov, precum şi „cîteva tunuri mai mari şi alte arme mai mici", cu plumbul şi praful de puşcă aferente, de la Sibiu.

După zdrobirea trupelor otomane și consolidarea asediului Giurgiului, oștenii lui Mihnea au continuat acțiunile militare, după multe surse demne de luat în seamă lovind chiar forțele dușmane aflate în ținuturile de margine ale Imperiului otoman. Pe la jumătatea lunii noiembrie, Rákóczi avea să spună că „oștile lui Mihnea vodă și acuma omoară pe turci, dincolo de Dunăre...“

Afectați de cele întîmplate, de curajul voievodului român, otomanii hotărîră să întreprindă o campanie de pedepsire a lui Mihnea, a răzvrătitorului, după cum îl apreciau ei. Nu așteptară, ca de obicei, sosirea primăverii, cînd le era mai ușor să lupte, ci porniră imediat la acțiune. Astfel, osmanlîii scăpați din încleștarea anterioară și care se ascunseseră pentru a rămîne în viață, sprijiniți se pare și de forțe proaspete, străpunseră mai întîi asediul instituit de oștenii munteni, după care se îndreptară spre București, avînd planul să-l scoată din scaun și să-l răpună pe curajosul domn român. Mihnea nu se lăsă însă surprins. În loc prielnic, la Frățești, sat așezat nu departe de Giurgiu, el hotărî să-i întîmpine pe vrăjmași. Zona se potrivea de minune planului alcătuit de voievod : pămîntul de luncă de aici, mlăștinos mai cu seamă în lunile de toamnă, afecta direct mișcarea trupelor inamice, greu adaptabile la manevre pe un astfel de sol. Mihnea își rîndui oștirea, în tabără, după tipicul vremii. În mijloc, sub cerul liber, ori în colibe, frunzare sau corturi înălțate în grabă se repauzau cei mai mulți oameni. Pe margini, se așe-

zară puşcaşii care puteau opri mai lesne, cu armele lor de foc, eventualele atacuri prin surprindere ale duşmanului. De jur împrejurul taberei stăteau la posturi, apărînd odihna camarazilor lor, oştenii de veghe. De veghe, gîndind adînc asupra a ceea ce va urma, stătea şi domnitorul.

...23 noiembrie 1659. Zorii zilei se iviră tulburi şi înceţoşaţi. Oştirea română aştepta — cum spune cronica despre trupele pregătite pentru bătălie — gata „tocmită". Dispozitivul de luptă era cel obişnuit epocii. În faţă, o linie de călăreţi înarmată cu arcuri, arbalete şi arme individuale de foc. Misiunea lor era dublă. Mai întîi să oblige inamicul să se desfăşoare. Apoi să constituie o acoperire sigură pentru artileria proprie. Tunurile fuseseră grupate pe direcţiile care solicitau cel mai mare efort militar. Ele erau încărcate şi pregătite de tragere. Grosul forţelor româneşti — infanteria şi cavaleria — fusese dispus în preajma şi în spatele artileriei.

Dispuşi în aşteptarea luptei pe formaţiuni articulate, la distanţe care să reducă cît mai mult pagubele produse de focul inamic, ostaşii români care trebuiau să atace într-o anume direcţie şi aveau aceeaşi misiune de luptă formau cu trupurile lor un patrulater mobil, capabil să facă faţă duşmanului prin simple manevre de întoarcere din oricare direcţie ar fi venit el. La nevoie oştenii lui ştiau să se aşeze şi altfel pe cîmpul bătăliei. Să-i cuprindă, spre pildă, pe potrivnici, în vălmăşagul

luptei, cu extremitățile frontului înaintate în formă de semilună. Sau să străpungă liniile adverse prin atacuri în unghi cu vîrful îndreptat spre în față.

Planul de luptă pe care îl concepuse voievodul muntean era și simplu și curajos. El prevedea ca grosul oștirii sale să aștepte într-un loc anume, pe drumul de pe firul văii pe unde avea să treacă dușmanul. În flancuri și mai în față, ascunși în locuri ferite, fuseseră așezați soldații transilvăneni trimiși în ajutor de Rákóczi. Ei trebuiau să pornească la luptă, să izbească prin surprindere flancurile și spatele trupelor dușmane și să le împingă prin forța loviturii spre lănciile și săbiile pregătite din vreme ale oștenilor lui Mihnea.

Otomanii înaintau spre București cu pedestrimea în centru și călărimea la aripi (acesta era dispozitivul lor de luptă tradițional, care, devenit în cursul veacurilor cunoscut de adversari, le-a pricinuit multe neajunsuri). Cînd au ajuns în locul dorit de voievod, acesta dădu poruncă luptătorilor transilvăneni să-și facă datoria. Ei se aruncară îndată asupra flancurilor trupelor otomane și stricîndu-le formația de marș și le împinseră spre poziția lui Mihnea. Puțini supraviețuitori otomani scăpați cu fuga se adăpostiră în cetatea Giurgiului. „Și cînd sosiră la Frățești — scrie *Letopisețul* — eșiră o seamă de turci din tabăra lor și să loviră în lunca Giurgiovului. Iar Gaud cu ungurii loviră fără veste și foarte rău i-au tăiat. Și cîți scăpară, i-au gonit pîn în tabără. *Turcii să îngrijară foarte*" (sublinierea noastră).

Lupta de la Frăteşti a însemnat o mare biruinţă a românilor. În istoria războiului de neatîrnare pornit de Mihnea, ea a avut o dublă importanţă. Prima, de natură militară, domnitorul intenţionînd în chiar noaptea următoare victoriei să atace şi să cucerească cetatea Giurgiului, să arunce peste fluviu resturile de trupe otomane. A doua, de ordin moral. Mihnea obţinuse pînă atunci victorii bazate mai cu seamă pe surpriză. Pentru apărarea prestigiului lor, otomanii puteau invoca faptul că loviturile primite s-au datorat neprevăzutului atac al unui om pe care-l ştiau supus Porţii, credincios ei. Că insuccesele lor nu ţin de vitejia lui Mihnea şi a românilor, ci de nedumerirea pe care a provocat-o fapta cea neaşteptată a „trădării". La Frăteşti nu se mai puteau invoca astfel de scuze. Otomanii erau de acum pregătiţi pentru război, ştiau că îi aşteaptă un adversar puternic, că faţă în faţă cu el, glas nu putea să aibă decît paloşul, că rezultatul confruntării ţine — de aici înainte în totalitate — de bărbăţie, de eroism. Victoria de la Frăteşti a arătat că apărîndu-se — prin unirea forţelor şi muntene şi transilvănene — o cauză nobilă, duşmanul asupritor poate fi oprit şi învins. Ea, lupta, şi izbînda de la Frăteşti încheie deci printr-o victorie şirul războaielor de apărare purtate pe trupul Ţării Româneşti, de vitejii săi ostaşi, împotriva armiilor agresive, otomane. Şir de războaie care, apoteozat de gloria Călugărenilor, a avut la începuturile lui tot o victorie, victoria de la Rovine.

VII. „ŞI AU DOMNÎT MIHNEA VODĂ 1 AN ŞI NOUĂ LUNI"...

23 noiembrie 1659 a marcat momentul de apogeu al destinului politic al domnitorului muntean. Era de 72 de zile în război deschis cu Poarta. În care timp a obţinut în lupte numeroase succese. În care timp a încheiat prietenie durabilă cu principele transilvan Gheorghe Rákóczi al II-lea. În care timp porni un corp de oaste în sprijinul lui Constantin Şerban, pretendentul care, îndepărtîndu-l pe Ghica vodă şi preluînd domnia Moldovei — despre împlinirea faptului primise veste — urma să vină la rîndu-i cu oaste împotriva otomanilor. În care timp, în fine, pornise o solie pe la unele curţi din Apus, misiunea ei fiind aceea de a atrage atenţia asupra evenimentelor de la Dunărea de jos a personalităţilor politice ale epocii şi a le obţine ajutorul. Mihnea era mulţumit de felul cum începuse şi cum i se desfăşura lupta.

Necazurile şi grija aveau să urmeze imediat după victoria de la Frăteşti. Ele au fost provocate de evenimentele petrecute la Iaşi şi dincolo de munţi, în Transilvania.

Mihnea ştia — s-a spus — că pretendentul la tronul Moldovei, propus de el şi sprijinit cu oaste, Constantin Şerban, izbutise să alunge pe Gheorghe Ghica. Dar nu mai ştia că, de

curînd, porniseră asupra noului domnitor două mari corpuri de oaste. Una tătară, numărînd 50 000 luptători, în frunte cu hanul Gazi Ghirai şi cu fugarul Ghica proaspăt numit de vizir domnitor al Ţării Româneşti. A doua, otomană, destul de numeroasă şi ea. În rîndurile ei se afla Ştefăniţă — fiul lui Vasile Lupu, ales de Poartă ca voievod în Moldova.

Beligeranţii se întîlniră lîngă Iaşi unde, pentru a li se împotrivi cu şanse de izbîndă, Constantin îşi făcuse mai multe tabere puternic întărite. Primul asalt asupra sa a fost pornit la 19 noiembrie 1659. Apărate de tunuri şi de mulţi oşteni, fortificaţiile de pămînt şi de care — legate unele de altele şi plasate pe margine — au rezistat otomanilor şi tătarilor. Au rezistat şi a doua zi. Încrezător în ce izbutise pînă atunci, Constantin uită de prudenţă şi, la 21 noiembrie 1659, atacă el însuşi. „Ghiaurii josnici — relatează cronicarul Mustafa Naima luptele ce au avut loc în aceste zile — formaseră în faţa oraşului numit Iaşi şapte tabere şi, afară de alţi luptători, puseseră în tabără şi vreo 13 000 de puşcaşi şi aşezaseră în faţa lor 12 tunuri, fiind gata pentru luptă şi măcel... Luînd măsuri pentru înlăturarea taberelor duşmane (atacatorii), cu învoirea oştilor islamice, au pus să meargă înainte oştile căzăceşti şi leşeşti. Ele însele au pornit după acestea asupra taberei. Ajungînd şi venind faţă în faţă au început îndată lupta şi măcelul. În timpul luptei au distrus şi au împrăştiat majoritatea oştilor leşeşti şi căzăceşti, care se aflau în faţă. Cînd şi ceilalţi

ostași i-au atacat, luptă în tabără cu afurisiții a devenit foarte grea. De aceea oastea islamică s-a prefăcut că este înfrîntă și s-a retras de pe cîmpul de luptă în șes, pentru a-i despărți de tabără și pentru a-i scoate la cîmp deschis. Dar ghiaurii netrebnici nu s-au pus pe urmele lor, ci s-au întors în taberele lor. Cu aceasta s-a renunțat la luptă în ziua aceea. Atunci, afurisiții necredincioși, aruncînd din tunuri și puști, au făcu ca locul unde se dădea lupta să pară îngust în fața ochilor tătarilor și nu i-au lăsat să se apropie de ei. Și ziua aceea a trecut în felul acesta. A treia zi au pornit iarăși, din toate părțile la luptă și la măcel. Ori de cîte ori ghiaurii josnici se aruncau în luptă, oastea islamică la rîndul ei se prefăcea că este înfrîntă și se dădea înapoi. De aceea ghiaurii, condamnați focului din infern, înaintau mereu atacîndu-i și, în felul acesta, s-au despărțit de taberele lor. Oastea islamică, la rîndul ei, potrivit versetului „folosește în luptă șiretlicul", a luat măsuri pentru a-i împrăștia cu viclenie pe cei arătați mai sus, urmînd ca apoi, după ce se vor fi prefăcut că fug, să-i prindă și să-i nimicească cu ușurință".

Victoria tătarilor a fost totală, o bună parte din oastea lui Constantin Șerban căzînd fie pe cîmpul de luptă, fie în robie. „Să privești moarte — scria cu durere Miron Costin — să vedzi osînda și așea de sîrg vărsare de sînge de oameni! Era trei iazuri de trupuri, cum sta trei rînduri de pedestrime, unul preste al-

tul de pe supt mal, pin la pîriul Bahluiului". Pierderile armatei lui Constantin Şerban s-au socotit la peste 12 000 oameni — din care jumătate erau din cei trimişi de Mihnea ca ajutor. Cifra trebuie sporită încă pe atît cu cei „luaţi în prinsoare" — între ei şi Gheorghe Băleanu, comandantul corpului de oaşte munteană (rămas apoi, doi ani, în robia cea grea). Chiar Constantin vodă era să cadă prizonier. În toiul luptei, calul i se împotmoli în mocirlă şi dacă nu l-ar fi avut în preajmă pe Stan pîrcălabul de la Cornişani să i-l dea pe al lui ar fi căzut, negreşit, prizonier (pîrcălabul plăti cu libertatea credinţa faţă de domnitorul său, tătarii, atenţi la cele ce se petreceau în jurul lui Constantin luîndu-l pe el rob). Cu resturile oştirii sale, încărcat de ruşine, Constantin Şerban s-a îndreptat spre Ţara Românească *. Să-i ducă lui Mihnea nu ajutorul la care era dator, ci ştirea că nu s-a putut menţine în domnie, nu oastea întreagă pe care o primise ci doar cîteva cete de soldaţi înegurăţi de amintirea tristă a înfrîngerii. Ca un adaos la suma de necazuri ce apărură atunci în spatele lui Şerban Cîrnul veneau valuri, valuri tătarii călări, purtînd în goana mare pe Gheorghe Ghica, cel hărăzit de sultan ca domnitor al Ţării Româneşti.

* Faptul că înfrîntul din lunca Bahluiului nu s-a dus la Rákóczi, ci la Mihnea constituie iarăşi un argument în favoarea rolului principal pe care acesta din urmă l-a avut în alianţa principilor celor trei ţări româneşti.

Prin alungarea lui Constantin Şerban din scaunul de la Iaşi, din frontul de luptă antiotoman al românilor s-a desprins atunci, din nefericire, Moldova. Aproape în acelaşi timp, din pricina insuccesele înregistrate de Gheorghe Rákóczi al II-lea avea să se desprindă de alianţa Ţării Româneşti şi Transilvania. Dar iată cum s-au petrecut faptele : Din motive pe care încă nu le cunoaştem, nu se decidea să-şi onoreze promisiunile principale făcute la Rucăr, amînînd declanşarea luptelor cu otomanii. Poate din prudenţă. Poate că întîmplările prin care trecuse pînă atunci îl obosiseră. Poate din gîndul de a-şi cruţa oştile, lăsîndu-şi aliatul de dincolo de munţi să suporte greul războiului. De această inactivitate au profitat din plin otomanii, care au putut să pornească în linişte împotriva sa o expediţie „de pedeapsă".

Abia cînd duşmanii, venind dinspre Banat, se arătară la Porţile de Fier ale Transilvaniei, principele, parcă atunci trezit la realitate se gîndi să lupte. În calea vrăjmaşului îşi trimise în grabă oastea — soldaţi de profesie amestecaţi cu ţărani nedeprinşi încă cu meseria armelor. La 21 noiembrie, zi cînd otomanii intrară în defileu, a avut loc o grea şi cumplită luptă. Superioritatea numerică a inamicului şi-a spus cuvîntul, înaintarea lui neputînd fi oprită.

În apropierea Grădiştei, adversarii se întîlniră din nou. Lupta se încheie pentru Rákóczi, ca şi în ajun, cu înfrîngere. „Turcii cîştigară bătălia — spune cronica lui Georg

Kraus —, printr-un noroc orb şi anume din pricină că Rákóczi nu avusese destulă oaste". Între motivele înfrîngerii se aşază de asemenea eficacitatea redusă a artileriei — fapt explicabil — adusă într-o zonă cu relief deluros şi muntos, cum era cea a Porţilor de Fier ale Transilvaniei — şi faptul că pedestrimea ardeleană nu s-a putut sprijini pe cavalerie. Aceasta, din pricini necunoscute, nu participase la luptă. „Drept aceaia, (Rákóczi) auzind că vizirul din Buda cu başa (paşa) din Timişoara şi cu Barciai (Barcsai) se gată se-i vină asupră, — scrie *Hronica Românilor* a lui Gheorghe Şincai — au început a-şi spori oştile şi au chiemat pe Giulai Frenţ cu haiducii lui în Ardeal ; iară pre Chiril, parohul sau preotul cel românesc din satul Ciurulla din comitatul Hinedoarei, carele cu cinci sau şase sute de ostaşi români ai săi nu de mult arsese Deva, l-au trimis Rakoţi cu cărţi dinpreună cu Ştefan Roman, ţeranul din Telegd, la românii din Criş-Baia, din Hălmagi, din Beiuş, din Papmezeu, din Mische, din Luncă şi din dominiul Orăzei-Mari ca să ia arma că pe toţi îi va nemeşi... Iară înţelegînd Rakoţi că turcii au pornit din Timişoara şi vin pre la Caransebeş şi pre la Lugoji, el s-au grăbit de au cuprins strîmtoarea de la Poarta de Ferr, unde ş-au băgat toată pedestrimea în şanţuri bine întărite cu multe tunuri ; ci turcii au trecut preste munţi, pe locuri nemaiîmblate de oşti, şi s-au lovit cu Rakoţi la Grădiştea, unde au fost mai de mult Sarmisóghetusa, cetatea dachilor. Acolo Rakoţi, neavînd pedestrimea cu

sine, fu biruit de turci și s-au tras la Orăștie ; iară turcii nu l-au gonit, ci s-au înturnat în șanțurile de la Poarta de Ferr de au tăiat toată pedestrimea și au luat toate tunurile. Apoi s-au cărat după Rakoți, ci Rakoți s-au tras din naintea lor la M(ureș) Oșorheiu".

După luptele de la Porțile de Fier și Grădiștea, Rákóczi fu silit să fugă. Unde ? Avea de ales între drumul spre moșiile sale din nordul Transilvaniei, unde-și pregătise adăpost din timp, și cel care ducea spre miazăzi, la singurul aliat pe care îl avea : domnul muntean Mihnea. Porni pe primul drum, greu fiindu-i desigur să dea ochi cu cel care, și din vina celor întîmplate lui, stătea acum singur în fața oștilor otomane.

*

Știrile despre evenimentele din Moldova și Transilvania au ajuns la Mihnea în noaptea următoare victoriei de la Frățești, pe cînd acesta se afla la Giurgiu în pregătire intensă pentru atacul de a doua zi asupra cetății. „Iar preste noapte — scrie *Letopisețul cantacuzinesc* — veni veste neagră Mihnii, că au bătut turcii pe Racoți craiul și pre Constantin vodă tătarii, așijderea... Și socoti că nu va face singur nimic. Că turcii erau mulți și tătarii încă venea cu Ghica vodă. Ci se învîrteji înapoi cu multă grijă pîn sosi la Tîrgoviște. Deci el acolo gîndise să șază pre loc și să să bată cu turci". Prevăzător, domnitorul întărise orașul mai de mult. Cronicarul turc Silahdar Fîndîklîlî Meh-

med aga scria că „din vreme a pus să se sape șanțuri în cele patru părți ale Tîrgoviștei și, făcînd tabere și procurînd tunuri a pregătit cantități îndestulătoare de muniții".

În timp ce Mihnea își făcea din greu drum spre regiunea deluroasă din preajma Tîrgoviștei * unde putea mai bine să se apere de dușmani, tătarii începură să facă pagube mari în Țara Românească. Pașii lor de cuceritori lăsau peste tot răni adînci. Orașele și satele ce nu aveau cu ce-și plăti răscumpărarea căzură iarăși, nici după doi ani, pradă jafului. Lungi șiruri de oameni prinși prin surprindere ori dibuiți în locuri ascunse fură purtați pe drumurile robiei celei aspre. Din nou jalea și plînsul coborîră asupra ținuturilor de la sud de Carpați de unde, abia cu ceva timp în urmă, plecaseră. Primul oraș lovit fără milă fu Rîmnicul Sărat, „care — după cum spune călătorul turc Evlia Celebi — a fost incendiat, căci raialele

---

* Drumul lui Mihnea de la Giurgiu la Tîrgoviște fu încărcat și de primejdii și de pagube. Un corp de oaste tătară îl luaseră oștenii prin surprindere și-i risipiră. Cu ce mai rămăsese din ei, Mihnea porni spre miazănoapte, urmat fiind de aproape și de tătari și de otomanii ieșiți din dosul zidurilor Giurgiului unde, pînă atunci, tremuraseră de frica înfrîngerii. În mlaștinile Neajlovului, la Călugăreni, în ziua de 1 decembrie, oastea munteană fu din nou izbită de urmăritori. Noi pierderi în oameni, noi pierderi în materiale de luptă — între ele 7 tunuri și 2 mortiere. De aici de la Călugăreni, prin București, Mihnea ajunse apoi, fără alte întîmplări mai deosebite, în vechea cetate de scaun a Tîrgoviștei.

plecaseră la tabăra lui Mihnea. Nu s-au găsit nici prăzi, nici robi.

Plecînd de aici, chiar în ziua aceea, am mers prin munții acoperiți cu păduri, și capturînd mii de robi aleși, am ajuns în orașul Buzău. Era foarte înfloritor. În zori de zi tot orașul a fost incendiat ; de frica incendiului locuitorii nu și-au părăsit casele, iar cei care au ieșit au fost luați robi. Plecînd și de acolo spre apus, am ajuns în orășelul Gherghița. De dimineața, împresurînd acest oraș, am luat șapte mii de robi, înainte ca ei să iasă din casele lor. Au fost capturate atîtea prăzi încît toți ne-am îmbogățit. Nu am dat foc acestui oraș. Plecînd în grabă în noaptea aceea, am asediat orașul Tîrgoviște, marele centru comercial al Țării Românești. Dimineața cînd am trecut la atac, zicînd Allah ! Allah !, n-a ieșit nimeni în fața noastră, fiindcă bărbații de aici fiind plecați în tabăra (lui Mihnea), în oraș nu rămăseseră decît douăzeci și trei de mii de femei și copii. De aici am luat numeroși robi și multe avuții și tezaure din biserici..." „De acolo — continuă relatarea același călător turc — am mers, tot în grabă, spre miazăzi, parcurgînd într-o oră o distanță de nouă ceasuri și am ajuns în zorii zilei la renumitul oraș București, capitala Țării Românești, asediind acest tîrg. De dimineață cînd oastea tătară a pornit la atac, toate femeile, toți băieții și fetele au ieșit pe străzi cu veșminte de noapte, țipînd și văitîndu-se ; mulți dintre ei au fost luați robi. Au mai fost capturate atît de multe lucruri, avuții și tezaure, încît nu se

poate descrie. Au fost luaţi numai decît douăzeci şi şase de mii de robi aleşi şi şase sute de care cu diferite lucruri şi mărfuri ; prizonierii au fost predaţi tot lui Batir aga... Rămînînd astfel iarăşi fără poveri, cînd ne îndreptam în altă direcţie, ostaşii noştri de la Cetatea Albă au adus cincizeci de prinşi (limbi).Puşi să vorbească, ei au spus : «Jurăm că beiul nostru, al Ţării Româneşti, Mihnea bei, l-a înfrînt pe Fazîl paşa şi pe conacciul Kara-Ali paşa şi pe Merdjan-Arslan paşa, precum şi pe multe alte paşale şi pe mulţi alţi bei ai turcilor şi nimicind oştile lor, pe mulţi i-a aruncat în Dunăre şi i-a înecat. Paşalele lor s-au închis în cetatea Giurgiului, undé se dau şi acum lupte mari. Dacă (Mihnea) va lua cetatea Giurgiului şi Dunărea va rămîne îngheţată, el va lovi sigur şi oraşele Nicopol, Rusciuk şi Silistra». Cînd ei au vorbit astfel, cîtorva dintre prinşi li s-au tăiat capetele, iar cinci dintre ei au fost lăsaţi liberi". Cu greu se poate realiza o descriere mai patetică a jalei care a cuprins ţara ca relatarea enumerativă, seacă şi dureroasă pentru noi, a călătorului turc Evila Celebi. Din acea relatare rămîi cu un sentiment de caldă admiraţie pentru comportarea atît de curajoasă a atîtor prinşi ai tătarilor duşi în captivitate. Avînd în faţă spectrul morţii, prizonierii români nu s-au lepădat de încrederea pe care o aveau în Mihnea în fapta lui, o parte din ei plătind cu viaţa curajul tuturor.

Mihnea, cum s-a spus, a ajuns cu greu la Tîrgovişte. Aici, în dosul palăncilor întărite,

s-a pregătit de luptă. De încă o luptă din războiul pe care, și în care, din nefericire rămăsese singur. Zilele frumoase din preajma întîlnirii de la Rucăr, încrederea manifestată atunci, satisfacția victoriei repurtată la Frăteşti trecuseră. Aproape nimic din ce plănuise și-și dorise mai înainte Mihnea nu mai găsea condiții de trecere în faptă. Ideea constituirii unui front larg al tuturor țărilor creştine de luptă antiotomană nu se realizase. Poate din cauză că lipsiseră victoriile de răsunet ale Veneției, principala forță beligerantă angajată în război cu Imperiul sultanului, victorii care să aducă adeziuni noi și importante la ideea unei cruciade antiotomane (după oarecari succese navale, flota ei s-a îndreptat spre Dardanele unde, cu toate eforturile, nu a putut aduce decît mărunte prejudicii corăbiilor conduse de Capudan paşa). Sigur însă că ce nu s-a împlinit s-a datorat și poziției ostile, indiferente a marilor puteri europene solicitate.

Ideea constituirii măcar a frontului de luptă antiotoman al celor trei țări române nu s-a realizat nici ea în totalitate. Cauzele sînt cunoscute. În fine credința domnitorului că după eliminarea din viața politică a boierilor „vicleni", că după distrugerea opoziției interne a rămas înconjurat numai de bărbați cu suflet tare s-a dovedit și ea falsă. Trădarea a apărut din nou. Și acum tot în rîndul celor sus aşezați la treburile țării care nu credeau în războiul de eliberare pornit de domnitor și se opuneau lui. Căci boierii, aşa cum a arătat un transilvănean contemporan al evenimentelor,

Petru Budai „îl vor părăsi pe Mihnea vodă și vor veni împotriva lui și a noastră cu voievodul pe care îl vor numi turcii...". A apărut din nou și în rîndurile armatei pentru mulțumirea căreia voievodul depusese eforturi stăruitoare.

Momentul ultimei trădări a fost la Tîrgoviște cînd domnitorul, în dorința de a înfrunta dușmanii, ceru credință și participare totală de la toți cei datori să i le dea : boierii, căpeteniile de oaste. La auzul cererii domnești, ei refuzară lupta. Mai mult, plănuiră să-l prindă pe voievod, să-l țină între ei pînă vor sosi turcii urmăritori cărora voiau să-l vîndă pe cîți arginți vor căpăta. Relatînd întîmplarea, cronicarul turc Silahdar Fîndîklîlî Mehmed aga scrie : „Dar neputînd să stea nici acolo (la Tîrgoviște), boierii, dintre locuitorii Țării Românești, au început să strige, zicînd astfel «mai înainte am fost înfrînți, dar acum am fugit. De aceea pe tine te vor cere de la noi, așa încît nu te vom lăsa să fugi». Și cu mare mulțime de oameni ei au înconjurat palatul său (al domnitorului) din toate părțile, așteptînd sosirea oștilor purtătoare de victorii... Potrivit înțelepciunii lui Allah, pe lîngă faptul că prințul calgai, mergînd pe un drum greșit, nu a putut să vină, oștile islamice ce se aflau în partea aceasta se mișcau și ele încet. De aceea afurisitul fără de lege (Mihnea), care era asediat (de ai săi), zicînd că e momentul să profite de acest prilej pentru a-și salva viața nedemnă, a dăruit pușcașilor care se aflau lîngă el multe bogății (și a scăpat)".

Despre același episod, *Letopisețul cantacuzinesc* scrie cam la fel : „Iar dorobanții și alte oști se sfătuiră să-l închiză în cetate și să-l dea turcilor. Mihnea, de cum prinse de veste, cu mare meșteșug să împăcă cu dorobanții, dîndu-le și bani mulți. Noaptea-l sloboziră, de au fugit preste munte".

Actul ostil al boierilor față de domnie, întîmplat la Tîrgoviște, a fost pentru Mihnea cea mai gravă lovitură. Întîi că i s-au dovedit neprietene, pentru a treia oară, tocmai acele categorii de oameni care se bucuraseră totdeauna, din plin, de mila domnească, de binefacerile ei. Apoi, și mai cu seamă pentru că, rămas fără de oaste, Mihnea nu a mai avut cum și cu ce să înfrunte dușmanul care se apropia. Voievodul fu silit deci să părăsească domnia, să părăsească țara. Nu din vina lui, nu de frica otomanului, ori din nepricepere în purtarea luptelor a luat Mihnea drumul pribegiei. Ci, așa cum am văzut din mișeleasca, nevrednica purtare a celor din jur, din trădarea apropiaților care ca și în alte dăți transformară idealurile sfinte ale țării în visuri fără împlinire pentru cei care se puseseră în slujba lor.

*

La începutul lui decembrie 1659, înainte de a se împlini doi ani de la înscăunare, Mihnea trecu pentru a doua oară munții. Nici acum nu avea chipul luminat de izbînzi îndrăznețe, ci

întunecat, mîhnit de întîmplările prin care trecuse în zilele din urmă.

Dar, fire oțelită, încercată de multe greutăți, voievodul Țării Românești nu își pierdu nădejdea în dreptatea cauzei sale nici chiar în asemenea momente. Gîndul lui fu să ajungă la Rákóczi — despre care dealtfel, nu mai știa nimic după ciocnirea de la Porțile de Fier ale Transilvaniei — și, cu sprijinul lui și al oștenilor pe care avea să-i adune, să alunge pe Ghica vodă, proaspăt adus domnitor în locul său și să reia lupta împotriva otomanilor. Planuri, din nou planuri ! Asemănătoare, dacă păstrăm rezervele impuse de comparație, cu cele ale lui Mihai cel Mare cînd, la sfîrșitul anului 1600, pornise încolțit de dușmani dar nu descurajat spre curtea de la Viena a împăratului habsburg.

Trecerea lui Mihnea în Transilvania a coincis cu retragerea pașalei de la Timișoara. Nu se cunoaște precis ce a determinat plecarea lui. Poate necesitatea de a-și odihni oștile purtate într-o anevoioasă campanie. Poate datorită anotimpului friguros în care intraseră. Poate — și ni se pare întemeiată și această ipoteză — datorită spaimei pe care i-o provoca apropierea domnitorului muntean a cărui faimă — născută din victoriile obținute pînă atunci asupra otomanilor — va fi ajuns negreșit și în tabăra lui. Împreună cu pașa de Timișoara trebuia să se așeze la adăpost, pînă în primăvară, și principele mereu hărțuit de întîmplări, Acațiu Barcsai. La cererea lui insistentă, a fost însă lăsat în Transilvania, cu

1 500 oşteni în ajutor. Barcsai s-a aşezat la Sibiu.

La 23 decembrie 1659 Rákóczi, decis să termine definitiv cu, de acum, insistentul său concurent în domnie, îşi aşază trupele în jurul zidurilor puternicei cetăţi de la poalele Cibinului şi porni un greu asediu. În timp ce principele încerca să cuprindă cetatea, Mihnea se străduia să-şi găsească prin părţile de sud-est ale Transilvaniei ajutoare noi. La 23 decembrie a sosit la Braşov o scrisoare de la Ghica vodă, noul domnitor muntean, care, aflînd că Mihnea se află în Ţara Bîrsei, cerea căpitanilor oraşului să-l urmărească şi să-l prindă. Dealtfel, lui Mihail Hermann, mai marele sfatului orăşenesc al Braşovului, îi sosise mai înainte poruncă asemănătoare şi de la Acaţiu Barcsai. Pentru prinderea lui Mihnea se dădu ştire şi de răsplată în bani (la 14 noiembrie, un localnic, pe nume Ioan Nemeş, doritor să intre în posesia arginţilor promişi, pornise cu o ceată de treizeci de oameni pe urmele lui Mihnea, în ţinutul Ciucului — secuii avură însă grijă de domnul pribeag, îl feriră de primejdie şi pe hăitaşi îi puseră pe fugă).

Mihnea se afla deci, în acest sfîrşit de an 1659, părăsit aproape de toţi, alungat dintr-un loc în altul, pribeag dintr-un oraş în altul. La 19 decembrie se afla la Făgăraş. De acolo a pornit spre Sibiu, unde Rákóczi participa la asediul cetăţii. Înţelegînd că principele, cum scria Gheorghe Şincai, „nici pe sine nu se poate ajuta“ — şansele de a obţine o victorie

asupra lui Barcsai erau minime — Mihnea plecă la începutul anului 1660 din nou spre părțile secuiești. La 18 ianuarie se afla la Vurpăr, pe drumul Gheorghenilor.

Într-o noapte — data exactă nu se cunoaște — a fost găzduit în frumosul castel al Bethlenilor de la Lăzarea. Umbla singur sau aproape singur, puținii boieri care îl urmaseră peste munți rămînînd, încă din decembrie 1659, la adăpost, în Brașov. În peregrinările lui, Mihnea căuta oșteni, oșteni mulți, cu care să alunge pe Ghica vodă, omul de credință al marelui vizir. Cu care să ducă apoi la bun sfîrșit ce începuse în toamna ce trecuse : alungarea otomanilor și eliberarea Țării Românești.

În primăvara anului 1660 Mihnea se găsea la Satu Mare. Acolo se afla și Constantin Șerban, care în ziua de 5 aprilie l-a poftit pe Mihnea la un prînz îmbelșugat. Pe amîndoi, spera Mihnea, îi așteptau mantiile domniei — a lui la București, a celuilalt la Iași. Și pe amîndoi — cugeta el — istoria îi așteaptă ca, împreună cu transilvăneanul Gheorghe Rákóczi al II-lea, să-și împlinească rostul politic : scoaterea țărilor române de sub dominația Înaltei Porți.

Mihnea dădu deci curs invitației făcute. Socotea că sosise momentul înnodării firului rupt în luna lui noiembrie a anului ce trecuse. Și că întîlnirea la un ospăț oferă un cadru potrivit uitării mai înainte întîmplatelor necazuri. Recepția s-a desfășurat în bunăvoie, în veselia mesenilor, pînă seara tîrziu.

În timpul ei, mîna unui om cu gînd întunecat a turnat însă în cupa lui Mihnea, pe neobservate, otravă. A doua zi, în casa pe care o închiriase, viteazul bărbat al Țării Românești a fost găsit mort.

Cronicile, contemporanii nu-l numesc pe cel ce a făcut această mișelească faptă. „În lunea Paștilor — scria *Cronica* lui Georg Kraus — Constantin îl avea la masă pe Mihnea. Acesta era voios și sănătos : de la ospăț se întoarse acasă... și dimineața fu găsit mort. Cum i s-a întîmplat nu se poate întreba... Oricum i s-a întîmplat, este destul că a murit fulgerător ; las pe alții să judece".

*

O lună după drama petrecută la Satu Mare, Constantin Șerban intră cu oaste în Țara Românească ca pretendent la tronul ei. La 11 mai 1660 era în București, unde se înscăuna domnitor. După circa două săptămîni, Gheorghe Ghica s-a întors cu ajutor turco-tătar, obligînd pe proaspătul voievod să se retragă. Drumul acestuia a trecut prin părțile secuiești ale Transilvaniei, de acolo în Moldova și a dus apoi mai departe, spre nord. Și-a aflat moartea la Warniswice, în Polonia.

La scurt timp după dispariția lui Mihnea a venit și sfîrșitul lui Rákóczi. Apropierea, în primăvara anului 1660, a trupelor otomane de Sibiul împresurat de oștile sale l-a obligat să ridice asediul și să se îndrepte spre miazănoapte, către domeniile sale. La Gilău, aș-

zare situată în preajma Clujului, otomanii care îl urmăreau l-au ajuns. A avut loc acolo, la 22 mai, o luptă scurtă și aprigă. În timpul desfășurării ei, principele primi o lovitură de paloș peste fruntea goală și căzu de pe cal. Cu greu ai lui îl scoaseră din primejdie. Rănit grav, își găsi adăpost în cetatea Oradei. Aici, la 7 iunie 1660, Gheorghe Rákóczi al II-lea, curajosul, viteazul principe al Transilvaniei, a trecut și el din viață.

*

Acum, cînd rîndurile care și-au propus să evoce figura lui Mihnea și fapta și epoca lui se apropie de sfîrșit, acum, cînd sînt cunoscute împlinirile sale cele mai de seamă, portretul acestuia se cuvine a fi readus în memoria cititorului și ca o concluzie a celor mai înainte scrise și ca un cuvenit omagiu adus personajului.

Descendent din familie de voievozi români, Mihnea a depus multe eforturi pentru a dobîndi scaunul Țării Românești la care, de fapt, prin naștere, avea dreptul. L-a vrut nu pentru sine. Că de l-ar fi dorit așa s-ar fi purtat ca alții, supus și cu credință la Poartă. Și ar fi avut domnie lungă, bogată în venituri, lipsită de primejdie. Dar l-a vrut pentru țară. Pe care o vedea ieșită, prin lupta sa și a întregului popor, din starea de servitute față de sultan.

Trebuie menționat că deși trăitor o bună parte din viață la Constantinopel, Mihnea a

rămas cu simțămintele adînc implîntate în străbunul său pămînt românesc. În același timp, în anturajul Porții otomane și-a dat seama, întocmai ca Rákóczi, de slăbiciunea de care începuse să sufere marele imperiu. Și înainte chiar de a ajunge domn s-a înfrățit cu nădejdea obținerii independenței Țării Românești prin vitejesc război. Acest vis de demnitate și-a pus pecetea pe întregul său destin politic. Ținîndu-l mereu în față, fapta și drumul lui Mihnea — o spunem din nou — apar fiecăruia din cei care s-au aplecat sau se apleacă asupra numelui său limpezi și drepte, curate și nobile.

Pentru înfăptuirea scopului propus, Mihnea a fost ajutat de o fire aleasă, înzestrată cu însușiri de mare preț. Între ele, și nu din cele lipsite de importanță, se află perseverența depusă planurilor, capacitatea de a face față unor situații imprevizibile, îndrăzneala care de multe ori l-a salvat din împrejurări limită, din primejdii de moarte.

Ca voievod, Mihnea s-a arătat voitor să aducă în țară ani cu folos și belșug. A dorit să-și țină în pace și bine supușii. Să-și apropie, în limitele concepțiilor epocii, pe cei mulți, știută fiindu-i realitatea că la greu, ei duc greul.

Ca soldat, Mihnea a probat un nobil devotament pentru cauza țării sale, a arătat pricepere în întocmiri de oaste, simț de organizare, pricepere în arta militară.

Cei doi ani de guvernare ai voievodului — și nici aceia împliniți — nu pot fur-

niza date suficiente pentru judecarea, la toate dimensiunile ei, a domniei marcate de idealuri atît de înalte cum a fost aceea a lui Mihnea. A fost menirea paginilor de față să amintească pe cele în majoritate știute și este de datoria cercetărilor viitoare a aduce, în completare, altele noi. Așa încît chipul acestei personalități de seamă a evului mediu românesc să primească aura de glorie ce i se cuvine, iar numele să fie rostit de urmași cu mîndria pe care o transmit acestora faptele deosebite ale înaintașilor lor.

NICOLAE CEAUȘESCU — *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1966.

NICOLAE CEAUȘESCU — *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969.

NICOLAE CEAUȘESCU — *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, Editura politică, București, 1974.

A. Izvoare

BULAT, T. G. — *Trei scrisori de la Mihnea vodă Radu*, în „Revista istorică", XIII (1923).

* * * — *Călători străini despre țările române, vol. VI. Paul de Alep. Evlia Celebi.* Editura științifică și enciclopedică, București, 1976.

CIORĂNESCU, AL. — *Documente privitoare la domnia lui Mihail Radu (Mihnea III)*, în „Buletinul Comisiei Istorice a României", XIII (1934).

COSTIN, MIRON, — *Letopisețul țării Moldovei de la Aron Vodă încoace*, în *Opere*, ediție îngrijită de P. P. Panaitescu, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1958.

* * * — *Cronici turcești privind țările române.* Extrase, vol. II, sec. XVII—începutul sec. XVIII, Editura Academiei R. S. România, București, 1974.

* * * — *Cronici turcești privind țările române.* Extrase, vol. III. Sfîrșitul sec. XVI—începutul sec. XIX, Editura Academiei R. S. România, București, 1980.

* * * — *Documente inedite din Țara Românească — a doua jumătate a sec. XVII.* Transcrieri și traduceri ; Institutul de istorie N. Iorga.

FILITTI, I. C. — *Din arhivele Vaticanului,* vol. II, Documente politice 1526—1788, București, 1913—1914.

FILSTICH, JOHANN — *Încercare de istorie românească,* Editura științifică și enciclopedică, București, 1979.

HURMUZAKI, E. — *Documente privitoare la istoria românilor,* vol. I, partea I (1650—1699), București, 1878 ; Suplement I, vol. I (1518—1780), București, 1886 ; vol. V, partea II-a (1650—1699), București, 1886 ; vol. IX,partea I-a (1650—1797), București, 1897 ; vol. XIV, partea I-a (1620—1716), București, 1915 ; vol. XV, partea II-a (1601—1825), București, 1913, (apud. AL. CIORĂNESCU — *Domnia lui Mihnea III (Mihail Radu), 1658—1659,* în „Buletinul Comisiei Istorice a României". XIV, 1935).

IORGA, N. — *Noi acte românești la Sibiu,* în „Analele Academiei Române", Memoriile secțiunii istorice, III, 7 (1927).

IORGA, N. — *Scrisori de boieri. Scrisori de domni,* Ediția a II-a, Vălenii de Munte, 1925.

IORGA, N. — *Socotelile Braşovului*, în „Analele Academiei Române", Memoriile secţiunii istorice, II, 21 (1898—9).

IORGA, N. — *Socotelile Sibiiului*, în „Analele Academiei Române", Memoriile secţiunii istorice, II, 21 (1898—9).

IORGA, N. — *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, vol. IV, Bucureşti, 1902 ; vol. V, Bucureşti, 1903 ; vol. VI, Bucureşti, 1904 ; vol. IX, Bucureşti, 1905.

* * * — *Istoria Ţării Româneşti 1290—1690. Letopiseţul cantacuzinesc.* Ediţie critică întocmită de C. Grecescu şi D. Simonescu, Editura Academiei R. P. R., Bucureşti, 1960.

KRAUS, GEORG — *Cronica Transilvaniei. 1608—1665.* Editura Academiei R. S. R., Bucureşti, 1965.

LUPAŞ, IOAN — *Documente istorice transilvane*, vol. I, 1599—1699, Cluj, 1940.

* * * — *Monumenta Comitialia Regni Transsylvaniae*, ed. Al. Szilágyi, vol. XI—XII, Budapesta 1886—1887 (apud Al. Ciorănescu, *Domnia lui Mihnea III...*).

NECULCE, ION — *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ediţie Iorgu Iordan, Editura de stat pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1959.

POPESCU, RADU — *Istoriile domnilor Ţării Româneşti ; introducere şi ediţie critică de C. Grecescu*, Editura Academiei R. P. Române, Bucureşti, 1963.

ŞINCAI, GH. — *Hronica românilor*, vol. III, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1969.

VERESS, ANDREI — *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti*,

vol. X. Acte și scrisori (1637—1660), București, 1938.

B. Lucrări și studii

BĂJENARU, N. C. — *Domnia lui Constantin vodă Șerban de la stabilirea supremației lui Rákóczy asupra Țării Românești pînă la mazilirea lui*, în „Arhiva", Iași, XXXII (1925).

BĂJENARU, N. C. — *Pribegia lui Constantin vodă Șerban*, în „Arhiva", Iași, XIII (1926).

BĂLCESCU, N. — *Românii și fanarioții*, în *Opere*, vol. I, Editura Academiei R. P. Române, București, 1953.

BĂLCESCU, N. — *Postelnicul Constantin Cantacuzino*, în *Opere*, vol. I, Editura Academiei R. P. Române, București, 1953.

BERZA, M. — *Haraciul Moldovei și Țării Românești în secolele XV—XIX*, în „Studii și materiale de istorie medie", vol. 2/1957.

CIORĂNESCU, AL. — *Domnia lui Mihnea III (Mihail Radu), 1658—1659*, în „Buletinul Comisiei Istorice a României", XIV (1935).

COLUMBEANU, SERGIU, *Momente ale evoluției poporului român și luptei sale sociale și naționale pentru unitate și independență*, în „Studii. Revistă de istorie", XVIII (1975), nr. 9.

CONSTANTINESCU, MIRON ; CONSTANTIN DAICOVICIU ; ȘTEFAN PASCU — *Istoria României, Compendiu*, Editura didactică și pedagogică, București, 1969.

DECEI, AUREL — *Istoria Imperiului otoman pînă la 1656*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978.

DEMÉNY, LIDIA ; L. DEMÉNY ; N. STOICESCU — *Răscoala seimenilor sau răscoala populară ?* București, 1968.

EFREMOV, ALEXANDRU, *Portrete de donatori în pictura de icoane din Țara Românească*, în „Buletinul monumentelor istorice", anul XL, nr. 1/1971.

FURNICĂ, D. Z. — *Din istoria comerțului la români*, București, 1908.

GIURESCU, CONSTANTIN C. — *Istoria Bucureștilor*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Sport—Turism, București, 1979.

GIURESCU, CONSTANTIN C. ; DINU C. GIURESCU — *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi*, Editura Albatros, București, 1971.

GÖLNER, CAROL — *Gheorghe Rákóczi II*, Editura militară, București, 1971.

ILIESCU, OCT. — *Moneda în România. 491—1864*, Editura Meridiane, București, 1970.

IONESCU, GRIGORE — *Istoria arhitecturii din România*, vol. II, Editura Academiei R. S. România, București, 1965.

IORGA, N. — *Două conferințe : I. Luptele românilor cu turcii de la Mihai Viteazul încoace. II. Cultura română supt fanarioți*, București, 1898.

IORGA, N. — *Istoria armatei române*, Editura militară, București, 1970.

IORGA, N. — *Istoria comerțului românesc. Drumuri, mărfuri, negustori și orașe*, Vălenii de Munte, 1915.

IORGA, N. — *Steagul lui Mihnea vodă Radu*, în „Analele Academiei Române", Memoriile secțiunii istorice, II, 36 (1913—4).

* * * — *Istoria artelor plastice în România,* vol. II, Editura Meridiane, București, 1970.
* * * — *Istoria României,* vol. III, Editura Academiei R. P. R., București, 1964.
KÖNIG, CAROL — *Scurt istoric al evoluției armelor de foc portative. Sec. XIV—XVIII,* în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară", I, 1968.
LEHR, LIA — *Factori determinanți în evoluția demografică a Țării Românești în secolul al XVII-lea,* în „Studii și materiale de istorie medie", vol. VII, 1974.
LEHR, LIA — *Comerțul Țării Românești și Moldovei în a doua jumătate a secolului XVI și prima jumătate a secolului XVII,* în „Studii și materiale de istorie medie", vol. IV, 1960.
METEȘ, ȘTEFAN — *Domni din principatele române pribegi în Transilvania în veacul XVII,* Cluj, 1934.
METEȘ, ȘT. — *Moșiile domnilor și boierilor din țările române în Ardeal și Ungaria,* Arad, 1925.
METEȘ, ȘT. — *Orașul Cluj asediat de oștirea românească la 1658,* în „Revista Arhivelor", I (1924—6).
METEȘ, ȘT. — *Relațiile comerciale ale Țării Românești cu Ardealul pînă în veacul al XVIII-lea,* Sighișoara, 1920.
MICLESCU, P. F. — *Monumentele de pe Dealul Patriarhiei,* Editura Meridiane, București, 1967.
MINEA, I. — *Un adăpost ardelenesc al lui Radu Mihai vodă,* în „Cercetări istorice", V—VII (1929—31), Iași, 1932.
NĂSTUREL, P. V. — *Genealogia Năstureilor,* în „Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie", XI (1910).

OLTEANU, ȘTEFAN ; CONSTANTIN ȘERBAN — *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în Evul Mediu,* Editura Academiei R. S. România, București, 1969.

OȚETEA, A. ; I. POPESCU-PUȚURI ; I. NESTOR ; M. BERZA ; V. MACIU — *Istoria poporului român,* Editura Științifică, București, 1970.

PANAITESCU, P. P. — *Dreptul de strămutare în țările române,* în „Studii și materiale de istorie medie", vol. I, Editura Academiei R. P. R., București, 1956.

PANAITESCU, P. P. — *Pribegia lui Constantin Șerban Basarab și a lui Ștefan Petriceicu și testamentele lor,* în „Analele Academiei Române", Memoriile secțiunii istorice, III, XXI (1939).

PAPAHAGI, V. — *Contribuții la istoria relațiilor comerciale ale Munteniei cu Peninsula Balcanică și cu Veneția în secolul al XVII-lea și al XVIII-lea,* în „Revista istorică", III (1933), nr. 4—6.

REZACHEVICI, CONSTANTIN — *Efectivele oștilor din Țara Românească și Moldova în veacul al XVII-lea,* în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară", nr. 6/1973.

ROMANESCU, COLONEL GH. — *Oastea română de-a lungul veacurilor,* Editura militară, 1976.

ROSETTI, GENERAL R. — *Istoria artei militare a românilor pînă la mijlocul veacului al XVII-lea,* București, 1947.

SEVEREANU, DR. G. — *Monetele lui Dabija vodă (1661—1665) și ale lui Mihnea vodă Radul (1658—1660). Varietăți inedite,* în „Buletinul Societății Numismatice Române", XVIII (1923).

STOICESCU, N. — *Contribution à l'histoire de l'armée roumaine au Moyen Age*, în „Revue Roumaine d'Histoire", 5/1967.
STOICESCU, N. — *Curteni și slujitori*, Editura militară, București, 1968.
STOICESCU, N. — *Despre organizarea pazei hotarelor în Țara Românească în secolele XV—XVII*, în „Studii și materiale de istorie medie", VI (1960).
STOICESCU, N. — *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, Secolele XIV—XVII*, Editura enciclopedică română, București, 1971.
STURDZA, D. A. — *Memoriu asupra numismaticei românești*, în „Analele Academiei Române", I, 10, partea a II-a.
VLĂDESCU, N. M. — *Din trecutul boierimii românești. Vel comisul Șerban Pîrvu Vlădescu*, în „Revista Arhivelor", I 1924—6.
XENOPOL, A. D. — *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. VII, Ed. III, București, 1927.

CUPRINS

	Cuvînt înainte . .	5
I.	Excurs bibliografic	9
II.	Ridicarea în domnie .	13
III.	Așezarea țării	40
IV.	Expediția din Transilvania	107
V.	Noi căutări, noi speranțe . .	142
VI.	Fapta cea mare	179
VII.	„Și au domnit Mihnea vodă 1 an și nouă luni“... . .	219
	Bibliografie selectivă . . .	239

Redactor : ALEXANDRU MARCU
Tehnoredactor : M. NICOLAE

Bun de tipar 15.04.1982. Apărut 1982.
Coli tipar 7,3/4 + 1 colită tipar înalt. B 109.

Tiparul executat sub comanda
nr. 948 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
București,
Republica Socialistă România

Editura militară

Descendent din familie de voievozi români, Mihnea a depus multe eforturi pentru a dobîndi scaunul Țării Românești la care, de fapt, prin naștere, avea dreptul. L-a vrut nu pentru sine. Că de l-ar fi dorit așa s-ar fi purtat ca alții, supus și cu credință la Poartă. Și ar fi avut domnie lungă, bogată în venituri, lipsită de primejdie. Dar l-a vrut pentru țară. Pe care o vedea ieșită prin lupta sa și a întregului popor din starea de servitute față de sultan.

Lei 9,50